

sociaino delo

S

Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani

letnik 49 – februar 2010 – št. 1

CLANKI	Nina Mešl — SOCIALNO DELO Z DRUŽINO: UPORABA IN SOUSTVARJANJE ZNANJA V PRAKSI — 1 Federico Farini — HIBRIDIZACIJA KOT POSLEDICA NOVIH KULTURNIH OBLIK: UDELEŽBA PRISELJENIH MLADOSTNIKOV, MODENSKIH SREDNJEŠOLCEV, V DRUŽBENIH PROCESIH DRŽAVE GOSTITELJICE — 11 Borut Grabrijan — MATERINSKI DOMOVI IN VARNE HIŠE 17 LET PO USTANOVITVI — 21
RECENZIJE	Srečo Dragoš — Jelka Škerjanc (2006), <i>Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev</i> — 33 Goran Lukič — Eilis Lawlor, Helen Kersley, Susan Steed (2009), <i>A Bit Rich: Calculating the real value to society of different professions</i> — 37 Jana Mali — Christine Bryden (2005), <i>Dancing with dementia: My story of living positively with dementia</i> — 41
POROČILO IZ PRAKSE	Melita Leva — UGOTOVITEV OČETOVSTVA ZA OTROKA, ROJENEGA V ZUNAJZAKONSKI ZVEZI, PO SMRTI DOMNEVNEGA OČETA — 43
POROČILA S POTI	Romana Zidar — DRUGA MEDNARODNA KONFERENCA O SOCIALNI EKONOMIJI — 45 Jana Mali, Živa Gabaj, Polona Germ, Marija Klaric, Maja Štiglic, Silvia Rukmini Tavčar — INTENZIVNI SEMINAR EVROPSKE MREŽE ŠOL ZA SOCIALNO DELO NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI — 49 Ana Marija Sobočan — IZOBRAŽEVANJE ZA SOCIALNO DELO NA KOSOVU — 53 Barbara Kresal — SEMINAR O ENAKEM OBRAVNAVANJU ŽENSK IN MOŠKIH — 57
DOKUMENT	INDEKS AVTORIC IN AVTORJEV V LETNIKU 48 (2009) — 61
POVZETKI	SLOVENSKI — 65 ANGLEŠKI — 67

Izdajatelj
Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani
Vse pravice pridržane

Urednik
Bogdan Lešnik

Uredniški odbor
Lena Dominelli, Srečo Dragoš
Tamara Rape Žiberna
Mojca Urek, Darja Zaviršek

Pomočnik uredništva
Borut Petrovič Jesenovec

In memoriam
Jo Campling

Uredniški svet
Viktorija Bevc, Gabi Čačinovič Vogrinčič
Bojan Dekleva, Vito Flaker, Andreja Kavar Vidmar
Zinka Kolarič, Anica Kos, Blaž Mesec
Marija Ovsenik, Jože Ramovš
Pavla Rapoša Tajnšek, Tanja Rener, Bernard Stritih
Marta Vodeb Bonač, Marjan Vončina

Naslov
Topniška 31, 1000 Ljubljana
tel. (01) 2809260, faks 2809270
socialno.delo@fsd.uni-lj.si
www.fsd.uni-lj.si/sd

Subvencije
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

Tisk
Mond Grafika, Brezovica pri Ljubljani
Naročnina (cena letnika)
za pravne osebe € 75,00
za fizične osebe € 36,22 (študentje € 31,69)

Oblikovanje
Jaka Modic

Vključenost v podatkovne baze
International Bibliography of the Social Sciences
Linguistics & Language Behavior Abstracts
Mental Health Abstracts
Social Planning/Policy & Development Abstracts
Sociological Abstracts
Studies on Women Abstracts

Časopis izhaja dvomesečno, začenši s februarjem.

Navodila, kako pripraviti in predložiti prispevek
za objavo, in s tem povezane informacije so na
spletnih straneh časopisa
(www.fsd.uni-lj.si/sd – Pisanje za SD).

Publisher
University of Ljubljana Faculty of Social Work
All rights reserved

Editor
Bogdan Lešnik

Editorial Board
Lena Dominelli, Srečo Dragoš
Tamara Rape Žiberna
Mojca Urek, Darja Zaviršek

Assistant Editor
Borut Petrovič Jesenovec

In memoriam
Jo Campling

Advisory Board
Viktorija Bevc, Gabi Čačinovič Vogrinčič
Bojan Dekleva, Vito Flaker, Andreja Kavav Vidmar
Zinka Kolarič, Anica Kos, Blaž Mesec
Marija Ovsenik, Jože Ramovš
Pavla Rapoša Tajnšek, Tanja Renner, Bernard Stritih
Marta Vodeb Bonač, Marjan Vončina

Address
Topniška 31, 1000 Ljubljana, Slovenia
phone (+386 1) 2809260, fax 2809270
socialno.delo@fsd.uni-lj.si
www.fsd.uni-lj.si/sd/eng

Subventions
Slovenian Book Agency

The Journal is issued bimonthly.

Instructions and information to foreign authors
may be found on the Journal's web pages
(www.fsd.uni-lj.si/sd/eng – To authors).

SOCIALNO DELO, Vol. 49, Issue 1
(February 2010)

SELECTED CONTENTS

- 1 Nina Mešl – Social work with family: Use and co-creation of knowledge in practice
- 11 Federico Farini – Paths of hybridization through the invention of new cultural forms: Practices of participation to host social processes by immigrant adolescents attending high schools in Modena
- 21 Borut Grabrijan – Programmes of maternity homes and women's shelters - 17 years after their establishment
- 67 English Abstracts

Nina Mešl

SOCIALNO DELO Z DRUŽINO

UPORABA IN SOUSTVARJANJE ZNANJA V PRAKSI

UVOD

Dosedanje raziskave v Sloveniji (npr. Čačinovič Vogrinčič, Šugman Bohinc 2000, Sunko 2001) so pokazale, da socialni delavci v praksi teoretskih znanj ne uporabljajo dovolj eksplicitno. Tudi drugod v svetu se vprašanje povezave prakse s teorijo v socialnem delu pojavlja že precej časa in razprave še potekajo (npr. Lüssi 1991, Turner 1996, Pease, Fook 1999, Camilleri 1999, Rosen *et al.* 1999, Payne 2001, Healy 2000, 2005, Osmond 2006 idr.).

Izhodišče za nadaljnje raziskovanje je teza, da je razlika med dobro in slabo prakso socialnega dela povezana z uporabo teoretskih znanj v praksi. Zanimajo nas vprašanja, kot so, kako je v praksi socialnega dela vidna uporaba teorije, kako ta vpliva na potek dela z družinami, kako socialni delavci razmišljamo o teoretskih pristopih v praksi, kako praksa vpliva na razvoj teorij, kaj oblikuje vedenjski svet socialnih delavk v konkretnem primeru dela z družino ipd.?

Schön (1987, 1991), ki je podrobneje raziskoval, kaj se dogaja s teoretskim znanjem v različnih praktičnih okoljih, je pri svojem delu izhajal iz predpostavke, da kompetentni praktiki po navadi vedo več, kot lahko povedo. Menim, da lahko to predpostavko prenesemo tudi v socialno delo: kompetentni socialni delavci po navadi vedo več o opravljanju kakovostne prakse socialnega dela, kot lahko o svojem delu povedo. A v socialnem delu moramo narediti korak naprej. Potrebujemo znanje in besede, da svoje delo poimenujemo, da uporabnikom ubesedimo, kaj delamo, kaj nameravamo doseči, da bi lahko skupaj z njimi preverili, raziskovali možne korake. Le tako lahko zagotovimo soudeležnost

v procesu dela, ki vodi k dobrim razpletom. Zato moramo v socialnem delu raziskovati takšne smeri, da bi se lahko približali ekspliciranju ravnanja, temu, da bi imeli besede za poimenovanje konceptov, ki jih razumem kot oporo za ravnanje v kompleksnih praktičnih situacijah. Prav to je bil eden od namenov raziskave o uporabi in uporabnosti teoretskega znanja v praksi socialnega dela z družino (Mešl 2007). Del rezultatov je predstavljen v nadaljevanju.

UPORABA TEORIJ RAVNANJA V PRAKSI SOCIALNEGA DELA Z DRUŽINO¹ – RAZISKAVA²

Težišče raziskovanja je bila uporaba teoretskih spoznanj o socialnem delu z družino v

¹ Tako za Evropo kot tudi za Slovenijo je značilna intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih slogov. Zato, pravi Rener (1995: 19), je konkretnije kot o »družini« govoriti v množini o »družinah«. Vsekakor je v sodobnem socialnem delu z družino nujno izhodišče odprtost do raznovrstnih družinskih oblik. V socialnem delu ne sprašujemo, katera je »dobra«, »zdrava« oblika družine. V socialnem delu potrebujemo odprte in sprejemajoče definicije, ki ostajajo fleksibilne do tega, kar vidimo in slišimo od družin samih. Z družino raziskujemo, kako člani živijo, kaj potrebujejo, kakšne so posameznikove in družinske definicije družine (Čačinovič Vogrinčič 2006: 118). Namen edninske rabe samostalnika družina v socialnem delu z družino nikakor ni zanikanje pluralnosti družinskih oblik. Ednina je uporabljena, ker v socialnem delu v enem izvirnem delovnem projektu pomoči po navadi sodelujemo z eno družino. Ta je seveda vedno enkratna, pa naj bo enostarševska, družina istospolnih partnerjev, razvezana, dopolnjena ipd.

² V prispevku je predstavljen del obsežnejšega raziskovalnega projekta (gl. Mešl 2007).

praksi, predvsem, če uporabim terminologijo Argyrisa in Schöna (1974), privzete teorije socialnih delavk in teorije v uporabi – implicitno znanje, ki oblikuje njihov vedenjski svet³.

Približati se teorijam v uporabi je bil metodo-
loški izziv, saj posameznikove teorije v uporabi
ne moremo prepoznati tako, da ga preprosto
vprašamo o njej. Njegovo teorijo v uporabi
najbolj natančno konstruiramo z opazovanjem
njegovega vedenja. Priložnosti, da bi lahko opa-
zovala celoten proces dela z družino, v raziskavi
nisem imela. Teorije v uporabi sem poskušala
prepoznati s pomočjo analize zapisov procesa
dela in intervjujev s socialnimi delavkami, v
katerih so opisovale svoja dejanja za konkretne
primere dela z družino. Analiza ocenjevalnih
lestvic za vsak primer dela⁴, ki so jih izpolnile
socialne delavke in sem jih nato na podlagi
spisovne dokumentacije izpolnila tudi sama, ter
primerjava rezultatov z odgovorom na vprašanje
(»Katera znanja uporabljate pri svojem delu, iz
katerih teoretičnih izhodišč izhajate?«), ki se
nanaša na privzeto teorijo, pričata o skladnosti
oziroma neskladnosti privzete teorije in teorije
v uporabi posamezne socialne delavke.

Izhodišče raziskovanja sta bili hipotezi:

1. socialne delavke/socialni delavci v praksi uporabljajo implicitne teorije ravnanja;
2. implicitne teorije ravnanja je možno v grobem razvrstili v tri kategorije:
  - koncept delovnega odnosa,
  - koncept dela po upravnem postopku,
  - drugi koncepti (npr. realitetna teorija, sistemsko-kibernetska teorija).

³ Argyris in Schön (1974) sta preučevala uporabo teorije v praksi v raznovrstnih praktičnih okoljih; njuno razumevanje procesov integriranja teorije in prakse je uporabno tudi za socialno delo. Avtorja menita, da teorije ravnanja opredeljujeta dva temeljna koncepta: *privzete teorije* (ko nekoga vprašamo, kako bi se vedel v določenih okoliščinah, po navadi ponudi odgovor, ki predstavlja njegovo *privzeto teorijo ravnanja* za tisto situacijo; to je teorija ravnanja, ki ji je predan in o kateri, na podlagi povpraševanja, komunicira z drugimi) in *teorije v uporabi* (prav te zares vodijo človekova ravnanja, oblikujejo posameznikov vedenjski svet).

⁴ Za namen raziskave sem izdelala ocenjevalno lestvico (tri faze vrednotenja), v kateri sem operacionalizirala štiri koncepte dela, ki so jih socialne delavke, vključene v raziskavo, opredelile kot svoje privzete teorije.

Vrsta raziskave

V raziskavi so bile uporabljene kvalitativne in kvantitativne metode zbiranja in obdelave podatkov.

Populacija in vzorčenje

V raziskavi sem se omejila na socialne delavke, ki so zaposlene na centrih za socialno delo in opravljajo socialno delo z družino⁵. Glede na namen raziskave sem se odločila za priložnostni vzorec. Moj namen ni bil pridobiti podatke, ki bi jih lahko posploševala na celotno populacijo socialnih delavk in delavcev v Sloveniji, temveč poglobljeno analizirati nekaj procesov dela z družinami v socialnem delu, saj bi mi to omogočilo celovitejši vpogled v različne načine ravnanja in pojasnjevanja tega ravnanja. V raziskovalnem projektu, ki je obsegal tri faze raziskovanja⁶, so sodelovale socialne delavke iz različnih krajev Slovenije, ki opravljajo socialno delo na različnih vsebinskih področjih socialnega dela z družino in se ob delu dodatno izobražujejo in imajo najmanj petnajstletne praktične izkušnje v socialnem delu. V analizo so mi dale več dosjejev o delu z družinami (primeri, ko so bile s procesom dela, z izidom zadovoljne, in primeri, ko niso bile). Pet socialnih delavk je v analizo odstopilo 25 dosjejev, iz katerih je viden proces dela.

⁵ V raziskavi sem se omejila na specifičen institucionalni kontekst, ki postavlja okvir nalog za socialne delavke, določa, kaj morajo formalno opraviti (o tem npr. piše K. Healy 2005).

⁶ Podatke za raziskavo sem zbirala v treh fazah:

1. faza raziskave: prvi stik s socialnimi delavkami, vključenimi v raziskavo: prvi intervju o področju njihovega dela, o njihovih teoretskih izhodiščih, zbiranje spisovne dokumentacije za analizo;
2. faza raziskave: drugi stik s socialnimi delavkami, vključenimi v raziskavo: poglobljen intervju o procesu dela pri izbranem primeru, izpolnjevanje ocenjevalne lestvice za vse primere, ki so jih socialne delavke izbrale za raziskavo;
3. faza raziskave: tretji stik s socialnimi delavkami, vključenimi v raziskavo: skupinski intervju (refleksija o izsledkih raziskave).

Spremenljivke

V ocenjevalni lestvici sem operacionalizirala štiri koncepte dela, ki so jih socialne delavke, vključene v raziskavo, v prvem intervjuju opredelile kot privzete teorije (delovni odnos, upravni postopek, realitetna terapija, sistemsko-kibernet-ski pristop). Vsak koncept dela sem opredelila z enajstimi spremenljivkami (glej preglednico 2). Vsaka spremenljivka je imela tri vrednosti: nisem tako ravnala; tako sem ravnala, vendar ne dosledno; dosledno sem tako ravnala.

Obdelava in analiza podatkov

Ocenjevalne lestvice, ki so mi jih za vseh petindvajset primerov izpolnile socialne delavke (vsaka za svoje primere), sem obdelala s programskim paketom SPSS. Za vsako spremenljivko sem oblikovala frekvenčno porazdelitev. Za vsak koncept dela sem najprej oblikovala indekse – seštevke točk pri vseh spremenljivkah, ki so sodile pod določen koncept dela, pri tem pa je bila najnižja možna vrednost 0 (socialna delavka ni uporabila nobenega elementa izbranega koncepta), najvišja pa 22 (socialna delavka je dosledno uporabila vse elemente koncepta). Za indekse sem potem izračunala povprečne vrednosti. Vseh petindvajset primerov sem analizirala tudi sama. Iz dosjegov primerov sem v ocenjevalno lestvico (za vsak primer posebej) izpisala dele besedila v dosjeju – pod opredelitev v lestvici, kamor sem ocenila, da sodi. Tako sem izjave o načinu dela, iz katerih je bil sestavljen merski instrument, uporabila kot kode za kvalitativno analizo celotnega gradiva. Ko sem izpolnila vsch petindvajset ocenjevalnih lestvic, sem vsaki tudi

sama pripisala ocene o stopnji doslednosti določenega ravnanja. Tako sem dobila kvantitativno gradivo in obdelala sem ga na podoben način kot ocene socialnih delavk – s programskim paketom SPSS. Dodatno sem s t-testom primerjala ocene socialnih delavk in moje ocene.

Uporaba različnih konceptov dela v socialnem delu z družino: povprečje indeksov posameznih konceptov dela glede ocene (ne) doslednosti uporabe (primerjava med ocenami socialnih delavk in mojimi ocenami)

Preglednica 1 prikazuje primerjavo ocen socialnih delavk, vključenih v raziskavo, in mojih ocen v ocenjevalnih lestvicah za vseh petindvajset primerov (število je vidno iz tretjega stolpca). V prvem stolpcu so označeni štirje koncepti dela, ki so jih socialne delavke uporabljale pri delu z izbranimi primeri: delovni odnos (delind), upravni postopek (uprind), realitetna terapija (realind) in sistemsko-kibernet-ski pristop (sisind). Končnica »n« pri vsakem paru označuje, da se ocene nanašajo na moje ocenjevanje.

Drugi stolpec prikazuje povprečne vrednosti ocen (največje možno število je 22) pri vsakem konceptu; pri posameznem konceptu je najprej predstavljena ocena socialnih delavk, nato moja ocena. Iz tega stolpca lahko razberemo, da so socialne delavke uporabljale vse štiri koncepte dela. Same so opredelile koncept delovnega odnosa kot tistega, po katerem so najbolj dosledno delale (18,68), nato realitetno

Preglednica 1: Primerjava povprečij indeksov posameznih konceptov dela

		povprečje	n	std. odklon	std. napaka povp.
Par	delind	18,68	25	3,15	0,63
1	delindn	13,20	25	6,52	1,30
Par	uprind	5,88	25	9,03	1,81
2	uprindn	7,00	25	8,21	1,64
Par	realind	16,36	25	2,84	0,57
3	realindn	4,48	25	6,20	1,24
Par	sisind	13,60	25	3,03	0,61
4	sisindn	10,16	25	6,27	1,25

terapijo (16,36), sledita sistemsko-kibernetški pristop (13,6) in upravni postopek (5,88).

Moje ocene se v vseh štirih skupinah občutno razlikujejo od ocen socialnih delavk. V treh primerih (delovni odnos 13,2, realitetna terapija 4,48, sistemsko-kibernetški pristop 10,16) so moje ocene nižje, pri upravnem postopku (7,00) pa sem dala višje ocene kot socialne delavke. T-test je pokazal, da gre pri vseh primerjavah ocen socialnih delavk in mojih ocen za statistično značilne razlike.

Na podlagi preglednice 1 že lahko potrdim svojo prvo in drugo raziskovalno hipotezo, ki sta se potrdili tudi v nadaljnjem raziskovanju. Nizko povprečje pri upravnem postopku pomeni, da socialne delavke niso uporabile tega pristopa v vseh primerih, ker tako ravnanje ni bilo potrebno. Nadaljnja analiza podatkov pa je pokazala, da so v primerih, ko so delale po upravnem postopku, zelo dosledno uporabljale vse elemente tega postopka. Nizko povprečje pri realitetni terapiji (pri mojem ocenjevanju) je posledica metodološke odločitve, da analiziram dosjeje po tem pristopu k delu le pri socialnih delavkah, ki so se zanj izobraževale.

Razlike v povprečnih ocenah uporabe različnih konceptov dela (med mojim ocenjevanjem in ocenjevanjem socialnih delavk) so lahko nastale zaradi več razlogov.

Prvi razlog je gotovo ta, da sem pri svojem ocenjevanju izhajala iz analize zapisanega; analizirala sem tisto, kar so socialne delavke o procesu dela zapisale, ne pa samega procesa dela. Socialne delavke pa so lahko pri pripisovanju ocene za posamezne primere mislile na celotno sliko procesa dela, v katerem so bile soudeležene.

Druga možna utemeljitev razlik je v razkoraku med privzetimi teorijami socialnih delavk in njihovimi teorijami v uporabi, ki določajo njihov vedenjski svet v praksi. Ko sem socialne delavke v prvem intervjuju vprašala, iz katerih teoretskih izhodišč izhajajo pri svojem delu, so mi v odgovorih navedle svoje *privzete teorije ravnanja*. To so teorije ravnanja, ki so jim socialne delavke predane in o katerih, na podlagi povpraševanja, komunicirajo z drugimi (Argyris, Schön 1974).

Na tretjem srečanju sem v obliki ciljne skupine vodila skupinski pogovor in ko sem socialnim delavkam predstavljala dobljene rezultate raziskave in jih povabila, naj razmišljajo o ugotovitvah in tudi že o nadaljnjem skupnem raziskovanju, so moje interpretacije potrdile. Najprej so vzroke iskale v tem, da se moja analiza nanaša na zapisano gradivo. Rekle pa so tudi, da so jih te ugotovitve spodbudile k razmišljanju, koliko v praksi res uporabljajo predstavljene koncepte. Najbolj jih je presenetilo veliko odstopanje pri delovnem odnosu, saj menijo, da je to njihova temeljna teorija ravnanja, iz katere izhajajo v praksi. Vprašala sem jih, ali je možna interpretacija, da je koncept delovnega odnosa njihova privzeta teorija, ki jo poznajo, jim je blizu, iz katere izhajajo, a še ni v celoti privzeta, da bi postala dosledno teorija uporabe, v vsakem elementu. Socialne delavke so se s to ugotovitvijo strinjale.

Iz povprečja indeksov za vsako socialno delavko posebej lahko razberemo podoben trend kot pri preglednici 1, v kateri so navedeni skupni podatki.

Uporaba različnih konceptov dela: povprečne ocene po posameznih spremenljivkah določenega koncepta

Elemente, za katere smo socialne delavke in jaz ocenile, da so jih najmanj dosledno uporabile, navajam z zvezdico. Elementi, za katere smo ocenile, da so bili najbolj dosledno uporabljeni, pa so označeni s krogcem.

Delovni odnos

V primerjavi z drugimi koncepti sem pri delovnem odnosu pri večini elementov v večini primerov pripisala višje ocene kot drugje.

Dogovor o sodelovanju, perspektiva moči, znanje za ravnanje so najmanj dosledno uporabljeni elementi.

Najvišje povprečje ocen pri večini elementov v večini primerov tega koncepta potrjuje, da je delovni odnos tisti, ki ga socialne delavke,

Preglednica 2: Frekvence po posameznih trditvah določenega koncepta dela

trditev (elementi koncepta dela)	ocene socialnih delavk (povp. ⁷)	moje ocene (povp.)
DELOVNI ODNOS		
V procesu dela sem vse udeležene v problemu vsaj enkrat povabila na skupni pogovor.	1,56	1,12
Na začetku dela sem se z vsemi navzočimi dogovorila o sodelovanju.	1,12*	0,56*
V procesu dela sem skrbela za to, da bi bili vsi udeleženi tudi v rešitvi.	1,76	1,32
Ravnala sem osebno zavzeto, konkretno, tukaj in zdaj.	1,96°	1,52°
Vodila in usmerjala sem udeležene v problemu k ciljem, o katerih smo se dogovorili skupaj.	1,84°	1,56°
Osebno sem se odzivala na opise problemov in na dejanja udeleženi in jim s tem pokazala, da jih upoštevam.	1,92°	1,36
Ravnala sem tako, da bi uporabniki dobili izkušnjo, da sami odločajo o svojem življenju – ne da bi jaz imela odločilno besedo.	1,80	1,60°
Ravnala sem tako, da sem pomagala odkriti, raziskati in izkoristiti uporabnikovo moč in vire.	1,68*	1,04*
O najpomembnejših rešitvah smo se zares dogovorili na skupnih pogovorih – ne mimo njih.	1,80	1,28
Zagotovila sem, da smo se razumeli in sporazumeli ter se šele potem dogovorili o rešitvi.	1,80	1,40
Uporabnikom sem predstavila strokovno znanje tako, da sem ga izrazila v njihovem jeziku, njihovo razumevanje pa sem si prevedla nazaj v strokovni jezik.	1,44*	0,44*
UPRAVNI POSTOPEK		
Pred izdajo odločbe sem izpeljala poseben postopek, v katerem sem ugotavljala dejstva in okoliščine, ki so za odločitev pomembni.	0,64	0,72
Omogočila sem stranki, da je povedala svoje mnenje o dejstvih in okoliščinah, ki so pomembni za odločbo.	0,64	0,72
Pridobila sem mnenje strokovne komisije in sklicala ustno obravnavo.	0,48	0,48
Strokovna komisija je oblikovala mnenje o obravnavani zadevi pred ustno obravnavo.	0,48	0,48
Osebno in pisno sem vabila stranke (tudi priče) na ustno obravnavo.	0,48	0,48
Povabljeni na ustno obravnavo so imeli osem dni časa od prejema vabila, da so se pripravili in da so lahko pravočasno in brez večjih stroškov prišli na obravnavo.	0,48	0,48
O vseh pomembnih dejanjih v postopku sem sestavila zapisnik.	0,68	1,32°
Jaz (ali druga uradna oseba) sem kot vodja ustne obravnave stranke v postopku poučila, da imajo pravico izraziti mnenje o okoliščinah, pomembnih za izdajo odločbe, o dejstvih, dokazih, dati pripombe, postaviti vprašanja.	0,48	0,48
Izdala sem odločbo najpozneje v dveh mesecih od uvedbe postopka.	0,40	0,64
Opravila sem pogovor z mladoletno osebo, v skladu z 12. členom Konvencije o otrokovih pravicah, ker ima pravico izraziti mnenja v vseh postopkih v zvezi z njo.	0,56	0,48
Stranko s pravnim poukom v odločbi sem poučila, da lahko zoper odločbo vložijo pritožbo.	0,56	0,72
REALITETNA TERAPIJA		
Upoštevala sem, da človek svobodno izbira svoje cilje, s katerimi zadovoljuje svoje potrebe, pa tudi načine, kako jih bo dosegel.	1,96°	0,64
Upoštevala sem, da je problem vedno v sedanjosti in da ni nobene potrebe po dolgotrajnem intenzivnem raziskovanju strankine preteklosti.	1,96°	0,56
Upoštevala sem, da vsak prevzema odgovornost za svoje življenje, in sem pomagala stranki ugotoviti, ali je pripravljena narediti določeno spremembo ali ne.	1,88°	0,44
Upoštevala sem, da sem edina oseba, katere vedenje lahko nadzorujem, in strank nisem poskušala nadzorovati.	1,96°	0,72
Upoštevala sem, da lahko dam ljudem le informacije, sami pa se odločijo, kaj bodo z njimi storili.	1,88°	0,80
Raziskala sem, katere potrebe (ljubezen in pripadnost, moč, svoboda, zabava) so za uporabnike pomembne in kako jih zadovoljujejo.	1,00*	0,08*
S stranko sem raziskala, kakšne slike se je odločila shraniti v svoj svet kakovosti.	0,96*	0,00*

⁷ Povprečje ocen pri posamezni trditvi; možnosti so bile: 0, 1 in 2.

trditev (elementi koncepta dela)	ocene socialnih delavk (povp.)	moje ocene (povp.)
Upoštevala sem, da sem odgovorna za vzpostavitev dobrega odnosa s stranko, v katerem lahko potem skušam vplivati nanjo.	1,96°	0,52
S stranko sem raziskala vse sestavine celostnega vedenja (dejavnost, razmišljanje, čustva in občutki, fiziologija).	0,88*	0,16*
Stranko sem spodbudila k samoevalvaciji njenih dejavnosti pri reševanju njenega problema.	1,28	0,32*
Stranko sem poučevala o teoriji izbire.	0,64*	0,24*
SISTEMSKO-KIBERNETSKI PRISTOP		
Bila sem pozorna na različne sisteme, v katere je bil uporabnik vključen, in sem upoštevala tudi njihove medsebojne interakcije.	1,60	1,48
Upoštevala sem, da sprememba dela sistema vpliva na vse druge sisteme.	1,80°	1,36
Upoštevala sem, da izražena težava pri enem družinskem članu ni njegova osebnostna značilnost, ampak način izražanja napetosti v odnosih v družini.	1,80°	1,48
Svoje delo sem usmerjala na odnose med družinskimi člani, ne pa na njihove osebnostne značilnosti.	1,84°	1,44
Ves čas procesa pomoči sem preverjala svoje razumevanje uporabnikovega razumevanja in njegovo razumevanje mojega razumevanja.	1,80°	0,76*
Vzpostavljala sem stik z uporabnikom tudi z zrcaljenjem telesnih gibov, glasu, izraza obraza, gibov, dihanja.	0,44*	0,00*
Interakcije in povezave med družinskimi člani sem raziskovala s postavljanjem krožnih vprašanj.	0,28*	0,00*
Preokvirjala sem uporabnikove neučinkovite vzorce mišljenja in reševanja problema.	0,76*	0,56*
Soustvarjala in spodbujala sem kontekst za razvoj sprememb višjega reda, če je bilo potrebno.	0,24*	0,60*
Z uporabniki smo oblikovali majhne korake za sprožanje sprememb.	1,72	1,32
Pripomogla sem k stabilizaciji nastalih sprememb s prizadevanjem za prilagoditev celotnega sistema na spremembo.	1,32	1,16

vključene v raziskavo, uporabljajo kot celoto (večino elementov).

Element dogovora o sodelovanju je zame temeljni element za vzpostavitev delovnega odnosa, zato nedoslednost uporabe tega elementa razumem kot enega izmed možnih razlogov za v povprečju nižje ocene glede doslednosti uporabe koncepta pri mojem ocenjevanju. Ko sem sama ocenjevala lestvice, v nobenem primeru nisem razbrala dosledne uporabe vseh elementov dogovora o sodelovanju.

Perspektiva moči (Saleebey 1997) je v sodobnem socialnem delu temeljna strokovna drža in zato sem bila presenečena, da je v analizi spisovne dokumentacije nisem razbrala v večji meri. Dosledno ravnanje iz perspektive moči sem pripisala v 32 % primerov.

V 60 % primerov sem ocenila, da socialne delavke niso uporabljale znanja za ravnanje pri svojem delu. Ta odstotek je zelo visok in ukvarjanje z uporabo tega elementa vidim kot izziv za socialne delavke in delavce v prihodnje, saj razumem uporabo tega elementa kot

pomemben prispevek k uspešnosti procesov pomoči. V socialnem delu imamo znanje, ki ga lahko podamo uporabnikom, in odločitev za tako ravnanje je nujna strokovna odločitev. Pri analizi spisov sem v procesih dela pogrešala razvidnost dela »na drugi ravni«, na »notranjih problemih« (glej npr. Čačinovič Vogrinčič 2006, Constable, Lee 2004), ko v socialnem delu z družinami obravnavamo družinsko dinamiko; tudi uporaba tega znanja v pogovoru z družino se umešča v ta element.

Spodbuden je podatek, da se je kot najbolj dosledno uporabljen pokazal element osebnega vodenja (Vries, Bouwkamp 1995), saj ta element priča o nujnem aktivnem, strokovnem ravnanju socialne delavke.

Upravni postopek

Pri upravnem postopku je najmanj odstopanj v ocenah. Le element, ki se nanaša na pisanje zapisnika (»O vseh pomembnih dejanjih v postopku sem sestavila zapisnik«), pri mojem

ocenjevanju izstopa v višini pripisanih ocen. Tu je moja ocena občutno višja kot ocena socialnih delavk in tudi kot druge moje ocene.

Kadar so socialne delavke pri delu z družino izpeljale upravni postopek, so najbolj dosledno uporabljeni vsi elementi tega pristopa; ocene so v povprečju nižje, ker je bilo nekaj primerov takih, da postopka ni bilo treba uporabiti. Ocena, ki izstopa, je posledica tega, da sem tudi v primerih, kjer ni bil izpeljan celoten upravni postopek in je socialna delavka pri delu z družino o kaki stvari napisala zapisnik, to pripisala temu konceptu dela. Komentar socialnih delavk na skupinskem intervjuju, na katerem sem predstavila ugotovitve, je bil, da so prav na upravni postopek največkrat pritožbe in zato socialne delavke poskušajo zelo dosledno upoštevati zakon in tudi dosledno zapisovati opravljena dejanja v postopku.

Realitetna terapija

Po najmanj dosledni uporabi tako pri mojih ocenah kot pri ocenah socialnih delavk izstopajo elementi: raziskovanje potreb, ki so pomembne za uporabnika, raziskovanje slik v svetu kakovosti, raziskovanje sestavin celostnega vedenja, spodbujanje k samoevalvaciji, poučevanje o teoriji izbire. Znova so pri mojem ocenjevanju ocene nižje kot pri ocenjevanju socialnih delavk.

Za vse druge elemente so socialne delavke v povprečju pripisale zelo visoke ocene, saj povprečje ni nižje od 1,88.

Sistemsko-kibernetski pristop

Pri socialnih delavkah in pri meni po najmanj dosledni uporabi izstopajo: zrcaljenje, postavljanje krožnih vprašanj, preokvirjanje, soustvarjanje in spodbujanje konteksta za razvoj sprememb višjega reda. Pri mojem ocenjevanju izstopata še: oblikovanje majhnih korakov za sprožanje sprememb in preverjanje uporabnikovega razumevanja.

Elementi, ki so jim socialne delavke pripisale najbolj dosledno uporabo: upoštevanje, da sprememba dela sistema vpliva na druge sis-

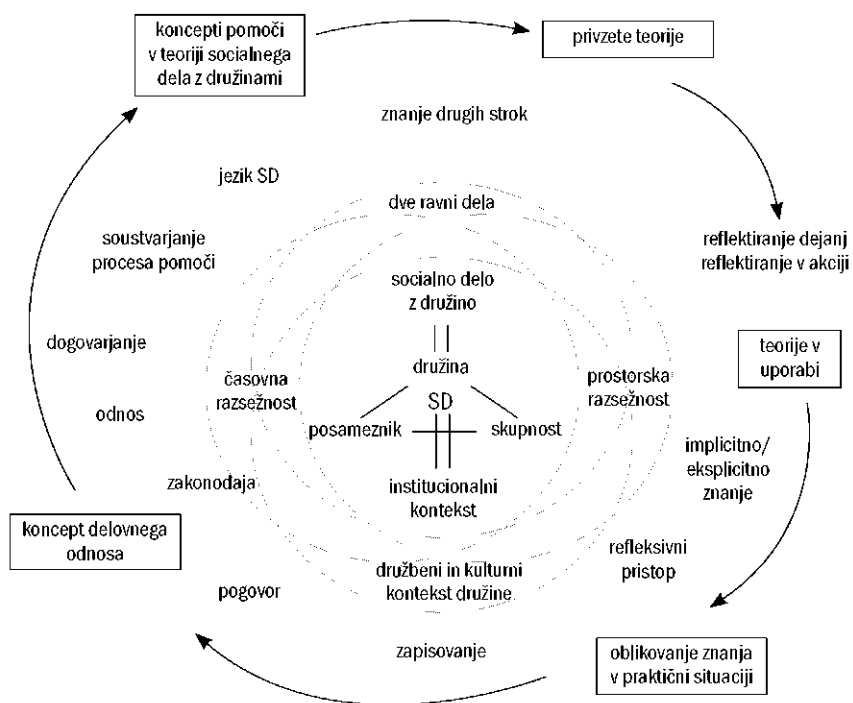
teme, izražena težava pri družinskem članu ni osebna značilnost, ampak način izražanja napetosti v odnosih, usmerjanje dela na odnose, ne na osebne značilnosti, preverjanje uporabnikovega razumevanja.

Socialne delavke pri delu črpajo znanje tudi iz posameznih elementov sistemsko-kibernetskega pristopa in realitetne terapije (o tem govorijo visoke ocene pri posameznih elementih teh dveh konceptov). Kot najmanj dosledno uporabljeni elementi izstopajo tisti, ki zahtevajo specifično ravnanje socialne delavke, ki ga pristop natančno določa.

KORAK K BOLJ KOMPETENTNEMU RAVNANJU V PRAKSI SOCIALNEGA DELA Z DRUŽINO

Rezultati raziskave so me spodbudili k razmišljanju, kako lahko presežemo nedosledno uporabo konceptov socialnega dela v praksi. Na podlagi teoretskega znanja in empiričnih rezultatov sem oblikovala model socialnega dela z družino (glej sliko 1), v katerem želim poudariti tako pomen posebne strokovne opremljenosti socialne delavke, ki dela na področju socialnega dela z družino (glej npr. Čačinovič Vogrinčič 2006, Constable, Lee 2004), kot tudi pomen reflektivne uporabe znanja v praksi (Taylor, White 2000, Healy 2005). Z oblikovanim modelom želim pripomoči k bolj eksplisitnemu opiranju na teoretsko znanje, ko socialne delavke iščejo odgovore, kako ravnati v kompleksnih procesih pomoči družinam.

Splošne teorije o delu z družinami so prevedene v prakso na primerih. Primer je individualna pripoved ali zgodba o interaktivni pomoči družini. Zgodba je določen izid kompleksnih realnosti, od katerih je le nekaj takih, ki jih lahko napovemo ali razumemo (Constable, Lee 2004: 264). Menim, da zgodbe v socialnem delu z družino ne moremo pisati sami, zgodbe v delovnem odnosu (Čačinovič Vogrinčič 2005) vedno znova soustvarjamo z družino in njenimi družinskimi člani. Lahko pa – in za to smo odgovorni – na kompetenten način socialnega dela ustvarimo razmere, odprt prostor za pogovor, v katerem lahko z

Slika 1: Socialno delo z družino: Soustvarjanje teorije v praksi⁸

ljudmi začnemo raziskovati in soustvarjati zelene zgodbe.

Predlagani model je dinamičen model – različne teme, vsebine dela, ravni delovanja so med sabo prepletene in soodvisne; s sliko sem želela prikazati svoje razumevanje krožnosti vpliva dejavnikov za vzpostavljanje in vzdrževanje uspešnih procesov pomoči družinam v socialnem delu. Krožnost pomeni tudi, da ni začetka in konca, ni vrstnega reda, po katerem bi morali korak za korakom uporabljati predstavljeni model.

SKLEP: MODEL(I) SOCIALNEGA DELA Z DRUŽINO?

Želela sem oblikovati uporaben in učinkovit model pomoči družini v socialnem delu, ki bi pripomogel k preseganju nedosledne uporabe konceptov socialnega dela v praksi – o takšni

uporabi pričajo predstavljeni rezultati – in hkrati model, ki sledi postmoderne paradigmi vzpostavljanja procesa pomoči, ki ga družina in socialna delavka soustvarita. Pri določitvi tega cilja sem vedela, da se lotevam kompleksnega področja dela, mogoče skoraj neuresničljive naloge, ki se zdi že v izhodišču protislovnost. Ali ni v nasprotju s postmoderno paradigmo razmišljati o *enim modelu* ravnanja, ki naj bi ga sprejeli v socialnem delu z družino? Ali lahko z *enim modelom* odgovorimo na kompleksnost socialnega dela z družino? Ali lahko oblikujem *model*, ki ne bo zapiral prostorov za ustvarjalno odzivanje socialnih delavk na konkretno praktično situacijo, ki bo odpiral prostor za enkratnost družin in njenih družinskih članov in bo hkrati dovolj uporaben za prakso?

Protislovnost opredeljenega cilja se mi je med raziskovanjem po eni strani potrjevala, po drugi strani pa sem dobivala tudi potrditve o smiselnosti zastavljenega cilja. Končno sem omenjeno protislovnost sprejela kot izziv:

⁸Za podrobnejšo predstavitev modela gl. Mešl 2007.

merilo ustreznosti modela za socialno delo z družino je postala odprtost modela za izbor različnih teoretskih konceptov, ki jih v konkretnem praktičnem primeru (v specifičnem institucionalnem kontekstu) socialna delavka reflektivno (Taylor, White 2000, Healy 2005) uporabi v praksi – na kompetenten način, ki bo za družino, njene člane in socialno delavko pomenil soustvarjanje dobrih izidov v vsakokrat izvirnem delovnem projektu pomoči (Čačinovič Vogrinčič *et al.* 2005) in bo hkrati pripomogel k razvijanju uporabne teorije za prakso socialnega dela z družino.

VIRI

- ARGYRIS, C., SCHÖN, D. (1974), *Theory in practice: Increasing professional effectiveness*. San Francisco: Jossey-Bass.
- CAMILLERI, P. (1999), Social Work and its Search for Meaning: Theories, Narratives and Practices. V: Pease, B., Fook, J. (ur.) *Transforming Social Work Practice: Postmodern critical perspectives*. London, New York: Routledge (25–39).
- CONSTABLE, R., LEE, D. B. (2004), *Social Work with Families: Content and process*. Chicago: Illinois Lyceum Books, Inc.
- ČAČINOVIČ VOGRINČIČ, G., ŠUGMAN BOHINC, L. (2000), Učinkovitost (uspešnost) razgovora v socialnem delu z družino. *Socialno delo*, 39, 3: 175–189.
- ČAČINOVIČ VOGRINČIČ, G., KOBAL, L., MEŠL, N., MOŽINA, M. (2005), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- ČAČINOVIČ VOGRINČIČ, G. (2006), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.
- HEALY, K. (2000), *Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- (2005), *Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- LÜSSI, P. (1991), *Systemische Sozialarbeit*. Bern: Haupt.
- MEŠL, N. (2007), *Teorije ravnanja in uspešnost procesov pomoči v socialnem delu z družinami*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).
- OSMOND, J. (2006), Knowledge Use in Social Work Practice: Examining its Functional Possibilities. *Journal of Social Work*, 221, 6: 221–237.
- PAYNE, M. (2001), *Savremena teorija socialnog rada* (prevedel Milosavljević, M., Milosavljević, K.). Banja Luka: Comesgrafika.
- PEASE, B., FOOK, J. (1999), *Transforming Social Work Practice: Postmodern critical perspectives*. London, New York: Routledge.
- RENER, T. (1995), Ideologije krize. V: Rener, T., Potočnik, V., Kuzmik, V. (ur.), *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum (15–24).
- ROSEN, A., PROCTOR, E. K., STAUDI, M. (1999), Social Work Research and the Quest for Effective Practice. *Social Work Research*, 23, 1: 4–13.
- SALEEBEY, D. (ur.) (1997), *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.
- SCHÖN, D. (1987), *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. San Francisco: Jossey-Bass.
- (1991), *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Aldershot: Ashgate-Arena.
- SUNKO, B., BOLE FINŽGAR, M., DOBNIKAR, M., PUDGAR, I., GRČA ŠPOLAD, A., ŠTOKA, J., TOMC, D. (2001), *Evalvacija socialnovarstvene storitve »Pomoč družini za dom« in programov psihosocialne pomoči družini v centrih za socialno delo*. Ljubljana: Skupnost centrov za socialno delo.
- TAYLOR, C., WHITE, S. (2000), *Practising reflexivity in Health and Welfare: Making Knowledge*. Buckingham: Open University Press.
- TURNER, F. J. (ur.) (1996), *Social Work Treatment: Interlocking theoretical approaches*. New York: The Free Press.
- VRIES, S. DE, BOUWKAMP, R. (1995), *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.

Federico Farini

HIBRIDIZACIJA KOT POSLEDICA NOVIH KULTURNIH OBLIK

UDELEŽBA PRISELJENIH MLADOSTNIKOV, MODENSKIH
SREDNJEŠOLCEV, V DRUŽBENIH PROCESIH DRŽAVE GOSTITELJICE

UVODNI PODATKI O RAZISKAVI

Članek temelji na podatkih, ki smo jih spomladi 2006 pridobili na podlagi kvalitativnih skupinskih intervjujev z 48 priseljenimi mladostniki, sicer dijaki srednjih šol v Modeni, ki so bili pred tem vključeni v evropski projekt COMICS (*Children of Migrants Inclusion Creative Systems* – Ustvarjalni sistemi za vključevanje otrok priseljencev).

Večina vprašanih je bila moškega spola (59 %), njihova etnična pripadnost pa je bila zelo raznovrstna: največja skupina je bila iz Magreba (15 intervjuvancev iz Tunizije in Maroka), sledijo Albanci (6), nato Ganci in Filipinci (5), Ukrajinci (4), Turki in Nigerijci (3). Preostali intervjuvanci so bili iz Senegala, Indije, Angole, s Kitajske, Slonokoščene obale, iz Irana in Peruja.

Projekt COMICS je obsegal delavnice, katerih cilja sta bila spodbujanje socialne udeležnosti priseljenih mladostnikov in raziskovanje, katerega namen je bil preučiti pomene in oblike državljanstva priseljenih mladostnikov.

V članku so objavljeni izsledki raziskave o različnih platih državljanstvih praks in o tem, kako si mladi priseljenci oblikujejo identiteto. Predstavil bom analizo socialnega počutja in integracije udeležencev. Tem, kot sta socialna udeležnost in zadovoljstvo vprašanih, nismo analizirali s pokazatelji, ki so jih razdelali v drugih raziskavah in preteklih teoretskih študijah, pač pa smo jih želeli pridobiti na podlagi tega, kar so mladi v intervjujih sami predstavili kot najpomembnejše vidike svojega vsakdanjika.

Članek poudarja, da udeležba v relevantnih družbenih procesih države gostiteljice ne

zahteva niti nekritičnega angažiranja v njenih kulturnih oblikah niti popolnega strinjanja z njenimi kulturnimi simboli. Socialna udeležnost je povezana z nenehnimi pogajanja in pomenih simbolov in kulturnih oblik ter z nenehnim mešanjem teh pomenov in oblik v medkulturni komunikaciji. Ker kategorije, kot sta »integracija« in »prilagajanje«, ne morejo opisati odtenkov socialne udeležnosti, poskušam v članku predstaviti raznovrstnost pomenov, pričakovanj in problemov pri integraciji, kot jih doživljajo mladi priseljenci in jih izražajo s svojimi lastnimi besedami.

Članek upošteva potek skupinskega intervjuja. Navedel sem odlomke iz opravljenih pogovorov, ki smo jih ocenili kot zelo pomembne. Da bi ohranili anonimnost intervjuvancev, smo njihovo identiteto šifrirali s petmestno oznako: prve tri črke pomenijo narodnost, četrta spol (Ž za ženski in M za moškega), peti znak pa je številka posameznika, če je intervjuvancev istega spola in iste narodnosti več (npr. dekle iz Ukrajine bo imelo oznako UKRŽ1).¹

Tudi fokusne skupine so zapisane kot štirimestna koda. Prve tri črke označujejo šolo, zadnja številka pa številko fokusne skupine na tisti šoli.² Raziskovalec je označen kot »RAZ«.

¹ Države so okrajšano takole: ALB: Albanija; ANG: Angola; GAN: Gana; MAR: Maroko; NiG: Nigerija; FIL: Filipini; TUN: Tunizija; UKR: Ukrajina.

² CAT: administrativna in poslovna srednja šola »Cattaneo«; CDR: poklicna šola za strojništvo »Citta dei Ragazzi«; COR: tehniška srednja šola »Corti«; CTP: italijanska šola za tuje dijake »Centro Territoriale Professionale«; FS: fokusna skupina.

UDELEŽBA V DRUŽBENIH PROCESIH V DRŽAVI GOSTITELJICI

Na podlagi izjav intervjuvancev iz fokusnih skupin ugotavljamo, da so najpomembnejši in hkrati tudi najbolj sporni vidiki udeležbe v družbenih procesih v državi gostiteljici tile:

- težave pri doseganju učnih standardov, ki jih zahteva izobraževalni sistem države gostiteljice, v večini primerov zaradi nezadovoljivega znanja jezika, redkeje pa zaradi razlik v izobraževalnem sistemu držav, iz katerih izhajajo,
- marginalizacija, ki temelji na negativnih stereotipih, povezanih s kategorizacijo kulturnih razlik,
- težave pri vzpostavljanju relevantnih in intenzivnih stikov z osebami, ki ne pripadajo lastni »etnični skupini«,
- dostop do najpomembnejših družbenih procesov v državi gostiteljici.

Težave pri doseganju standardiziranega učnega uspeha, ki ga zahteva izobraževalni sistem države gostiteljice, so izjemno žgoč problem. To menijo zlasti intervjuvanci, ki so v Italijo prišli pred kratkim. Intervjuvanci se pritožujejo, da je izobraževalni sistem tog in brez posluha za jezikovne težave, s katerimi se po navadi spopadajo priseljenci ob prihodu v novo državo.

Intervjuvanci menijo, da izobraževalni sistem ustvarja razlike med ljudmi ne glede na to, koliko njihovi učni uspehi ustrezajo standardiziranim pričakovanjem.

Pri standardiziranih pričakovanjih glede učnega uspeha je problem v neupoštevanju kulturne in jezikovne raznolikosti (Baraldi, Iervese 2003, Baraldi 2005, Iervese 2006). Po mnenju intervjuvancev so takšna pričakovanja podlaga za procese marginalizacije, ki jih doživljajo v izobraževalnem sistemu.

1. NIGŽ1: Na primer, lani sem šla na Barozzi [prestižna poslovna šola v Modeni], po mesecu dni pa so mi rekli, naj kar ostanem doma, da sicer lahko hodim v šolo in samo poslušam, ampak da nikakor ne bom mogla zdelati letnika. Kako pa naj bi bilo drugače, ko pa nič ne razumeš, kar govorijo?

2. NIGŽ2: Tukaj na Cattaneu [poslovna šola, ki je manj prestižna kot Barozzi in velja za pribezališče tistih, ki pogrnejo na Barozziju] je ena profesorica, ki ti pomaga, in nenadoma vidiš, da pravzaprav nisi niti tako neumna.
3. GANŽ1: Mogoče ... [smeh].
4. NIGŽ1: Nič bolj neumna kot drugi, ampak na koncu te vseeno vržejo.
5. RAZ: Ker ne razumeš?
6. NIGŽ2: Ker te dajo v razred z dijaki, ki so mlajši od tebe, celo tri leta mlajši. V vsakem primeru te vržejo, pa tudi ne moreš se spoprijateljiti z nikomer, ker so sošolci premladi.
7. RAZ: Zunaj razreda se torej družiš s prijateljicami tvoje starosti, v šoli pa s sošolkami, ki so mlajše in ti ne ustrezajo.
8. NIGŽ2: No, zdaj je že bolje, kajti v Cattaneu lahko narediš izpite, če pokažeš, da se trudiš naučiti italijansko.

(FS CAT2)

Po daljšem času bivanja v Italiji so izjave o težavah pri doseganju standardiziranih šolskih uspehov vse redkejšje, dokler povsem ne izginejo. Mogoče je opaziti negativen povratni odziv: tisti, ki bivajo v Italiji vsaj tri leta, ne zaznavajo drugačnih težav kot njihovi sošolci.

Večina intervjuvancev, in to ne glede na narodnostno pripadnost, *doživlja marginalizacijo, ki temelji na negativnih stereotipih, povezanih s kategorizacijo kulturnih razlik*. Tu lahko govorimo o etnocentrični zaprtosti države gostiteljice, ki so ji mladi priseljenci priče vsak dan. Ukrajinci in Turki so pri tem izjema, saj trdijo, da diskriminacije ne občutijo.

Še posebej pomemben je podatek, da so bili oboji, tako tisti, ki so že dolgo v Modeni, kot tisti, ki so tu manj kot tri leta, v novejšem času priče etnični diskriminaciji, čeprav v nobenem primeru niso doživeli fizičnega nasilja.

Najpomembnejši pojavnosti oblike marginalizacije sta dve in obe izhajata iz posebne oblike medkulturne komunikacije, namreč etnocentrizma (Gudykunst 1994, Pearce 1989, 1994). Prvo opredeljujemo kot »zavračanje«, drugo pa kot »izključevanje«. Zavračanje ima lahko različne oblike, npr., nekdo ne želi, da bi sedeli poleg

njega na avtobusu, nekdo se noče odzvati na naše prošnje po informacijah, prodajalci so nezaupljivi do nas, javni uslužbenci zadržani. V primeru zavračanja intervjuvanci prepoznavajo povezavo med starostjo in etnocentričnim vedenjem: veliko verjetneje je, da bodo zavračali starejši kot pa vrstniki. Izkušnjo zavračanja vsi doživljajo kot bolečo, ne le zaradi negativnega vrednotenja njihove etnične skupine, temveč ker to dojemajo kot zanikanje svoje avtonomije posebnih in neodvisnih ljudi, torej njih samih kot oseb.

Druga oblika marginalizacije, ki jo doživljajo intervjuvanci, je izključevanje pri udeležnosti v najpomembnejših družbenih procesih v državi gostiteljici. Večina vprašanih jo povezuje z brezbriznostjo do kulturnih spremenljivk, predvsem jezika. V resnici je udeležnost v družbenih procesih v sistemih, kot sta politični in ekonomski, odvisna od tega, koliko prispevki h komunikaciji zadovoljujejo kognitivna in normativna pričakovanja.

Večina intervjuvanih fantov, še posebej tistih iz Maroka in Albanije, trdi, da se ljudje v državi gostiteljici povsem upravičeno bojijo medkulturnih stikov s priseljenci zaradi slabe slike priseljencev v javnih občilih, ki poudarjajo etnični izvor kriminalcev zgolj tedaj, kadar ti niso iz Italije.

1. MARM1: Stopim na avtobus in zagledam prost sedež poleg dekleta. Vprašam jo, če je prost, in ona odgovori, da ne, toda sedež ostane ves čas prazen in se vprašam, kako to? Plačal sem dva evra pa pol iz Modene do Vignole in ne morem sedeti.
2. RAZ: In potem?
3. MARM1: Ne morem se začeti kregati, ker je ženska. Če bi namreč bil moški, bi se kar usedel, tudi če bi se moral kregati, toda ker je ženska, raje stojim.
4. RAZ: Zakaj misliš, da ni želela, da prisedeš?
5. MARM1: Samo vzemi časopis in v njem lahko prebereš, da Maročani napadajo z noži, prodajajo mamila, torej ni čudno, da se nas bojijo.
6. TUNM1: Ja, samo da niso samo Maročani, tudi drugi tujci se vedejo kot kriminalci, ki bi jih morali aretirati, tudi Italijani so taki.

7. MARM1: Ampak če Italijan oropa banko, napišejo »Moški je oropal banko«, če pa jo oropa priseljencec, napišejo, da jo je priseljencec, ne samo moški.
8. RAZ: Ah, to je krivda televizije.
9. TUNM1: Ne, ni samo televizija kriva, tako pač potekajo stvari.

(FS CDR1)

Ta pogovor, ki je podoben številnim drugim, ki so potekali v fokusnih skupinah, jasno kaže, da se intervjuvanci zavedajo dinamike, v kateri se stereotipi konstruirajo in utrjujejo (ali aktivirajo, če so latentni). V teh primerih izkušnja marginalizacije ne ustvarja niti zame-re niti etnocentričnih odzivov, uperjenih proti povzročiteljem marginalizacije.

Poudarek je na odgovornosti množičnih občil, ki namenoma prikrivajo osebne značilnosti posameznika ter ohranjajo kategorizacije in stereotipe (Farr, Moscovici 1984), ki temeljijo na etnični pripadnosti. Vse to pa povzroča strah in kot posledico tudi družbeno potrebo po informacijah, ki jih lahko ponudijo le sredstva javnega obveščanja (Luhmann 2000).

O izkušnjah marginalizacije, ki temelji na fenotipu, govorijo le dekleta iz zahodne in osrednje Afrike (fantje iz istega območja o tem ne poročajo): v tem primeru barva kože in telesne značilnosti spodbujajo pojavnost etnocentrične zaprtosti. To je edini primer, kjer intervjuvanci zelo negativno ocenjujejo vedenje pripadnikov države gostiteljice na etnični osnovi. Akter takšne marginalizacije velja za popolnoma odgovornega za svojo kognitivno zaprtost, brez povezave z vplivi sredstev javnega obveščanja.

V pogovoru spodaj je mogoče opaziti reference na etnocentrično obliko odziva (Lajfel 1981) kot odgovor na izkušnjo marginalizacije, ki temelji na fenotipu (odgovori od 6 do 8). Ugotovimo lahko težnjo k podcenjevanju osebne specifičnosti in avtonomnosti pripadnikov države gostiteljice, ker so označeni kot uniformna skupina, za katere so značilne skupne značilnosti (Moscovici 2001).

Tako predvsem poudarjajo lastnosti, ki označujejo močno identiteto skupine, v tem primeru

vrednote, ki naj bi bile inherentno »afriške«, na primer odprtost (v nasprotju z zaprtostjo) in solidarnost (v nasprotju z egoizmom), spet ne glede na osebne lastnosti posameznika.

1. NIGŽ1: Težko je spoznati ljudi, če te grdo gledajo že zaradi barve kože.
2. RAZ: Se je to dogajalo tudi v šoli?
3. GANŽ1: Nikoli v šoli, vedno kje drugje.
4. ANGŽ1: To je res.
5. RAZ: Oprosti, toda ti si Italijanka, tako rekoč rojena si v Italiji, pa imajo ljudje kljub temu predsodke do tebe?
6. ANGŽ1: Jasno, jaz sem Afričanka, no, ne ravno Afričanka, ampak zaradi barve kože ne morem biti Italijanka, kar pa ni moja krivda, ampak krivda ljudi, ki so nevedni.
7. GANŽ2: Če me ne pozdraviš, ker sem črna, si ti kriv, ker si ignorant.
8. NIGŽ1: Po navadi pravim, poglej, ti si moraš plačevati UV sončenja, da potemniš, jaz pa sem zagorela brezplačno, torej vidiš, da si neumen?
9. ANGŽ1: Zato ker smo v Afriki drugačni, živimo kot v velikih družinah, pomagamo si med sabo in se ne ubadamo s tem, da pričakuješ, da ti bo nekdo vrnil pomoč, če mu pomagaš.
10. RAZ: Ampak ali se tako vedeš tudi v šoli?
11. ANGŽ1: Poskušam, ampak ko enkrat pomagaš, na to vsi pozabijo.
12. GANŽ1: Razlika je v tem, da mi, Ganci, čutimo, da smo eno, in pomagamo drug drugemu, Modenčani pa nočejo slišati za tiste, ki živijo okrog njih.

(FS CAT2)

Glede odnosov med vrstniki v izobraževalnem sistemu je videti, da standardizirana kognitivna pričakovanja v izobraževanju narekujejo italijanski vrstniki. Določajo, koliko so tuji vredni kot dijaki in kot osebe (Baraldi 2003). Upošteva je teorijo o »konfliktih, temelječih na identiteti«, lahko opišemo specifičen proces socialnega izključevanja, ki se dogaja v komunikacijskih procesih izobraževalnega sistema. Ta proces je sestavljen iz dveh komponent:

- 1) iz zahteve po prilagoditvi standardiziranim kognitivnim in normativnim pričakovanjem glede izobraževalnega sistema, ki ne upošteva kulturne raznolikosti (Baraldi 2005);
- 2) iz praks marginalizacije, ki vključujejo udeležence komunikacijskih procesov, ki ne zmorejo zadovoljiti teh pričakovanj. Prakse marginalizacije so komunikacijski procesi, ki združujejo konstruiranje skupinske identitete tistih, ki lahko izpolnijo pričakovanja izobraževalnega sistema (kompetentni »mi«), s kategorizacijo nedefinirane skupine nekompetentnih »njih«, ki ne morejo izpolniti pričakovanj izobraževalnega sistema glede kognitivnih zahtev (Farini, Zoboli 2006).

Na podlagi več pričevanj je možno izoblikovati »model marginalizacije tujih študentov« v izobraževalnem sistemu države gostiteljice: tujec, ki ne doseže ustreznega uspeha, je kategoriziran kot nekompetenten na podlagi kognitivnih pričakovanj, ki ne upoštevajo kulturne variabilnosti. Poudarjanje negativnih vrednotenij pripomore k posplošenemu pričakovanju neprimernosti tujcev. Tako je predsodke in marginaliziranje tujcev mogoče opravičiti s sklicevanjem na narodnostne in kulturne značilnosti. V skladu s teorijo obvladovanja konfliktov, ki so jo uvedli ameriški avtorji Fisher, Ury in Patton (1991), so *interesi* italijanskih srednješolcev usmerjeni v ustvarjanje osebne identitete (*sem kompetenten udeleženelec komunikacije v izobraževanju in sem torej kompetenten družbeni akter*), njihova *stališča* pa so etnocentrična in izkoriščajo razlike, ki temeljijo na razlikah med skupinami (*sem kompetenten, ker se razlikujem od njih, ki niso kompetentni, kar potrjujejo že njihovi neuspehi*).

Jasno je, da tisti vprašani, ki so se vključevali v družbene procese v državi gostiteljici že od malega, ne prepoznavajo takšne etnocentrične zaprtosti, utemeljene na kognitivni podlagi.

1. FILM1: Problem je v tem, ker na začetku ne razumeš ničesar, zato si ljudje mislijo, da si zabit, preprosto hendikapiran. Vprašaš nekaj, kar težko razumeš, potem pa te zafirkavajo, ker je to zanje nekaj čisto preprostega.

2. FILM2: Ja, zafrkavajo te, ampak jaz se nisem nikoli jezil, po navadi sem jim rekel: »Hvala, ker me zafrkavate, tako se vsaj naučim nekaj novih besed.«
3. FILM1: To si rekel? Jaz ne morem. Jaz se razvezim, ker ... saj me sploh ne poznate, zakaj potem mislite, da me lahko zafrkavate?
4. FILŽ1: To je res.
5. FILM1: In potem, ko imamo angleščino – veš, da angleško govorimo zelo dobro, saj je to skoraj naš materni jezik – me kdo vpraša: »Oprosti, Guti, kaj pravi učiteljica.« in takrat rečem: »To je tvoj problem, bedak.«
(FS CTP1)

Intenzivnost in relevantnost odnosov s pripadniki, ki niso sonarodnjaki (se pravi, kako pomemben je dostop do osnovnih virov, tako materialnih kot simbolnih), kažeta stopnjo prilagojenosti na življenje v državi gostiteljici. Z izrazom »prilagojenost« mislimo – v skladu s Kimom (1997, 1999, 2005) – na pridobivanje sposobnosti za aktivno udeležbo v najpomembnejših družbenih procesih v državi gostiteljici, od katerih je odvisen dostop do osnovnih virov (npr. zaposlitev, socialne službe), ne pa na prilagojenost kulturi države gostiteljice, ki naj bi bila kvalitativno večvredna. Prilagojenost je odvisna od udeležbe v družbenih procesih v državi gostiteljici. Udeležba povečuje sposobnosti za sporazumevanje. Razvoj spretnosti za komuniciranje ustvarja razmere za izboljšanje družbenega položaja.

Za uspešnost prilagajanja je ključno angažiranje v izobraževalnem sistemu, predvsem zaradi njegove brezbrižnosti do kulturne raznolikosti in zaradi njegove zahteve po usposobljenosti za komuniciranje v državi gostiteljici. Vključenost v izobraževalni sistem je še pomembnejša, saj številni intervjuvanci trdijo, da bolj intenzivne odnose vzdržujejo s sonarodnjaki, predvsem vrstniki.

Komunikaciji s pripadniki svoje narodnostne skupine dajejo prednost, ker jim omogoča uporabo maternega jezika in predpostavlja skupne osnovne vrednote, oboje pa povečuje uspešnost komuniciranja. Le malo intervjuvancev trdi, da se družijo v vrstniških skupinah,

sestavljenih večinoma iz pripadnikov države gostiteljice. Pogosteje se družijo v večnarodnostnih skupinah, v katerih so tudi (ne pa nujno) vrstniki iz države gostiteljice.

Opaziti je mogoče velike razlike glede narodnostnega porekla intervjuvancev: Turki in Ukrajinci trdijo, da se družijo s pripadniki drugih narodnosti in z italijanskimi vrstniki, vprašani Albanci in Maročani pa izjavljajo, da se družijo s skupinami sonarodnjakov in skupinami pripadnikov različnih narodnosti, z blago preferenco do prvih.

Intervjuvanci iz zahodne in osrednje Afrike in s Filipinov pa pravijo, da se družijo le s sonarodnjaki. To kaže na podobnosti z italijanskimi mladostniki iz modenske regije (Barbieri *et al.* 2005).

1. RAZ: Ko nisi v šoli, ali se družiš tudi z italijanskimi fanti ali samo z ljudmi iz tvoje države?
2. UKRŽ1: Samo z Italijani, ven hodim samo z Italijani.
3. RAZ: Imaš tudi fanta, ki je Italijan, ne?
4. UKRŽ1: Ne fanta, samo prijatelje.
5. RAZ: Ampak ven greš pa raje z Italijani?
6. UKRŽ1: Ja.
(FS COR1)

1. ALBŽ1: Nimam težav, imam veliko italijanskih prijateljev.
2. ALBM1: Jaz tudi, ampak ko greš iz šole in se odpraviš na avtobusno postajo, vidiš, da Albanci pozdravljajo druge s »čao, čao«, ampak se ne družijo z njimi. Tako je tudi z Maročani ... tako pač je.
3. ALBŽ2: Se strinjam. Mislim, nimam problemov, ampak na koncu vedno ostaneš z Albanci.
4. RAZ: Ker se tako bolje počutiš?
5. ALBŽ1: Ne vem, mogoče zaradi jezika, ampak imam tudi italijanske prijatelje.
(FS COR3)

1. FILM1: Mi hodimo ven skupaj, mislim, samo Filipinci, tako se boljše počutimo, se obiskujemo, na primer, jaz njega učim glasbo.

2. FILM2: Ja, to je res, običajno gremo ven skupaj.
3. FILŽ1: Ja.
4. RAZ: Hodite ven tudi z Italijani?
5. FILM2: Z Italijani ne, z njimi sicer lahko marsikaj počnem, a ven ne gremo.
6. FILM1: Veste, Italijani vedno mislijo na nogomet, le nogomet bi radi igrali, govorili o nogometnih tekmah, jaz pa jim pravim, dajte no, igrajte še malo odbojko ali košarko, ampak oni nočejo igrati nič drugega kot nogomet.

(FS CTP1)

Dajanje prednosti druženju s skupino sonarodnjakov je mogoče opaziti tudi med intervjuvanci, ki živijo v Italiji dlje kot pet let in so, kar zadeva komuniciranje, popolnoma kompetentni. Videti je, da prilagojenost družbi države gostiteljice ne izključuje želje po druženju s sonarodnjaki. To je podatek, ki bi ga bilo treba v prihodnosti podrobneje raziskati.

Možnost udeležbe v pomembnih družbenih procesih pomeni možnost avtonomnega in vidnega udejstvovanja v državi gostiteljici. Med najpomembnejše družbene procese pa po mnenju intervjuvancev sodi dostop do potrošnje.

Z izrazom »dostop do potrošnje« so intervjuvanci razumeli tako možnost pridobitve predmetov, ki imajo poseben simbolni pomen in posedovanje katerih lahko pripomore k definiranju stopnje družbene primernosti, kot tudi veselje ob uporabljanju blaga in storitev. Potrošnja ne pomeni le posedovanja, ampak tudi ustvarjalno izbiro v skladu z družbeno identiteto.

Vsi intervjuvanci so kritizirali, da njihovi italijanski vrstniki zelo cenijo nekatere predmete, ki veljajo za nepogrešljive in jih po navadi narekujejo modni trendi. Večina vprašanih je kritizirala razvrščanje posameznikov glede na posedovanje materialnih dobrin in pri tem pogosto moralizirala. Hkrati so lahko izrazili mnenje o socialni funkciji potrošnje. Nošenje trendovskih oblačil, na primer, razumejo kot komunikacijsko dejanje in priseganje na kulturne oblike, ki veljajo za pomembne in pomirjajoče, tako da je sledenje modnim zapovedim

lahko nujni pogoj za sprejetost tako v razredu kot v skupini vrstnikov.

Intervjuvanci pravijo, da pri sledenju modnim trendom ni treba nujno nositi dragih oblačil znanih modnih oblikovalcev, kot menijo italijanski vrstniki, ampak da se je tem trendom treba prilagoditi. Drage obleke znanih kreatorjev lahko nadomestijo s podobnimi izdelki, ki so na voljo v trgovinah, v katerih prodajajo poceni kolekcije prejšnjega leta, v diskontnih trgovinah ali uličnih prodajalnah.

1. ALBM1: Jasno je, da bolj ko upoštevaš modna pravila, bolj te Italijani sprejemajo.
2. RAZ: Ampak to stane.
3. ALBŽ2: Ni nujno, samo obleke kreatorjev so drage. Na primer, greš v kitajske trgovine, na tržnice in našel boš enake stvari kot v butikih, stanejo pa samo deset evrov, pet za eno majico s kratkimi rokami. In potem ugotoviš, kot so pokazali na RAI 3 [RAI 3 je ena od treh javnih radijskih postaj; velja za najbolj kulturno in ima sloves politično levo usmerjene radijske postaje], da jih delajo v istih tovarnah hkrati s proizvodi kreatorjev.
4. RAZ: Torej se lahko oblačite po modi, ne da bi preveč zapravili?
5. ALBM1: Zagotovo. Seveda lahko pogledajo znamko in te potem zafrkavajo, da ni kul, ampak je malo verjetno, da bi se to zgodilo.
6. UKRM1: Rad se oblačim po modi, ampak to še ne pomeni, da moraš dati sto evrov za ene kavbojke.
7. ALBŽ2: Celo več, in to je narobe, kajti s sto evri je mogoče storiti marsikaj.
8. RAZ: Se torej strinjate z njo?
9. ALBM1: Seveda. Ne gre za to, da ne bi maral takšnih oblačil, narobe je, mislim moralno, porabiti toliko denarja za takšne stvari.

(FS COR3)

Intervjuvanci razlikujejo med potrošnjo, komunikacijskim dejanjem s posebnimi družbenimi funkcijami – za to so lahko potrebne tudi določene sposobnosti in kompetence (npr.

potrošiti čim manj) – in potrošništvom, tega z moralnega vidika ocenjujejo zelo negativno, kot nekaj nepotrebne in nemoralne. Kljub odklanjanju ekscesov potrošništva vsi intervjuvanci menijo, da je ohranjanje javne podobe v skladu s konkretnimi merili osnovna sestavina socialne udeležnosti. Sprejemanje modnih trendov vsebuje tisto, kar Goffman (1999) opredeli kot »obraz«, kot javno predstavitev sebe, ne da bi razkrili svojo osebnost, z možnostjo avtonomnega izražanja sebe, neupoštevaje splošno veljavne norme (oblačenje), ki lajšajo dostop do družbenih procesov v državi gostiteljici.

Potrošništvo omogoča strategije ustvarjanja zunanje podobe, ki jo mladi tujci ostro ločujejo od osebnih lastnosti posameznika. Potrošništvo obravnavajo le kot eno izmed številnih možnosti izražanja.

PERSPEKTIVE MLADIH PRISELJENCEV

Nihče izmed intervjuvancev ni potrdil, da bi imel težave pri zadovoljevanju osnovnih potreb: kritične situacije priseljencev, kot jih obravnavajo v javnih občilih, razlagajo kot posledico slabih delovnih navad, tako da je pogosto izraženo negativno mnenje o tistih, ki iščejo delo.

Ta ugotovitev je povezana s splošno razširjenim mnenjem, da gospodarska situacija v Modeni omogoča vstop na trg delovne sile, vendar le tistim, ki so pripravljeni sprejeti visoko stopnjo fleksibilnosti (negotovost delovnih mest, nizki dohodki, neskladnost med usposobljenostjo in dejanskimi zahtevami na delovnem mestu). Albanci in Maročani so izrazili največji optimizem glede zaposlitve.

1. MARM2: Ne moreš reči, da si lačen ali da nimaš dela, kajti lahko greš na zavod za brezposelne. Obstajajo dobrotne ustanove, kamor greš, če imaš težave. Tja prihajajo tudi otroci, ki so sami in premladi za delo. Ampak dobrotne ustanove ne maram preveč. Mislim, nekaj časa že lahko ostaneš tam, potem pa se moraš znajti sam in si poiskati delo.

2. MARM3: Torej si proti dobrotnim ustanovam. Ampak če si v stiski, kam lahko greš? Prošjačič po cestah?
3. MARM2: Rekel sem samo, da tam ne moreš ostati dolgo časa, mislim eno ali dve leti. Seveda lahko ostaneš, če si v stiski, ampak potem pa moraš oditi in si najti delo.
4. MARM3: To je res.

(FS CDR1)

1. TUNM1: Mislim, da bom dobil delo v tovarni, kjer sem opravljal prakso. Rekli so, da so bili zadovoljni z mano, ne samo z mano, z vsakim od nas.
2. GANM1: Mislim, da bom dobil službo, ko bom končal šolo. Predvidevam, da bom na začetku zaslužil samo 600 evrov, kar je v redu, če nisi poročen, ker se še učiš, pozneje pa lahko tudi 1000, 1200, celo 1800, so mi rekli, če delaš nočne.

(FS CDR1)

Nihče izmed intervjuvanih moških ne pričakuje težav pri zaposlitvi zaradi svoje etnične pripadnosti. Pridobiti si je treba le dovolj izkušenj in znanja, ki jih gospodarski sistem zahteva od vsakogar, ne glede na barvo kože, kulturo ali religijo.

Takšnega mnenja pa niso dekleta, še posebej tista iz zahodne in osrednje Afrike, ki obiskujejo šole poslovne usmeritve. Na trgu manj zahtevnih del etnična pripadnost ni relevantna spremenljivka, v primeru srednje in zelo zahtevnih del pa smo pričeli pojavu, ki ga lahko definiramo kot »etnocentrični paradoks povezav med izobrazbo in delom«. Izobraževalni sistem je povsem brezbrizen do kulturne različnosti in zahteva od vsakogar, da zadovolji splošno uveljavljena kognitivna pričakovanja, se pravi, tuje študente prisili k temu, da morajo v zelo kratkem času doseči zahtevane standarde uspešnosti (Baraldi 2005, Farini, Zoboli 2006).

Ko pa se tuji študent izobrazbi vstopi v ekonomski sistem, v katerem še vedno obstajajo etnični predsodki, ki ne upoštevajo dejanske ravni usposobljenosti, dosežene v izobraževalnem sistemu.

1. GANŽ3: Moja prijateljica se je šolala za šiviljo v Carpiju, ko pa je iskala delo in pokazala spričevalo, so ji rekli »v redu, v redu«, izbrali pa so Italijanko, ki je imela slabši učni uspeh.
2. RAZ: Mislite, da zaradi barve kože?
3. GANŽ3: Barva kože je očitno pomembna. Koliko zaposlenih Afričanov pa vidite?
4. GANŽ4: Če pogledaš v veleblagovnice, vidiš, da Afričani čistijo pločnike in stranišča.
5. NIGŽ2: Ne, videla sem eno tudi na blagajni.
6. GANŽ4: No, mogoče eno. Tudi jaz sem jih videla nekaj, ki delajo kot prodajalke, ampak teh je zelo malo, v glavnem jih vidiš, da delajo kot čistilke.
7. NIGŽ2: To je res.

(FS CAT2)

Analiza podatkov govori v prid Kimovi teoriji medkulturnega prilagajanja (2005), ki opisuje pozitivne povratne učinke med socialnim dobrim počutjem tujca in njegovo usposobljenostjo za komuniciranje v državi gostiteljici. Analiza kaže pozitiven povraten učinek med visoko stopnjo zaupanja v prihodnost in kratkim bivanjem v Italiji. Intervjuvanci, ki so še v fazi razvijanja svojih kompetenc v komunikaciji z gostitelji, so bolj optimistični, veliko bolj kot tisti, ki so v preteklosti že dosegli stopnjo popolne usposobljenosti za komuniciranje.

1. UKRŽ1: Verjamem, da bodo stvari zame vse boljše in boljše, ker sem se veliko novega naučila, počutim se samozavestno. Zdaj na primer razumem, kdaj se delajo norca, če so res jezni, celo v šoli razumem skoraj vse.
2. FILM1: Tudi meni gre vse bolje, zdaj se počutim bolje kot pred dvema letoma.
3. RAZ: Zaradi znanja italijanskega jezika?
4. FILM1: Ja, pa tudi v šoli mi gre bolje. Zdaj sem dober tudi v šoli, boljši od nekaterih Italijanov. Pogrešam petje, ampak mislim, da bi lahko ustanovil bend.
5. UKRŽ2: Tudi jaz sem študirala glasbo, na konservatoriju, ampak zdaj ne igram več. Ampak ne zato, ker smo prišli v Italijo,

tudi če bi ostala v Ukrajini, morda ne bi več igrala.

(FS CTPI)

Le redki intervjuvanci se nameravajo vpisali na višjo šolo, večinoma izražajo namero, da bi po končani srednji šoli poiskali zaposlitev. Albanci in Maročani izražajo potrebo po čim prejšnji ekonomski osamosvojitvi, intervjuvanci iz Vzhodne Evrope in vzhodne Azije (Ukrajina, Moldavija, Filipini, Kitajska) pa dopuščajo možnost nadaljevanja izobraževanja.

Velika večina intervjuvancev, tudi tisti, ki so doživeli etnocentrično zaprtost družbe v državi gostiteljici, trdijo, da se nimajo namena vrniti v domovino. Večina si ne želi niti tja na počitnice.

Pričakovana možnost, da bi našli delo, ki bi bilo skladno z doseženo izobrazbo, je najpomembnejša spremenljivka pri načrtovanju bližnje prihodnosti, še posebej glede na njihov kraj bivanja; intervjuvanci na splošno trdijo, da bi bili pripravljene odpotovati drugam, da bi zadovoljili zahteve trga delovne sile, čeprav bi morali zapustiti svojo družino.

Intervjuvani moški, ki obiskujejo tehnične šole, menijo, da Modena z okolico zaradi velikega števila majhnih podjetij, ki se ukvarjajo s strojništvom, ponuja veliko možnosti za zaposlitev. Intervjuvanci, ki obiskujejo poslovne šole, še posebej dekleta iz zahodne in osrednje Afrike, pa menijo, da velika mesta ponujajo več možnosti za zaposlitev.

Življenje v mestih je privlačno tudi zato, ker so velika mesta ideal odprte družbe, usmerjene k posameznikom. V družbenih procesih vsi prispevajo neštete osebnostne razlike (Hanerz 1996) kot avtonomne in specifične oblike komunikacije, to pa ustvarja nove kulturne oblike (Koole, ten Thije 2001, Pearce 1989, Tang 1994).

Kulturna odprtost, ki je značilna za življenje v velikih mestih, se ne omenja v smislu želje po večkulturnem prepoznavanju, temveč v okviru transkulturne hibridizacije (Nederveen Pieterse 2004).

Videti je, da je to ključ za razumevanje pomenov in oblik državljanstva mladoletnih

priseljencev na območju Modene. Pogovori s člani fokusnih skupin ne potrjujejo splošno razširjenih predstav o konfliktu med neskladnimi kulturnimi oblikami, temveč pričajo o pogajanjih in hibridizaciji najpomembnejših simbolov in oblik v medkulturni komunikaciji.

Če sledimo izsledkom nekaterih raziskav o globalizaciji (Robertson 1992), še posebej najnovejšim, kakršna je tista, ki sta jo opravila Giulianotti in Robertson (2006), lahko prepoznamo štiri procese:

1. *revitalizacija* etničnih tradicij (pri nekaterih le posredno) na podlagi priložnosti, ki jih ponuja družba v državi gostiteljici,
2. *integrativna hibridizacija* za čim boljši izkoristek kulturnih virov v procesih prilagajanja,
3. *kulturni kozmopolitizem*,
4. *prevrednotenje* etničnih kulturnih oblik, da bi jih prilagodili državi gostiteljici.

Ti izsledki omogočajo reformulacijo obravnave medkulturnega državljanstva v transkulturnem okolju, ki presega kategorije, kot sta asimilacija ali integracija, ki so jih številni avtorji že kritizirali, kot poroča Kim (1999), in ki so se pokasocialne udeležnosti mladih priseljencev v družbenih procesih države gostiteljice.

Ugotovitve ponujajo nove možnosti za znanstveno raziskovanje in za socialne politike, saj osvetljujejo relevantnost povezav med kulturnimi procesi, problemi priseljevanja, globalnimi ekonomskimi vprašanji in lokalnimi praksami medkulturne komunikacije.

Prevedla Lidija Kunič

VIRI

- BARALDI, C. (2003), *Comunicazione interculturale e diversità*. Rim: Carocci.
- (2005), *Costruire la diversità e il dialogo con bambini e preadolescenti*. Imola: La Mandragora.
- BARALDI, C., IERVESE, V. (ur.) (2003), *Come nasce la prevaricazione*. Rim: Donzelli.
- BARBIERI, V., FARINI, F., ROSSI, E. (2005), *Progetto di Ricerca-Intervento rivolto ai giovani del distretto*

1 della Provincia di Modena, raziskovalno poročilo (poročilo je v formatu pdf mogoče naročiti na naslovu federicofarini@unimore.it).

- FARINI, F., ZOBOLI, G. (2006), *il conflitto per i bambini e i preadolescenti*. V: Iervese, V. (ur.), *La gestione dialogica del conflitto*. Imola: La Mandragora (57–96).
- FARR, R. M., MOSCOVICI, S. (1984), *Social Representations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FISHER, R., URY, W., PATTON, B. (1991), *Getting to YES: Negotiation agreement without giving in*. New York: Penguin Books.
- GIULIANOTTI, R., ROBERTSON, R. (2006), *Glocalization, Globalization and Migration. The Case of Scottish Football Supporters in North America*. *International Sociology*, 21, 2: 171–198.
- GOFFMAN, I. (1999), *The presentation of self in everyday life*. New York: Peter Smith Pub inc.
- GUDYKUNST, W. B. (1994), *Bridging differences. Effective intergroup communication*. Thousand Oaks: Sage.
- HANNERZ, U. (1996), *Transnational Connections*. New York: Routledge.
- KIM, Y. Y. (1997), *Adapting to a new culture*. V: Samovar, L., Porter, R., *Intercultural Communication*. Belmont: Wadsworth (404–416).
- (1999), *Unum and pluribus: ideological underpinnings of interethnic communication in the United States*. *International Journal of Intercultural Relations* 24, 4: 591–611.
- (2005), *Association and Dissociation: A Cultural Theory of Interethnic Communication*. V: Gudykunst, W. B. (ur.), *Theorizing about intercultural communication*. London: Sage (323–349).
- KOOLE, T., TEN THJE, J. D. (2001), *The reconstruction of intercultural discourse: Methodological considerations*. *Journal of Pragmatics*, 33, 571–587.
- LUHMANN, N. (2000), *The reality of mass media*. Stanford: Stanford University Press.
- MOSCOVICI, S. (2001), *Social Representations: Essays in Social Psychology*. New York: New York University Press.
- NEDERVEEN PIETERSE, J. (2004), *Globalization & culture*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- PEARCE, B. W. (1989), *Communication and the human condition*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

- (1994), Intercultural communication and multicultural society: Implications for communication, teaching and research. *Teoria sociologica*, ii, 3: 46-62.
- ROBERTSON, R. (1992), *Globalization: Social theory and global culture*. London: Sage.
- TAJFEL, H. (1981), *Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TANG, Y. (1994), Comunicando attraverso i confini culturali tra oriente ed occidente. *Teoria sociologica* ii, 3: 298-310.

Borut Grabrijan

MATERINSKI DOMOVI IN VARNE HIŠE 17 LET PO USTANOVITVI

UVOD

V članku bom poskusil opredeliti, ali v Sloveniji obstajajo razlike med institucijo materinskega doma in varne hiše ali pa gre le za konceptualizacijo posameznih akterjev na tem področju. Znanost potrebuje to razmejevanje zato, da razišče vzroke za nastanek določenih pojavov v družbi, država pa zato, da utemelji, zakaj so v družbi potrebni določeni ukrepi. Opredeliti želim tudi, kako je v Sloveniji z materinskimi domovi in varnimi hišami po 17 letih delovanja. V kontekstu profesionalizacije lahko zato poudarim »naloge«, ki jih je navedla dr. Zavirškova (2004: 12) v priložniku *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje*:

- profesionalizacija ŽNVO (ženskih nevladnih organizacij) zahteva nenehno izobraževanje za dobro prakso in samorefleksijo (nujnost poglobljene supervizije, ki poveča samorefleksijo strokovnjakinj);
- ŽNVO morajo krepiti svoje klasično delovanje v smeri političnega aktivizma, ne smejo izgubiti političnega naboja, ki pomeni, da nenehno opozarjajo na kršitve človekovih pravic žensk in senzibilizirajo javnost za pravico do nenasilja vseh ljudi;
- ŽNVO morajo nadaljevati zahteve za delo, usmerjeno k vse bolj horizontalnim povezavam z državnimi institucijami, ter postati enakovredne organizacije na področju socialnih pravic žensk.

Čeprav bi kdo lahko pripomnil, da so vse naloge enakovredne, dajem prednost zadnji, kajti odgovarja na vprašanje, kako naprej, hkrati pa povzema prvi dve nalogi.

ZGODOVINSKI PREGLED IN STANJE V LETIH 2007–2009 NA PODROČJU MATERINSKIH DOMOV IN VARNIH HIŠ V SLOVENIJI

Razvoj na področju materinskih domov in varnih hiš

Slovenija je imela izkušnje z materinskimi domovi že pred 60 leti. V Ljubljani sta delovala dva. Prvi je bil Dečji in materinski dom na Prulah. Deloval je v letih 1943–1976 (Čelhar, Zadnik-Modic 1991: 41–47). Drugi je bil Materinski dom Ljubljana na Viču. Deloval je v letih 1955–1976 (*op. cit.*: 132–136). Na podlagi podatka, da sta bila oba ukinjena leta 1976, lahko sklepam, da takratne oblasti niso imele več potrebe po tej dejavnosti v družbi. Sedemdeseta leta so obdobje, v katerem je prejšnji politični sistem dosegel vrhunec v razvoju in je določene probleme reševal na drug način, npr. z graditvijo družbenih stanovanj.

V istem letu (1976) je v Ljubljani, v Kosezah, v okviru verske in svetne ustanove Družine Kristusa Odrešenika nastal materinski dom (pozneje se je preselil na Bezenškovo). V tem primeru je to bolj »paramaterinski dom«, saj gre za vsesplošno skrb za trpeče in torej dom ni namenjen samo nosečnicam in materam z otroki.

Z institucionalnega stališča nastane v obdobju od 1976 do leta 1991 na tem področju praznina. Prvi materinski dom začne delovati leta 1991 v okviru Zavoda Pelikan Karitas. Čelharjeva in Modic-Zadnikarjeva zapišeta v zvezi z odpiranjem Materinskega doma v Ljubljani, o katerem je ideja padla že pred letom 1990: »Vendar se zdi, da je z odprtjem Materinskega doma na Škofljici v mestni politiki upadlo

zanimanje za vprašanje materinskega doma, češ da bo le ta dovolj za potrebe.« (*Op. cit.*: 106.) Drugi materinski dom v Ljubljana, na Viču, začne delovati konec leta 1994. Materinski dom zgradijo s pomočjo donacij, sredstev občine Ljubljana in finančnih sredstev Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve.

V Angliji, ZDA in na Škotskem se ustanavljajo zatočišča in varnih hiš za ženske, ki so žrtve nasilja, začne v zgodnjih sedemdesetih letih 20. stoletja, predvsem na pobudo feminističnega gibanja oziroma feminističnih združenj. Po telefonskih svetovanjih ženskam, ki so bile žrtve nasilja, so se začela oblikovati prva zatočišča za ženske, žrtve nasilja.

Pobudniki programov varnih hiš v Sloveniji so bili različni, tako kot v zahodnem svetu. V Sloveniji je začelo prvo zavetišče delovati leta 1991, se pravi dobrih dvajset let pozneje kot na Zahodu, in sicer v okviru Centra za socialno delo Krško, v stavbi, ki je bila centru podarjena. Druga varna hiša je začela delovati leta 1996 v okviru CSD Maribor, prav tako v podarjeni hiši. Tretje zatočišče za ženske in otroke se je odprlo leta 1997 v Ljubljani v okviru nevladne organizacije Društvo SOS telefon za ženske in otroke žrtve nasilja. Prostor za izvajanje dejavnosti je zagotovilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Četrta varna hiša je začela delovati v najeti hiši leta 1999 v okviru društva Življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj v Novem mestu.

Na začetku delovanja materinskih domov in varnih hiš je bilo opazno predvsem pomanjkanje sistematičnega financiranja dejavnosti. Največji problem je bilo zagotavljanje prostorskih možnosti za izvajanje te dejavnosti, saj država v tistem času v skladu z zakonskimi predpisi ni smela vlagati sredstev v naložbe, ki niso bile v lasti države. Leto 1998 pomeni začetek sistemskega financiranja delovanja teh programov. Na javnem razpisu za obdobje petih let so bili izbrani prvi programi materinskih domov in varnih hiš: Varna hiša Maribor pri CSD Maribor, Varna hiša pri Društvu SOS telefon, Materinski dom Straža pri CSD Novo mesto in Materinski dom Škofljica pri Zavodu Pelikan – Karitas.

Muršičeva (1997: 28) v svoji diplomski nalogi navaja: »Priporočila Evropskega sveta iz leta 1987 govorijo o tem, da naj bi države ponudile vsaj eno mesto v zatočišču na vsakih 100.000 prebivalcev. To bi za Slovenijo pomenilo 200 postelj.« Toškanova pa v svoji diplomski nalogi opozarja na Resolucijo o potrebi po evropski kampanji za ničelno strpnost do nasilja nad ženskami in sklenc, naj države: »... nemudoma podprejo in financirajo neodvisne službe za žrtve nasilja, skupaj z zatočišči in varnimi hišami, ter ustanovijo organe, pristojne za sodelovanje med službami, ki na lastne stroške ženskam in otrokom pomagajo znova zgraditi svoje življenje.« (Toškan 2001: 25.) Leta 2000 je bil sprejet prvi Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (*Ur. l. RS* 31/2000) – opredelil je mreže programov, ki jih bo podpirala država. Med njimi je tudi mreža materinskih domov in zavetišč za ženske s skupno zmogljivostjo 250 mest. Cilj nacionalnega programa socialnega varstva (250 mest) je bil dosežen konec leta 2005.

Aprila 2006 je bila v Državnem zboru sprejeta Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (Resolucija št. 39/2006), ki v mreži programov materinskih domov in varnih hiš predvideva povečanje za 100 mest oziroma z 250 na 350 mest (v vseh regijah). S tema dvema kvantitativnima kazalcema bi bila vzpostavljena in pokrita mreža materinskih domov in zavetišč za ženske na celotnem območju Slovenije.

Na začetku leta 2009 je bilo v vseh materinskih domovih in varnih hišah na voljo 319 ležišč v 125 sobah. V treh kriznih centrih je bilo v 15 sobah na voljo še 54 ležišč. Resolucija nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2010 predvideva pokritost po vseh regijah. Leta 2009 sta bili nepokriti notranjska in zasavska regija.

Varne hiše in krizni centri

Varne hiše so imele leta 2009 na voljo skupaj 67 sob in 196 postelj, trije krizni centri 54 ležišč. Leta 2006 so bile varne hiše zasedene v povprečju 84,06-odstotno. Podatki o

Preglednica 1: Pregled materinskih domov, varnih hiš in kriznih centrov glede na začetek delovanja in način financiranja

izvajalec in regija	program	začetek delovanja	način financiranja programa	financiranje v letu 2009 MDDSZ v evrih
1. CSD Krško, Spodnjeposavska	Zaveščje Pepcin dom	1991 (4 sobe, 10 postelj)	večleten, 1,5 zaposlenih	41.511,69
2. Zavod Pelikan Karitas, Osrednjeslovenska	Materinski dom Škofljica (dve enoti)	1992 (13 sob, 26 postelj)	večleten, 5 zaposlenih	113.116,57
3. CSD Ljubljana Siska, Osrednjeslovenska	Materinski dom Ljubljana (dve enoti)	1984 (10 sob, 24 postelj)	večleten, 3,25 zaposlenih	72.485,65
4. CSD Novo mesto	Materinski dom Straža	1995	se ne izvaja	-
5. Talita Kum, zavod za pomoč materam in ostarelim Postojna, Notranjsko-kraška	Materinski dom Postojna	1996 ¹	se ne izvaja	-
6. CSD Maribor, Podravska	Varna hiša Maribor	1996 (7 sob, 21 postelj)	večleten, 4 zaposleni	98.811,71
7. Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja, Osrednjeslovenska	Zatočišče za ženske in otroke	1997 (7 sob, 19 postelj)	večleten, 4 zaposleni	95.899,55
8. Društvo žrtvenje brez nasilja in krivice za podporo žrtvam kaznivih dejanj, Jugovzhodna	Varna hiša	1999 (4 sobe, 13 postelj)	večletni, 2,66 zaposlenih	66.303,59
9. Društvo regionalna varna hiša Celje, Savinjska	Varna hiša	2000 (6 sob, 17 postelj)	večleten, 2 zaposlena	167.571,74
10. Društvo ženske svetovainica Ljubljana, Osrednjeslovenska	Krizni center Ženske svetovainice	2000 (3 sobe, 12 ležšč)	večleten, 5 zaposlenih	118.809,56
11. Zavod Karitas Samaritan, Goriška	Materinski dom Solkan (dve enoti)	2000 (14 sob, 26 postelj)	večleten, 3 zaposleni	75.891,70
12. Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja Varna hiša Gorenjske, Gorenjska	Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja Gorenjske	2002 (6 sob, 20 postelj)	večleten, 3 zaposleni	69.640,81
13. Društvo varnega zavetja, Pomurje	Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	2002 (5 sob, 17 postelj)	večleten, 2,66 zaposlenih	68.251,70
14. Društvo regionalna varna hiša Celje ² , Savinjska	Varna hiša	2002 (4 sobe, 11 postelj)	večleten, 2 zaposlena	št. 9
15. Društvo regionalna varna hiša Celje	Varna hiša	2002 (4 sobe, 13 postelj)	večleten, 2 zaposlena	št. 9
16. JZ Socio - Javni zavod za socialno varstvene dejavnosti Celje, Savinjska	Materinski dom	2002 (6 sob, 15 postelj)	večleten, 1,5 zaposlenih	38.386,24
17. CSD Maribor, Podravska	Materinski dom Maribor (dve enoti)	2003 (10 sob, 22 postelj)	večleten, 4 zaposleni	90.196,56
18. CSD Ptuj, Podravska	Varna hiša Ptuj	2004 (7 sob, 16 postelj)	večleten, 1,5 zaposlenih	63.389,88
19. Društvo za nenasilno komunikacijo, Osrednjeslovenska	Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja	2004 (5 sob, 15 postelj)	večleten, 1,5 zaposlenih	52.971,69
20. Zavod Karitas Samaritan, Goriška	Varna hiša Caritas za Primorsko	2005 (2 sobi, 7 postelj)	enoleten, 1,5 zaposlenih	33.338,20
21. Škofljiska Karitas Maribor, Savinjska	Materinski dom Mozjije in Žalec (dve enoti)	2006 (5 sob, 10 postelj)	enoleten, 1 zaposlen	29.030,63
22. Društvo za nenasilno komunikacijo, Osrednjeslovenska	Varna hiša II - za ženske in otroke žrtve nasilja	2008 (3 sobe, 8 postelj)	enoleten, 1 zaposlen	20.836,38
23. Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja Varna hiša Gorenjske, Gorenjska	Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja na Gorenjskem - enota	2009 (3 sobe, 9 postelj)	enoleten, 2 zaposlena	45.840,02
24. CSD Piran, Obalno-kraška	Varna hiša - krizni center za žrtve nasilja	2009 (7 sob, 22 postelj)	enoleten, 5 zaposlenih	100.190,58
25. CSD Maribor	Krizni center za ženske in otroke - žrtve nasilja	2009 (5 sob, 20 postelj)	enoleten, 4,5 zaposlenih	93.483,08

Vir: Končna poročila za materinske domove in varne hiše za leto 2007; Zupanič 2008, Jerebic, I. 2008, Sterle Novak 2008, Goršič 2003, Ulian 2008, Peršak 2008, Kerin 2008, Matekovič 2008, Capri 2008, Rataj 2008 a, Hvalica 2008, Regovc 2008, Gerančar 2008, Zupanc 2008, Withans 2008, Topolovec 2008, Kajtaz 2007, Bavcon 2008, Šporin 2008, Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2008; Rataj 2008 b, Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009; Zabukovec Kerin 2009, Štitar 2009, Golja 2009, Tivadar 2009.

¹ Materinski dom Postojna, izvajalca Talita Kum, zavod za pomoč materam in ostarelim Postojna, se je razvil iz programa Materinski dom izvajalca Družina Kristusa Odršenika.

² Dve enoti Varne hiše Društva regionalna varna hiša Celje (št. 14 in 15) iz preglednice sta sofinancirani v okviru enoletnega programa Društva regionalna varna hiša Celje pod št. 9.

zasedenosti varnih hiš po mesecih (za leto 2006) so videti takole: januar 99,01 %, februar 92,89 %, marec 108,67 %, april 106,62 %, maj 111,9 %, junij 103,67 %, julij 91,0 %, avgust 85,68 %, september 95,57 %, oktober 83,25 %, november 73,16 % in december 91,02 %.

Materinski domovi

V Sloveniji je leta 2009 delovalo šest programov materinskih domov z enajstimi stanovanjskimi enotami. Na voljo je bilo skupaj 58 sob in 123 postelj. Povprečna zasedenost v decembru 2006 je bila 80-odstotna.

Financiranje materinskih domov in varnih hiš

Leta 2009 je od 23 izvajalcev materinskih domov in varnih hiš ter kriznih centrov imelo 17 izvajalcev sofinanciran program, ki je bil izbran s sklepom za obdobje petih let. Šest izvajalcev je bilo sofinanciranih kot enoletni program socialnega varstva.

Preglednica 2 kaže, da je dejavnost materinskih domov in varnih hiš po posameznih letih občutno odstopala od predvidenega povečanja za posamezna proračunska leta, ki je navadno določeno s predvideno stopnjo letne inflacije. Sredstva so se najbolj povečala v letih 1998,

2000, 2001, 2002, 2007 in leta 2009, ko sta se začela sofinancirati dodatno 2 krizna centra za ženske in otroke žrtve nasilja.

Glede virov financiranja varnih hiš v Sloveniji in primerjave z delovanjem prvih nevladnih organizacij na tem področju v ZDA lahko povzamemo Matthews (1994: 80), ki navaja, da sta bila pri dveh nevladnih organizacijah v Los Angelesu, ki sta se ukvarjali s telefonskim svetovanjem za ženske, žrtve nasilja, največja problema pomanjkanje denarja in načrtovanje ravnanja z njim. S pomanjkanjem denarja za financiranje programov so se od začetka teh programov ubadale tudi nevladne organizacije v Sloveniji. V letih 1998 in 2000 se je situacija vsaj za nekatere programe na tem področju izboljšala, saj so bili sprejeti v večletno sofinanciranja.

V analizo financiranja iz preglednice 3 so bili vključeni štirje materinski domovi: Zavod Pelikan – Karitas, Zavod Samarijan – Karitas, Javni zavod Socio in CSD Maribor. Pri varnih hišah je bilo v analizo vključenih vseh deset varnih hiš in en krizni center, razen Društva varnega zavetja Kočevje. Preglednica kaže, da so pri obeh vrstah programov poglavitni vir proračunska sredstva, več kot 50 %. Na drugem mestu so sredstva iz občinskih proračunov (več kot 18 %). Lokalne skupnosti imajo več ali manj posluha za sofinanciranje

Preglednica 2: Financiranje varnih hiš in materinskih domov v letih 1997-2009 (financer je MDDSZ)

leto	v evrih	v tolarjih	verižni indeks
1997	/	28.800.000	/
1998	/	78.792.755	273,6
1999	449.137	84.640.000	107,4
2000	531.717	104.977.000	124,0
2001	567.541	134.337.000	128,0
2002	807.860	178.933.000	133,2
2003	883.695	203.515.000	113,7
2004	966.451	228.759.000	112,4
2005	1.027.621	246.362.000	107,7
2006	1.015.571	243.300.410	98,8
2007	1.224.100	/	120,5
2008	1.332.090	/	108,8
2009	1.583.755	/	118,9

Vir: Proračun Republike Slovenije za leti 1997 in 2008, Zaključni računi proračuna RS za leta od 1998 do 2007, DPS-06-23-01, MF-ERAC – leto 2009.

Preglednica 3: Struktura virov financiranja materinskih domov in varnih hiš v deležih za leto 2006

viri financiranja	materinski domovi v %	varne hiše v %
MDDSZ	54,61	51,10
občine	18,02	28,50
prispevki uporabnic	6,52	3,70
FIHO	0	6,50
javna dela – občina	2,12	0
javna dela – zavod za zaposlovanje	3,98	0,35
donacije	5,99	5,40
izredni prihodki	0,01	1,31
lastna sredstva	4,50	1,84
Karitas	4,25	1,30
skupaj	100	100

Vir: Končna poročila za materinske domove in varne hiše za leto 2006; Jerebic 2007, Bavcon 2007 a, Kvas 2007, Mišans 2007, Sečen 2007, Peršak 2007, Plaz 2007, Palir Čuješ 2007, Zalokar 2007, Ziherl 2007, Sitar 2007, Štuhec 2007, Kerin 2007, Bavcon 2007 b, Vučenović 2007.

teh programov. Lokalna skupnost finančno najbolj podpira programa kriznega centra (84 %) in varne hiše Društva za nenasilno komunikacijo (59,4 %), sledi jima Varna hiša Ptuj (43,04 %). Preostale lokalne skupnosti sofinancirajo programe varnih hiš bolj skromno (12–25 %). Najmanjši delež sofinanciranje imata varna hiša Društva življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj z Dolenjske (2,69 %) in Materinski dom Škofljica Zavoda Pelikan Karitas (6,38 %). Preostali večji finančni viri so še donacije, sredstva uporabnic in sredstva Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij (FIHO). Pri virih sofinanciranja teh programov je treba opozoriti še na nekaj: odstotek sofinanciranja je podoben kakšnemu skandinavskemu modelu, ker programi iz javnih sredstev (ministrstvo, občine, javna dela) pridobijo več kot 70 odstotkov vseh sredstev za program. Le nekaj več kot 5 odstotkov so donacije.

TEORETSKE ALI PRAKTIČNE RAZLIKE MED MATERINSKIMI DOMOVI IN VARNIMI HIŠAMI

Ali lahko govorimo o različnih »konceptih« delovanja na področju varnih hiš in materinskih domov? Omenil bom nekaj možnih pristopov: feministični pristop, pristop socialnega dela, versko-duhovni pristop in dobrodelni

ali filantropski³ pristop. V resnici v realnem življenju ne obstajajo čisti koncepti, ampak gre bolj za kombinacije omenjenih pristopov.

Je možno govoriti tudi o različnih uporabnicah, o različnih potrebah teh uporabnic in o njihovih različnih osebnih vrednotah? Zaradi katerega spektra socialnih stisk so se zatele v te institucije? Jim je ponujena »pravilna strokovna pomoč« glede na njihove življenjske okoliščine? Kakšen je način dela v materinskih domovih in varnih hišah glede na profesionaliziranost strokovnega kadra? Katere finančne vire imajo te organizacije? So organizacije glede na dobrodelni pristop odvisne ali neodvisne od državnih struktur ali finančnih virov? V natančni analizi bi bilo treba pri namestitvah upoštevati še en dejavnik pri iskanju pomoči: dostopnost programa glede na kraj prejšnjega prebivanja uporabnice.

Dobash in Dobash razlikujeta štiri vrste zatočišč: filantropsko, organizacijsko-birokratsko, terapevtsko in aktivistično (Dobash, Dobash 1992).

Filantropska vrsta zatočišča pomeni organizacijo, ki temelji na dobrodelnosti in dobrodelni pomoči uporabnici, organizacijska in terapevtska vrsta zatočišča naj bi temeljila na socialnem oziroma terapevtskem delu z uporabnicami, za aktivistično vrsto pa je značilen feminističen pristop.

³ Poimenovanje izhaja iz besede filantrop, ki po SSKJ pomeni: »Kdor ljubi ljudi in jim rad pomaga.«

Mawby in Gill (v: Lupton 1994: 56) pri razvrščanju prostovoljnih neodvisnih organizacij uporabljata štiri merila: odnos do državnih služb (storitve), viri financiranja, organizacijski cilji, metode za zagotavljanje pomoči.

Glede na prej omenjeno ameriško tipologijo pri nas še niso bile raziskane ali narejene primerjave med materinski domovi in varnimi hišami. Zato bom poskusil v nadaljevanju na podlagi zgornjih izhodišč opredeliti določene značilnosti obeh vrst programov.

Koncept materinskega doma

Eden izmed ciljev materinskega doma je, da matere prekinejo trpinčenje. To pomeni, da se fizično ločijo od moža (Jerebic, L. 1995: 7).

Komu je namenjen materinski dom? Med ciljno skupino sodijo: trpinčene matere z otroki, matere z otroki brez osnovnih državljskih pravic, dekleta, ki zaradi spolnega ali drugega nasilja ne morejo živeti v domačem okolju, nosečnice in porodnice, ki so v stanovanjski, materialni, duševni ali duhovni stiski, otroci neurejenih staršev (alkohol, nasilje, brezdomstvo), socialno ogrožene nosečnice, ogrožene matere z otroki in matere z nerešenim stanovanjskim problemom (Jerebic, L. 1998, Simončič 1998).

Jerebiceva materinski dom opredeli tudi s stališča uporabnic: predvsem to ni kraj, kjer bi se počutile sproščene ali svobodne, ali kraj, kjer bi kovalle velike upe za prihodnost, kajti matere nasilni možje ogrožajo, partnerji jih izkoriščajo, najbližji pa zapuščajo ali jim dajo vedeti, da so pri njih nezaželene (Jerebic, L. 1995: 7). Žagar in Urbančičeva prepoznava štiri dejavnike, ki vplivajo na to, zakaj se ženske znajdejo v materinskem domu: nasilje, brezposelnost, revščina in pripadnost določeni etnični skupini (Žagar, Urbančič 2003: 6–24).

Če povzamem opredelitev dejavnosti zavoda Materinski dom Ljubljana v sklepu o preoblikovanju Materinskega doma v javni socialnovarstveni zavod v statutu zavoda, pa zavod opravlja te naloge:

- institucionalno varstvo socialno ogroženih nosečnic in mater z otroki,

- socialna preventiva in osebna pomoč upravičenkam v institucionalnem varstvu,
- odločanje o namestitvi, premestitvi in odpustu iz zavoda (Statut Materinskega doma Ljubljana 1995 in Sklep o preoblikovanju Materinskega doma v javni socialnovarstveni zavod 1993).

Vsekakor je opredelitev nalog Materinskega doma Ljubljana, npr. varstvo socialno ogroženih nosečnic in mater z otroki, bolj podobna klasičnemu pojmovanju dejavnosti materinskega doma, varovanju nosečnice ali matere z dojenčkom, kot pri preostalih dveh materinskih domovih, ki delovanje materinskega doma pojmujeta širše.

Koncept varne hiše

Kako je z definicijo varnih hiš, zatočišč za ženske, ki so žrtve nasilja? Frasova in Dukaričeva (1999: 54) takole opredelita izhodišča za varno hišo:

- možnost fizične ločitve od nasilneža oziroma možnost umika v varen prostor,
- možnost, da ženska artikulira in reflektira svojo zgodbo oz. osebno zgodovino,
- spoznavanje novih življenjskih modelov in perspektiv,
- ustvarjanje nove socialne mreže,
- možnost ekonomske neodvisnosti.

Smernice pri delu v zatočišču pa opredelita takole (Fras, Dukarič 1999: 54–57):

- varnost (tajnost) lokacije,
- možnost umika v zatočišče,
- anonimnost bivanja v zatočišču,
- brezplačno bivanje v zavetišču za ženske brez dohodkov,
- pomoč za samopomoč – pravica do odločanja o sebi,
- zagovorništvo in praktična podpora,
- ženske pomagajo ženskam.

Morebitne razlike med konceptoma materinskega doma in varne hiše

Pri primerjavi varnih hiš in materinskih domov bi bilo treba najprej opredeliti uporabnice v obeh institucijah in njihove stiske, zaradi katerih so poiskale pomoč v eni od institucij.

V preglednici 4 vidimo, da le za dve ženski od 20 veljajo trije dejavniki. V obeh primerih gre za osebne težave in partnerjevo nasilje. Le šest žensk od 20 je prišlo v materinski dom zaradi nevdržnih razmer v »primarni« družini. Devet žensk se je zateklo v dom zaradi osebnih težav.

Od 20 žensk jih je partnerjevo nasilje doživelo 14 (70 %). Za deset žensk je bila za odhod v materinski dom povod brezposelnost oziroma revščina (50 %). Podatka ne govorita v prid trditvi, da je materinski dom prostor, namenjen predvsem nosečnicam, ki nimajo kje bivati ali živijo v neznosnih razmerah v družini.

Preglednica 5 prikazuje starostno strukturo uporabnic v Materinskem domu Škofljica po posameznih letih. Na podlagi podatkov lahko izluščimo, da se je starostna struktura uporabnic v teh letih zelo spremenila. Za obdobje 1992–1995 so značilne predvsem namestitve uporabnic v

starostni skupini do 30 let (okoli 75 % vseh uporabnic). Od leta 2000 že lahko govorimo o porazdelitvi uporabnic med vse starostne skupine.

Iz preglednice 6 lahko sklepamo, da gre v primeru Varne hiše Maribor za manjšo fluktuacijo uporabnic v zadnjih letih. Gre morebiti tudi za trend v slovenski družbi – manjše število otrok in zmanjšanje števila rojstev nasploh. Vendar bi za popolnejšo analizo potrebovali natančnejše podatke o starosti uporabnic in številu njihovih otrok v poročilih izvajalcev.

O kakovosti bivanja v Varni hiši Maribor lahko povzamemo nekaj odgovorov iz diplomske naloge Premzlovce (2000: 29, 46).

Ženske, ki so bivale v tej ustanovi, so povedale, kaj vse jih je motilo v varni hiši:

- agresija in nemir med otroki,
- sestanki, nekatere stanovalke se niso držale pravil,

Preglednica 4: Ženske, ki so bivale v Materinskem domu Ljubljana v letih 1998–2001 (Žagar, Urbančič 2003: 47)

	2	3	4	5	6	8	10	12	13	14	16	17	18	19	20	1	7	9	11	15
nasilje partnerja	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X						
nevdržne razmere v primarni družini	X		X												X		X	X		X
osebne težave	X				X		X		X	X				X	X	X			X	
brezposelnost, revščina		X		X	X		X				X	X				X	X	X	X	

Preglednica 5: Struktura uporabnic v Materinskem domu Škofljica po letih

	število uporabnic 1992	v odstotkih	število uporabnic 1993	v odstotkih	število uporabnic 1995	v odstotkih	število uporabnic 2000	v odstotkih	število uporabnic 2006	v odstotkih
do 25 let	8	53,33	9	60	11	73,33	13	36,11	0	0
25–29	4	26,67	2	13,33	3	20	7	19,44	8	40
30–34	3	20	1	6,67	0	0	4	11,11	0	0
35–39	0	0	3	20	0	0	4	11,11	7	35
40–49	0	0	0	0	0	0	6	16,67	2	10
50 in več	0	0	0	0	1	6,67	2	5,56	3	15
skupaj	15	100	15	100	15	100	36	100	20	100

Vir: Jerebic, L. 1995: 77–88, Končna poročila za program Materinski dom Škofljica, Jerebic, L. 2001, Jerebic, L. 2006, Jerebic L. 2007.

Preglednica 6: Povprečno število uporabnic in otrok po mesecih v letih 1998–2006 v Varni hiši Maribor

	1998		1999		2000		2005		2006	
	ženske	otroci	ženske	otroci	ženske	otroci	ženske	otroci	ženske	otroci
skupaj	10,5	9,3	9,1	11	7,9	7	6,5	7,7	7,8	7
	20,8		20,1		14,9		14,2		14,8	

Vir: Končna poročila za program Varna hiša Maribor, Peršak 1999, Horvat 2000, Peršak 2001, Peršak 2006, Peršak 2007.

- nekatere uporabnice se ne držijo pravil v hiši,
- nered v kuhinji,
- delitev sobe.

Iz analize, ki jo je opravila Premzlova v Varni hiši Maribor, lahko o kakovosti bivanja v varni hiši ugotovimo troje. Prvič, uporabnice se ne držijo dogovorov glede bivanja v varni hiši oziroma glede uporabe skupnih prostorov. Drugič, delitev sobe je problematična. Zato je pri namestitvah treba zagovarjati, da ima uporabnica pravico do svojega prostora ali sobe v varni hiši.

Iz opisov bivanj v varnih hišah in materinskih domovih lahko sklenemo, da so prostori včasih neprimerni. To se kaže tudi v agresiji in nemiru otrok. Za igro ali preživljanje prostega časa otroci nimajo primernih prostorov. Hkrati pa dogajanje v skupnih prostorih za igro ne bi smelo motiti uporabnic.

Poglavitna razlika med varnimi hišami in materinskimi domovi je tajnost lokacije. S tem je posredno povezano zagotavljanje varnosti uporabnice. Maričeva navaja še drugo razliko, in sicer čas bivanja: uporabnice so v materinskih domovih eno leto z možnostjo podaljšanja še za pol leta (Marič, 2004: 41). Tretja razlika je povezana z razlogom za sprejem uporabnice. Poleg tega je razlika še v možnosti stikov ali obiskov sorodnikov. Pomembno je tudi vpra-

šanje, ali je uporabnici dodeljena svetovalka. Kot zadnjo razliko med materinskimi domovi in varnimi hišami bi navedel organizacijsko strukturo oziroma status izvajalca programa (društvo, zavod).

Skoraj vse programe materinskih domov izvajajo zavodi (87,5 %). Štirje programi materinskih domov delujejo v okviru zavodov, katerih ustanovitelji so pravne osebe javnega prava, v treh primerih država in v enem lokalna skupnost. V okviru zasebnih zavodov delujeta dva programa. Ustanovitelji teh zavodov so verske organizacije. En program deluje v okviru verske ustanove. Programe varnih hiš in kriznih centrov izvajajo predvsem društva (57,1 %) ali javni zavodi (35,7 %), pet izvajalcev teh programov so javni zavodi, eden pa je zasebni zavod.

Pa pogledjmo zdaj tipologijo varnih hiš in materinskih domov v Sloveniji glede na pristop. Obstajajo štirje »čisti« pristopi. Značilnosti feminističnega pristopa so tri ugotovitve: žrtev v (nasilnem) odnosu je vedno ženska, treba je zagovarjati vse njene pravice, nasilni moški je edini krivec za takšen odnos. Pristop socialnega dela temelji na (pravilni) socialni pomoči ženski, ki je žrtev nasilja. V skladu z versko-duhovnim pristopom je družina (mož, žena in otroci) osnovna celica in iz nje izhajajo vse potrebe, tudi potrebe ženske, ki je žrtev

Preglednica 7: Primerjava razlik med varnimi hišami in materinskimi domovi

	materinski domovi	varne hiše
čas bivanja	1 leto do 18 mesecev	navadno 6 mesecev, do 1 leta
pogoj za sprejem	nosečnost, nasilje, revščina, osebne težave	nasilje
finančna neodvisnost	ne	ne
tajnost lokacije	ne	da
strokovni kader	da	da

Vir: Končna poročila za materinske domove in varne hiše za leto 2007; Jerebic, I. 2008, Sterle Novak 2008, Peršak 2008, Matekovič 2008, Čapl 2008, Regovc 2008, Mithans, 2008.

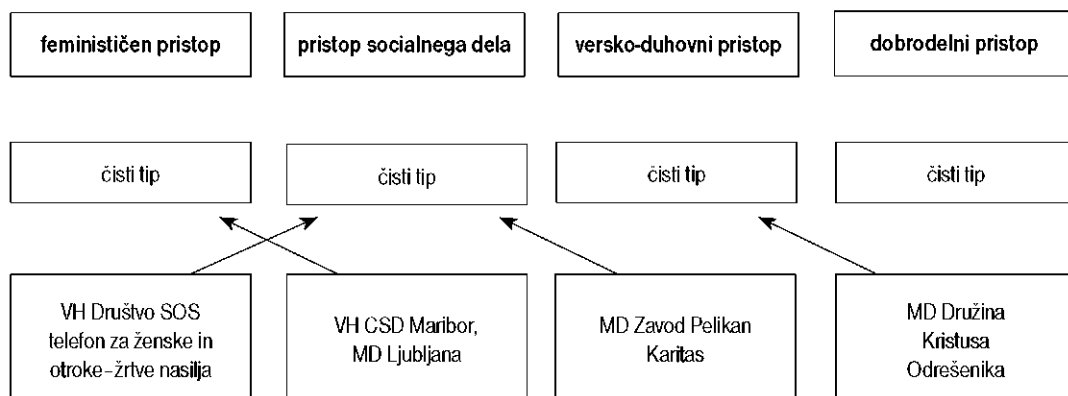
Preglednica 8: Ustanovitelj programa po pravnoorganizacijski obliki v letu 2009

	javni zavodi	zasebni zavodi	društva	verske ustanove
materinski domovi	4	2	0	1
varne hiše, krizni center	5	1	8	0

Vir: AJPES – iPRS, Poslovni register Slovenije.

Slika 1: Tipologija varnih hiš in materinskih domov v Sloveniji

nasilja, ali otrok. Izhodišče dobrodelnega pristopa je, da je treba ženski, ki se znajde v (socialni) stiski, pomagati, pomoč pa po navadi ne temelji na »socialni stroki«. V resničnem življenju za nobeno navedeno varno hišo ali materinski dom ni značilen en sam, »čisti« pristop. Pristopi se bolj ali manj prepletajo iz razlogov, ki so navedeni v nadaljevanju in temeljijo na delovanju posameznih programov.

Feminističen pristop v Varni hiši Društva SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja, je značilen predvsem na začetku delovanja programa, pozneje pa se nekoliko »ublaži« zaradi zahteve javnega razpisa, da mora biti po 69. členu zakona o socialnem varstvu (ZSV 2007) v programu zaposlen strokovni kader. Program Varne hiše Maribor je primer pristopa socialnega dela in delno teži k feminističnemu pristopu. Program so razvile socialne delavke, ki so bile prej zaposlene na centru za socialno delo. Edini primer dobrodelnega pristopa ali filantropskega zavetišča je bil do leta 1988 program materinskega doma Družine Kristusa Odrešenika. Uporabnica dobi predvsem streho nad glavo, morebiti prehrano, strokovno delo pa je predvsem razgovor. Program Materinskega doma Zavod Pelikan sodi v »versko-duhovni pristop«, čeprav zaradi zaposlenega strokovnega kadra v programu v resnici meji na »pristop socialnega dela«. K versko-duhovnemu pristopu smo ga prišteli predvsem zaradi navedbe, da gre pri sprejemu tudi za duhovno stisko. Elementi zagovarjanja ali ohranjanja

družine so v skladu s krščanskimi vrednotami glede družine. V nasprotju z versko-duhovnim pristopom feministični pristop zagovarja predvsem socialno krepitev uporabnice in vzpostavitev nove socialne mreže.

PROJEKCIJE

Kakšne spremembe nas čakajo pri delovanju materinskih domov in varnih hiš glede na cilje v Resoluciji nacionalnega programa socialnega varstva za obdobje 2006–2010? Resolucija predvideva predvsem spremembe vloge centrov za socialno delo pri usklajevanju in financiranju storitev in programov. V strategiji socialne zaščite in socialnega vključevanja je določena nova vloga centrov za socialno delo pri uveljavitvi sistema »ene vstopne točke« ali načela »vse na enem mestu«. Z uveljavitvijo tega sistema bi centri za socialno delo odločali o večjem obsegu pravic in dajali osnovne informacije tudi o pravicah, o katerih sicer neposredno ne odločajo. Zato je smiselno odločanje o socialnih pravicah, ki so odvisne od dohodkovnega in premoženjskega položaja posameznika ali družine, združiti na enem mestu. Tako bi bil postopek preglednejši, učinkovitejši in preprostejši, poraba sredstev pa racionalna (Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja, 2006–2008, 2006: 19)«.

Glede spremembe vloge centrov za socialno delo resolucija predvideva vzpostavitev siste-

ma obveznega sklepanja pogodb med CSD in verificiranimi izvajalci posameznih storitev ali programov in sistem napotnic, ki so podlaga za izvajanje in plačevanje individualnih programov (Ur. l. RS, 39/2006). Vendar pa varne hiše in materinski domovi ne morejo postati samo podizvajalci storitev glede na napotene uporabnice s centrov za socialno delo. Možna bi morala biti tudi zavrnitev sprejema uporabnika. Včasih namreč napotena oseba ne sodi v program varne hiše, ampak bolj v program socialne rehabilitacije za zasvojene ipd. Tudi model napotnic je vprašljiv, kajti centri za socialno delo še niso izoblikovali regijskih centrov.

Še pred tem bi bilo treba vzpostaviti enoten računalniški sistem s pregledom prostih mest v varnih hišah in materinskih domovih, ki bi bil dostopen vsem izvajalcem teh programov in koordinatorjem, ki se ukvarjajo s preprečevanjem nasilja in vzpostavitvijo enotnega vodenja (šifriranih) evidenc o uporabnikih. S tem bi bila omogočena nadaljnja evalvacija učinkovitosti programov. Resolucija je uvrstila mrežo programov materinskih domov in varnih hiš med javne socialnovarstvene programe. Ti morajo pridobiti verifikacijo programa, ki jo opravi Socialna zbornica Slovenija.

Pomeni za varne hiše uvrstitev med javne socialnovarstvene programe tudi enak način financiranja kot za javno službo? Takšno financiranje javnih socialnovarstvenih programov bi moral doreči novi zakon o socialnem varstvu. V tem primeru bi bilo treba sprejeti tudi podzakonske akte o kadrovske zasedbi v teh programih. Za programe varnih hiš in materinskih domov je bilo leta 2007 namenjenih 1.224.000 evrov. V vseh naštetih programih je ministrstvo sofinanciralo zaposlitve nekaj več kot 50 zaposlenim delavkam. V primeru merila en zaposlen na pet uporabnikov bi to pomenilo okoli 80 zaposlenih v teh programih. Če bi bili povprečni stroški na zaposlenega v javni službi okoli 28.990 evrov na leto, bi to pomenilo pri 80 zaposlenih na letni ravni sredstva v višini okoli 2.320.000 evrov za delovanje materinskih in varnih hiš. Pri tem je potrebno upoštevati še cno dejstvo, da je bil v začetku leta 2008 sprejet Zakon o preprečevanju nasilja

v družini, ki je sicer prinesel nove ukrepe pri preprečevanju nasilja v družini, a je posredno prenesel nekatere sistemske rešitve izvedbe in sofinanciranja teh programov na prihodnji Zakon o socialnem varstvu.

VIRI

- AJPES – iPRS, Poslovni register Slovenije. [Http://www.ajpes.si/prs](http://www.ajpes.si/prs) (30. 9. 2008).
- BAVCON, M. (2007 a), *Končno poročilo za leto 2006 za program Materinski dom Solkan, Zavod Samarijan – Karitas*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2007 b), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša za Primorsko, Zavod Samarijan – Karitas*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša za Primorsko, Zavod Samarijan – Karitas*. Ljubljana: MDDSZ.
- CAPL, V. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša, Društvo regionalna varna hiša Celje*. Ljubljana: MDDSZ.
- ČELHAR A., ZADNIK-MODIČ V. (1991), *Akcija za pridobitev državnega materinskega doma v Ljubljani od leta 1987–1991*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).
- DOBASH, R. EMERSON, DOBASH, RUSSELL P. (1992), *Women, violence and social change*, London, New York: Routledge. V: Premzel, 2000: 12–13.
- DPS-06-23-01, MF-ERAC – leto 2009, *Materinski domovi in zavetišča za otroke žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- FRAS, K., DUKARIČ, V. (1999), *Zatočišča za ženske in otroke, ki doživljajo nasilje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomska naloga).
- GERENČAR, B. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo varnega zavetja, Pomurje*. Ljubljana: MDDSZ.
- GOLJA, M. (2009), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009, Varna hiša – krizni center za žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- GORŠIČ, I. (2003), *Končno poročilo za leto 2002 za program Materinski dom Straža, CSD Novo mesto*. Ljubljana: MDDSZ.
- HORVAT, D. (2000), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 1999, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.

- HROVAT SVETIČIĆ, T. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja*, Društvo za nenasilno komunikacijo. Ljubljana: MDDSZ.
- HVALICA, A. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Solkan, Zavod Samaritan – Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- JEREBIC, I. (1998), *Razpisna dokumentacija Materinski dom Gumnišče*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Materinski dom Škofljica, Zavod Pelikan Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- I. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Škofljica, Zavod Pelikan Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- JEREBIC, L. (1995), *Pomen materinskih domov za preprečevanje trpinčenja in odkrivanje novih življenjskih perspektiv*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).
- (2001), *Končno poročilo za leto 2000 za program Materinski dom Škofljica, Zavod Pelikan Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2006), *Končno poročilo za leto 2005 za program Materinski dom Škofljica, Zavod Pelikan Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Materinski dom Škofljica, Zavod Pelikan Caritas*. Ljubljana: MDDSZ.
- KAJFEŽ, A. (2007), *Končno poročilo za leto 2007 za program »Medregijska družinska hiša varnega zavetja Kočevje, Društvo varnega zavetja Kočevje*. Ljubljana: MDDSZ.
- KERIN, M. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša Ptuj, CSD Ptuj*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Zatočišče za ženske in otroke, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- KVAS, S. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Materinski dom Celje, JZ Socio – javni zavod za socialnovarstvene dejavnosti Celje*. Ljubljana: MDDSZ.
- LUPTON, C. (1994), *The British Refuge Movement*. V: Lupton, C., Gillespie, T. (ur.): *Working with violence*. Hampshire, London: MacMillan.
- MARIČ, N. (2004), *Materinski domovi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomsko delo).
- MATEKOVIČ, B. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša, Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj*. Ljubljana: MDDSZ.
- MATTHEWS, N. A. (1994), *Confronting Rape*. London: Routledge.
- MITHANS, Ž. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Materinski dom Maribor, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Maribor, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- MURŠIČ, B. (1997), *Zavetišče in prostor za drugačen način dela z ženskami, ki preživljajo nasilja*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).
- Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja 2006–2008, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS. Ljubljana, september 2006.
- Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (2000), *Ur. l. RS 31/2000:3777–3787*.
- PALIR ČUJEŠ, T. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša, Društvo regionalna varna hiša Celje*. Ljubljana: MDDSZ.
- PERŠAK, B. (1999), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 1998, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2001), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 2000, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2006), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 2005, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2007), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 2006, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2008), *Končno poročilo za program Varna hiša Maribor za leto 2007, CSD Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- PLAZ, M. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Zatočišče za ženske in otroke, Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- PREMZEL, F. (2000): *Evalvacija programa Varne hiše Maribor*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).
- Proračun Republike Slovenije za leto 1997 (1997). *Ur. l. RS, št. 78/1997: 6596*.
- Proračun Republike Slovenije za leto 2008 (2006). *Ur. l. RS, št. 116/2005 in št. 126/2006: 13695*.
- RATAJ, L. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Krizni center. Ženske svetovalnice, Društvo ženska svetovalnica Ljubljana*. Ljubljana: MDDSZ.

- (2008 a), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009, Krizni center za ženske in otroke žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- REGOVC, V. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja Gorenjske, Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja Varna hiša Gorenjske*. Ljubljana: MDDSZ.
- Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (2006). *Ur. l. RS*, 39/2006: 4190–4209.
- SEČEN, M. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Zavetišče Pepcin dom, CSD Krško*. Ljubljana: MDDSZ.
- SIMONČIČ, A. (1998), *Razpisna dokumentacija Materinski dom Straža*. Ljubljana: MDDSZ.
- ŠTAR, S. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja Gorenjske, Društvo za pomoč ženskam in otrokom žrtvam nasilja Varna hiša Gorenjske*. Ljubljana: MDDSZ.
- ŠTAR, S. (2007), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2007, Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja na Gorenjskem – enota*. Ljubljana: MDDSZ.
- (2009), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009, Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja na Gorenjskem – enota*. Ljubljana: MDDSZ.
- Sklep o preoblikovanju Materinskega doma v javni socialno varstveni zavod (1993), št. 560-07/93-1/1-8, 2. 9. 1993. Ljubljana: MDDSZ.
- Statut Materinskega doma Ljubljana (1995), št. 105/95, 15. 3. 1995. Ljubljana: MDDSZ.
- STERLE NOVAK, T. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Ljubljana, CSD Ljubljana Šiška*. Ljubljana: MDDSZ.
- ŠPORIN, A. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Mozirje in Žalec, Škofijska Karitas Maribor*. Ljubljana: MDDSZ.
- ŠTUHEC, D. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo varnega zavetja Pomurje*. Ljubljana: MDDSZ.
- TIVADAR, J. (2009), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009, Krizni center za ženske in otroke – žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- TOPOLOVEC, M. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Varna hiša Ptuj, CSD Ptuj*. Ljubljana: MDDSZ.
- TOŠKAN, M. (2001), *Nasilje nad ženskami*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomsko delo).
- ULJAN, B. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Postojna, Talita Kum, zavod za pomoč materam in ostarelim Postojna*. Ljubljana: MDDSZ.
- VUČENOVIC, L. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša za ženske in otroke žrtve nasilja, Društvo za nenasilno komunikacijo*. Ljubljana: MDDSZ.
- ZABUKOVEC KERIN, K. (2009), *Razpisna dokumentacija, Prijava na javni razpis za sofinanciranje programov socialnega varstva v letu 2009, Varna hiša II – za ženske in otroke žrtve nasilja*. Ljubljana: MDDSZ.
- Zaključni račun proračuna Republike Slovenije za leta 1998, 1999, 2000. Register predpisov Slovenije, http://zakonodaja.gov.si/rpsi/kazala_podrocje/kazalo_7_2_1_0.html, (12. 9. 2008).
- Zaključni račun proračuna Republike Slovenije za leta 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007. Ministrstvo za finance, http://www.mf.gov.si/slov/proracun/zakljucni_racun.htm, (5. 10. 2007).
- Zakon o socialnem varstvu (uradno prečiščeno besedilo) (ZSV-UPB2), *Ur. l. RS*, št. 3/2007.
- ZALOKAR, H. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Varna hiša, Društvo življenje brez nasilja in krivic za podporo žrtvam kaznivih dejanj*. Ljubljana: MDDSZ.
- ZAVIRŠEK, D. (2004): Od aktivizma do profesionalizacije: Refleksija delovanja ženskih nevladnih organizacij na področju nasilja nad ženskami in otroki v Sloveniji. V: Horvat D. (ur.), *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje: priručnik*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja (1–13).
- ZIHERL, A. (2007), *Končno poročilo za leto 2006 za program Krizni center Ženske svetovalnice, Društvo ženska svetovalnica Ljubljana*. Ljubljana: MDDSZ.
- ZUPANC, A. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Materinski dom Celje, JZ Socio – javni zavod za socialno varstvene dejavnosti Celje*. Ljubljana: MDDSZ.
- ZUPANČIČ, L. (2008), *Končno poročilo za leto 2007 za program Zavetišče Pepcin dom, CSD Krško*. Ljubljana: MDDSZ.
- ŽAGAR A., URBANČIČ N. (2003), *Materinski dom kot začasna stanovanjska rešitev, kam pa potem?* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Jelka Škerjanc (2006)

INDIVIDUALNO NAČRTOVANJE Z UDEJANJANJEM CILJEV

Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje. 96 strani.
ISBN 961-6246-39-9

Knjiga je rezultat večletnih prizadevanj avtorice, mag. Jelke Škerjanc, da v praktičnem in teoretskem smislu sproži odločilen premik v smeri krepitve moči tistih, ki jo v socialnem delu najbolj potrebujejo. In kdo je najbolj nemočen? Odgovor, ki je podan že v podnaslovu knjige – *Pomen uporabniškega vpliva pri zagotavljanju socialno-varstvene storitve* – nikakor ni samoumeven. Tako v socialnem delu kot v družboslovju nasploh je samoumevno le to, da ni nič samoumevno. Da niso nemočni niti zakonodajalci niti načrtovalci niti izvajalci socialnih storitev, ampak predvsem uporabniki, je spoznanje, ki se le s težavo uveljavlja. Ta poudarek ostaja popolnoma marginaliziran v politični sferi (vladni ukrepi, zakonodaja, resolucije), v množičnih medijih in še vedno tudi v strokovnem tisku (raziskave, članki, knjige).

To sicer ne pomeni, da problematiziranje vlog, v katerih se znajdejo uporabniki, ni navzoče na omenjenih področjih. Marginaliziranost pomeni, da so vsi drugi poudarki v zvezi s socialnim področjem številnejši, deležni večje pozornosti, da so pogostejši predmet raziskav, financ, polemik, objav, ukrepov in bilanc. Zato tudi v strokovnih in znanstvenih krogih velja enako kot na področju politike ali javnega mnenja: tista vprašanja, ki so deležna večje pozornosti, se zdijo bolj legitimna od onih, ki ostajajo na obrobju javnega, političnega, strokovnega ali znanstvenega interesa. Legitimnosti problemov ne določa njihova aktualnost ali akutnost, ampak družbena pozornost, ki so je deležni.

Ker na to večkrat pozabljamo, si privoščimo kratko digresijo. Spomnil bi na vprašanje revščine, pri katerem gre v jedru za povsem enak problem temu, ki ga obravnava Jelka Škerjanc v svoji knjigi – kako problematizirati nemoč marginaliziranih, ko njihov osnovni problem izhaja iz obrobnosti, manjšinskosti in nevidnosti.

Problem revščine ni v pomanjkanju sredstev za preživetje, ampak v pomanjkanju družbene pozornosti. Ne pozabimo, da je milijone let potekajoča evolucija socialnih (z)družb prav v zadnjega pol stoletja prišla do stopnje, ko je socialna neenakost eskalirala v ekstreme, ki jih ni bilo nikoli prej – čeprav so se prav v istem času najbolj razvile tako naravoslovne znanosti in tehnologija kot tudi družboslovje in demokracija.

Kaj naj si mislimo ob podatku, da ima 84 najbogatejših ljudi na svetu več premoženja kot pa ga ima npr. 1,2 milijarde Kitajcev skupaj? Recimo, da bi želeli vsem ljudem na planetu Zemlja zagotoviti temeljne življenjske dobrine: osnovno izobrazbo, osnovno zdravstveno varstvo, osnovno prehrano, vodo in sanitarije, koliko bi to stalo? Okrog 40 milijard ameriških dolarjev na leto, ta znesek pa pomeni le tiste štiri odstotke svetovnega bogastva, ki je v lastništvu peščice 225 najpremožnejših ljudi na našem planetu.

A če se nam revščina zdi strašljiva in nerešljiva v svetovnem merilu, zakaj bi bila neodpravljava tudi znotraj najbogatejših držav? Zakaj se zdi samoumevno, da imamo tudi v bogatih družbah revščino, če pa je v teh družbah (kamor sodi tudi Slovenija) dovolj materialnih dobrin, da bi lahko revščino ukinitili (vsaj) v njeni absolutni obliki? Navsezadnje, če smo lahko izkoreninili črne koze in kugo, zakaj ne bi tudi revščine? Seveda, manjka politične volje. Pa vseeno, zakaj je manjka, kako je mogoče, da se politični akterji ne morejo vsaj na tej točki dovolj poenotiti, da bi z uporabo vsemogočnega orodja, države, spravili vprašanje siromašenja z dnevnega reda?

Kajti po drugi strani velja, da prav v najrazvitejših državah obstaja čvrst nacionalni konsenz o najpomembnejših osnovnih dobrinah, ki so nepogrešljive za človekovo življenje. Ta konsenz so celo izmerili. Ko so leta 1980 v Veliki Britaniji anketirali ljudi o tem, kaj naj vsebuje minimalni življenjski standard (ne zgolj v smislu preživetja), so jim ponudili v rangiranje 35 osnovnih dobrin, med njimi tudi takšne, kot so pralni stroj, avto in npr. zavojček cigaret za dva dni. S tega seznama 35 najnujnejših dobrin je bilo najpogosteje izbranih pet:

- ogrevanje,
- stranišče (ki se ne deli s sosedi),
- nevlažno bivališče,

- kopalna kad (ki se ne deli s sosedi),
- postelja za vsakega.

Naštete dobrine je kot prioriteto izbralo od 96 do 97 % prebivalstva. To pomeni, da gre tako rekoč za absolutni nacionalni konsenz, kakršnega je v razvitih demokracijah nemogoče doseči pri vseh drugih vprašanjih. To je podatek, s katerim lahko državna oblast v celoti legitimira ukrepe za odpravo (absolutne) revščine – če hoče – saj nobena razvitejša država ni tako revna, da tega ne bi zmogla.

Kljub temu se vsa Evropa ukvarja z nasprotnim vprašanjem, kako reducirati socialno državo, da bi izboljšali ekonomijo. Celo med akterji na politični levici ne najdemo nobenega, ki bi odpravo revščine rangiral višje od ekonomskih reform, višje od »prilagajanja« standardov socialne države navzdol ali npr. višje od stroškov oboroževanja. Kot da bi veljala nekakšna obratno sorazmerna »zakonitost« med deležem revnega prebivalstva in socialno politiko: manjši ko je odstotek revnih, večja je družbena ignoranca do njihovih problemov. Zakaj je tudi v najbogatejših družbah, evropski, slovenski, ameriški, omenjena zakonitost tako zelo toga? Kajti logično bi pričakovali, da bo drugače, saj bi prav takrat, ko se delež absolutne revščine zmanjša in ustali na nekaj odstotkih, odpravljanje takšne revščine lahko pomenilo izjemen civilizacijski projekt nacionalnih politik, ki bi bil upravičen, odmeven in v bogatih družbah ne le izvedljiv, ampak tudi kratkoročen.

Problem je v tem, ker legitimnost političnih akterjev ni vezana le na volilne izide na vsaka štiri leta, ampak se tako rekoč vsak dan »plebiscitarno« preverja z javnim mnenjem. Ker tega predstavljajo predvsem mediji in strokovna javnost, se s tem krepi samoumevnost, da je legitimnost isto kot slišnost. Kdor je torej premajhen, da bi bil viden in slišen, je tudi nepomemben, da bi se z njegovimi problemi ukvarjala politika.

Kaj pa stroka? Tudi tu je podobno. Znotraj vseh najrazvitejših znanstvenih ved kot tudi znotraj vseh preprostejših poklicnih skupin velja, da so njihova ekspertna vprašanja podrejena enaki logiki: ena vprašanja veljajo za osrednja, druga za obrobna. Merilo razlikovanja med prvimi in drugimi ni radovednost ali vedoželjnost – to je deklarirano merilo znanosti. Merilo tudi ni družbena problematičnost, okrog katerega se naj bi profilirale družboslovne vede. O centralnosti in marginalnosti ekspertnih

problemov (torej tistih, s katerimi se ukvarjajo pripadniki poklicnih skupin) odloča količina finančne, institucionalne in kadrovske pozornosti. Vprašanja, ki so teh dobrin deležna v večji meri, postanejo profesionalno zanimivejša od onih, ki se jim namenja manj dobrin ali nič. To vzročnost še vedno pojasnjujemo z značilno razsvetljensko iluzijo, da je tako zato, ker so pač nekateri problemi manj pomembni, manj zanimivi ali celo izmišljeni in so *zato* deležni manj denarne, kadrovske in druge profesionalne pozornosti. Pozabljamo, da je prav nasprotno: da osrednja vprašanja postanejo takšna zato, ker jim namenimo največ pozornosti in zato vsa druga postanejo manj pomembna, nekatera pa nepomembna. Distribucija družbeno pomembnih dobrin k enim vprašanjem namesto k drugim pa je tudi znotraj ekspertnih krogov stvar interesov in ne nekih »objektivnosti«, ki bi bile izvzete iz razmerij moči.

V naši stroki je še vedno podcenjen poudarek, da je možno krepitev strokovnega vpliva profesionalk in profesionalcev v socialnem delu izvajati prav z njegovo (samo)omejitvijo z reguliranjem postopkov v ustanovah in storitvah. Pritožbeni in kontrolni mehanizmi v institucijah socialnega varstva so eden od najpomembnejših instrumentov za krepitev strokovnega ugleda, ne pa ukrep za zmanjševanje ugleda. Enako velja tudi znotraj posameznega procesa strokovne storitve, v katerem sta uporabnik in izvajalec v razmerju *face to face*. Če neenakost moči med njima ignoriramo, jo potenciramo, s tem pa zmanjšujemo možnosti za uspeh. Po navadi se neenakost moči med strokovnjaki in uporabniki reducira zgolj na etični vidik, z vrednotami pa vemo, kako je, odvisne so predvsem od posameznika in okoliščin, v katerih jih interpretiramo.

Poskusi, da bi poklicne vrednote naše stroke (kodificirane s kodeksom socialnega dela) institucionalno vzdrževali na trajnejši način, doslej niso bili uspešni. Zato smo še vedno v zadregi, kako naprej: ali čakati na povečanje odpora uporabnikov, ki bodo prek svojih združenj in s pritiskom na celotno javnost preusmerili moč profesionalcev v svojo korist – morda bodo spremembe prišle s politične strani, ki odloča o zakonodajni in izvršni regulaciji (prek ministrstva) – ali pa bo stroka sama razvila ustrezne postopke samokontrole. Torej smo pred dilemo, ali naj moč za odločilni premik v smeri večjega nadzora nad našim delom prihaja predvsem od zunaj (pritisk

civilne družbe, politike) ali predvsem od znotraj, od same stroke. Obe poti sta legitimni in vodita v isto smer, vendar je način samoorganizacije učinkovitejši zaradi manjših stroškov.

Individualno načrtovanje z udejanjanjem ciljev, je, kot pove že naslov publikacije, priročnik v izvornem pomenu besede. Ne govori le o tem, kako nekaj narediti, ampak tudi, zakaj. Je knjiga, ki jo je dobro imeti pri roki, ko delamo z ljudmi pri strokovnem ali pa laičnem (nepoklicnem) zagotavljanju storitev. Osnovno izhodišče priročnika je, da je tisto, na kar sem opozoril v prejšnjih odstavkih, premalo. Ni dovolj zavedanje, da vprašanja družbenih margin ostajajo neproblematizirana predvsem zato, ker niso deležna pozornosti, ne pa zato, ker bi bila nepomembna. Ni dovolj zavedanje, da moramo profesionalci znotraj svojih strok in ustanov razvijati mehanizme za kontrolo lastne moči. Tudi ni dovolj čakati zgolj na pogum in samoorganizacijo civilne družbe (npr. uporabnikov). Kajti nekaj, kar je koristno ali celo nujno, še ni zadostno.

Osnovno izhodišče Jelke Škerjanc je v tem, da v resnici nekaterih – življenjsko pomembnih – strokovnih storitev sploh *ne moremo* uresničiti brez aktivne vloge tistih, ki so jim namenjene. Kakovost življenja, koncepti in pojmi, zagotavljanje vpliva uporabnikov, individualno načrtovanje storitev, uresničevanje ciljev, individualno načrtovanje za sistemsko delovanje – to so ključni poudarki sedmih poglavij, ki si pregledno, zjedreno in didaktično vzorno sledijo od splošnejših, začetnih h konkretnjšim, končnim vsebinam publikacije.

A navidezna lahkotnost strokovne tematike nas naj ne zapelje. Zaradi avtoričinega spretnega sloga pisanja je vsebina razumljiva tudi brez predznanja – delovanje pa ne.

Srečo Dragoš

Eilis Lawlor, Helen Kersley, Susan Steed (2009)

A BIT RICH: CALCULATING THE REAL VALUE TO SOCIETY OF DIFFERENT PROFESSIONS

London: New Economics Foundation. 42 strani.
ISBN 978-1-904882-69-5

Za začetek nekaj o meri, imenovani BDP. Robert Kennedy je pred nekaj več kot štiridesetimi leti o njem povedal tole:

Bruto domači proizvod vključuje onesnaževanje zraka in oglaševanje cigaret in [...] uničevanje sekvoj in izgubo naših naravnih čudes zaradi kaotičnega urbanega razraščanja. Ne upošteva pa zdravja naših otrok, kakovosti njihove izobrazbe ali radosti pri igranju [...] lepote naše poezije ali trdnosti naših zakonskih zvez [...] skratka, BDP meri vse, razen tistih stvari, zaradi katerih je življenje vredno živeti (New Economics Foundation 2009).

Leta 2009 je Evropska komisija izdala dokument z naslovom »BDP in naprej: Merjenje napredka v svetu, ki se spreminja« (Evropska komisija 2009). V dokumentu je zapisano: »BDP zlasti ne meri okoljske trajnosti ali socialne vključenosti, in ko se ga v analizah ter razpravah o politikah uporablja, je treba te omejitve upoštevati.« Z drugimi besedami: očitno je, da BDP ne more biti merilo trajnostnega razvoja družbe. Pravo vprašanje torej ni, koliko BDP-ja hočemo, temveč kakšen BDP potrebujemo. Za ponazoritev, kako velika je razlika med obema razumevanjema, podajam tale podatek: po eni izmed najnovejših raziskav je količina potrošnje (gonilo BDP-ja!) krepko preseгла zmožnost naravnih virov; da bi vzdrževali trenutno raven potrošnje v Evropi, potrebujemo več kot dvakratno količino obstoječe biološke zmogljivosti (*biocapacity*) ali 2,1 Zemelj (Simms *et al.* 2009).

Toliko o dolgoročni sistemski nevzdržnosti zdajšnje ekonomske logike. Ker pa sistemska raven nikoli ni zgolj abstraktna družbena nadstavba, temveč vzorec, ki se napaja iz vsakodnevnih interakcij na različnih ravneh družbe in med njimi, se lahko hitro

vprašamo – do kod segajo te očitne pomanjkljivosti v aktualnem ekonomskem dojemanju družbene realnosti? Kje vse si cilji ekonomske učinkovitosti in družbene pravičnosti nasprotujejo?

Publikacija *Malce bogati: Izračun resnične družbene vrednosti različnih poklicev*, ki jo je 14. decembra 2009 izdala organizacija *New Economics Foundation* (Lawlor *et al.* 2009), nam ponuja enega izmed odgovorov na to vprašanje na individualni ravni. Avtorice Eilis Lawlor, Helen Kersley in Susan Steed je zanimal neposreden družbeni učinek posameznega poklica.

Raziskava je za začetek izbrala šest poklicev tako iz zasebnega kot iz javnega sektorja. Trije sodijo med slabše plačane – čistilka v bolnišnici, delavec v obratu za reciklažo odpadkov in vzgojiteljica – trije pa med dobro plačane: bankir, direktor v oglaševalski industriji in davčni svetovalec.

Preden pogledamo konkretne podatke, je izjemno pomembno poudariti razliko med tradicionalnim ekonomskim dojemanjem vrednosti dela in »družbeno« vrednostjo dela. Zgodnejše teorije vrednosti dela so po mnenju avtoric publikacije namreč v strošku za opravilo storitev in izdelavo izdelkov prezrle stopnjo družbenega vpliva teh storitev in izdelkov. Takšne »eksternalije« je pogosto zelo težko določiti, a to še ne pomeni, da ne obstajajo in da ne vplivajo na vsakodnevno življenje ljudi.

Ker socialni in okoljski stroški niso pravilno vračunani, trg v preveliki meri proizvaja izdelke z izrazito negativnim socialnim in ekonomskim učinkom, npr. poceni potrošniško blago ali kompleksna finančna orodja. Po drugi strani pa je delo z izrazito družbeno vrednostjo premalo plačano (negovalke, socialni delavci). Z določitvijo socialne vrednosti poklica kot pomembnega merilnega družbenega instrumenta bi po mnenju avtoric publikacije lahko prepoznali prave spodbude za maksimizacijo socialne dodane vrednosti, zagotovili večji poudarek delu kot pa kapitalu in tudi pravičnejšo redistribucijo ekonomskih virov med delavci.

Torej – kakšni so rezultati? Investicijski bankirji iz Cityja, finančnega središča Londona, sodijo med najboljše plačane osebe v ekonomiji. Vendar pa so njihovi zasluži in dobički, ki jih ustvarjajo, obremenjeni z visokimi družbenimi stroški. Raziskava je ugotovila, da so investicijski bankirji ne toliko »proizvajalci blaginje«, ampak bolj uničevalci te blaginje, saj so visoko nagrajani (na leto dobijo

med 500.000 in 10 milijoni funtov) za to, da so pripeljali globalni finančni sistem na rob propada. Metodologija je upoštevala vrednost izgubljenega premoženja v času ekonomske in socialne krize na eni strani ter vrednost, ustvarjeno v 20-letni karieri investicijskega bankirja, na drugi. Rezultati? Vsak izmed najbolje plačnih investicijskih bankirjev je v vsakem letu svoje 20-letne kariere uničil 33,4 milijonov funtov vrednosti in z davki Veliki Britaniji prispeval 4,7 milijonov funtov. To pomeni, da investicijski bankirji z vsakim prisluženim funtom uničijo sedem funtov družbene vrednosti dela.

Tako za družino kot za družbo je delo vzgojiteljice pomembno. Vzgojitelji poleg zagotavljanja pomembnega socialnega servisa za družino omogočajo višji zaslužek partnerjem v družini, saj jim omogočajo, da se bolj posvetijo karieri. Družbeni učinki se prav tako kažejo v priložnostih za učenje, ki jih otroci dobijo zunaj družine. V izračunu družbenega učinka sta bila upoštevana povečanje zaslužka gospodinjstva zaradi možnosti uporabe otroškega varstva in ocena učinkov vzpostavitve univerzalnega javnega otroškega varstva. Na podlagi teh spremenljivk je rezultat pokazal, da vzgojitelji z vsakim prisluženim funtom prispevajo med 7 in 9,5 funtov dodatne družbene vrednosti.

Čeprav je delo direktorja v oglaševalski industriji statusno visoko ovrednoteno, pa je širši družbeni učinek njegovega dela stvar burnih razprav, saj lahko povzroča zadolženost kupcev, nestvarna pričakovanja, bedno samopodobo in stres. Avtorice publikacije ocenjujejo delež socialne in okoljske škode tudi s pretiranim potrošništvom, ki je neposredno povezano z oglaševanjem. Orientacijska vrednost za čezmerno potrošnjo je t. i. standard minimalnega prihodka (*minimum income standard* – MIS), ki ga je razvila Fundacija Josepha Rowntreeja. Analiza vpliva agencij za oglaševanje je upoštevala kombinacijo negativnih vidikov (okolje, debelost, duševno zdravje in zadolženost) ter pozitivnih plati (število zaposlenih, znesek pobranih davkov in možnost zaposlitve). Primerjava je pokazala, da delavec v oglaševalski industriji na leto sicer prisluži 370.156 funtov dobička, vendar po drugi strani ustvari okoli 1,2 milijona funtov stroškov. Avtorice publikacije menijo, da direktor v oglaševalski industriji, ki na leto zasluži med 50.000 in 12 milijoni funtov, z vsakim prisluženim funtom uniči 11 družbene vrednosti dela.

Čistilci v bolnišnici imajo v zdravstvenem sistemu zelo pomembno vlogo. Ne samo, da čistijo bolnišnice in skrbijo za ohranjanje higienskih standardov, ampak tudi pripomorejo k boljšemu javnemu zdravju. Pomembnost čistilcev v bolnišnici je velikokrat podcenjena. Metodološka osnova za končni izračun družbene koristi dela čistilca v bolnišnici temelji na oceni preprečevanja bolnišničnih okužb in skrbi za paciente. Tako je ocenjeno, da čistilec v bolnišnici z vsakim prisluženim funtom prispeva 10 funtov družbene vrednosti.

Za pravilno ocenjevanje davka, ki ga je treba plačati, je potrebno specializirano znanje, ki velikokrat zahteva strokovno pomoč. Vendar pa je temeljni namen nekaterih dobro plačanih davčnih svetovalcev pomagati podjetju, da plača čim manj davkov. Avtorice publikacije so ugotovile, da so pozitivni družbeni učinki takšnega dela zanemarljivi. Vsak funt, ki se je izognil davkariji, bi lahko šel v kadrovske investicije v podjetju. V publikaciji je raziskano, kako bi lahko bili ti izgubljeni zneski bolje porabljeni. Primerjava izgubljenih davčnih prihodkov in plač davčnih svetovalcev, ki na leto zaslužijo med 75.000 in 200.000 funti, je pokazala, da davčni svetovalci na vsak prislužen funt uničijo 47 funtov družbene vrednosti.

Delavci v reciklaži predelujejo odpadke. Izpusti ogljika so zaradi reciklaže občutno manjši. Ob upoštevanju nadaljnje širitve tega sektorja in ocene učinkovitosti samega postopka recikliranja na podlagi rezultatov analize življenjskega cikla (*Life Cycle Analysis*)¹ je treba imeti v mislih tudi družbeno vrednost vnovične uporabe izdelkov. Vse to so raziskovalke iz Sklada za novo gospodarstvo vključile v svoj ekonomski model in izračunale, da je skupna vrednost delavca v reciklaži odpadkov 171.941,39 funtov na leto. Če vemo, da je povprečna plača takšnega delavca 13.650 funtov na leto, potem delavec v reciklaži z vsakim prisluženim funtom prispeva 12 funtov družbene vrednosti.

Na prvi pogled se zdi, da je publikacija *Malce bogati: Izračun resnične družbene vrednosti različnih poklicev* pri merjenju družbene dodatne vrednosti dela, pa tudi pri ugotavljanju, da so recimo čistilci v bolnišnicah veliko bolj družbeno koristni kot bankirji

¹ Več o analizi življenjskega cikla lahko preberete na: http://en.wikipedia.org/wiki/Life_cycle_assessment (3. 1. 2010).

iz Citya, provokativna. Toda, ali ni takšna interpretacija tega dokumenta zgolj še eno znamenje vladavine linearnega ekonometričnega razmišljanja ali, kakor pravi Mohammad Yunus, Nobelov nagrajenec za mir leta 2006, »enodimenzionalnosti« obstoječe gospodarske strukture (STA 2009)?

Na zadnjih razvojnih dnevih v Stockholmu, ki so se odprli 22. oktobra 2009, je Rajendra Pachauri, predsednik Medvladnega odbora za podnebne spremembe in Nobelov nagrajenec za mir leta 2007, z besedami Mahatme Gandhija povedal: »Hitrost ni pomembna, če gremo v napačno smer« (*ibid.*). In prav to je, če malce zlorabimo tradicionalni ekonomski izraz, »dodana vrednost« tega besedila – zavedanje, da je pot malikovanja nenehne rasti napačna in z veliko preveč negativnimi stranskimi učinki.

Goran Lukić

VIRI

- Evropska komisija (2009), Sporočilo evropske komisije evropskemu svetu in evropskemu parlamentu. BDP in več. Merjenje napredka v svetu, ki se spreminja, 20. 8. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0433:fin:sl:pdf> (3. 1. 2010).
- LAWLOR, E., KERSLEY, H., STEED, S. (2009), *A Bit Rich: Calculating the real value to society of different professions*. London: New Economics Foundation. http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/A_Bit_Rich.pdf (20. 12. 2009).
- New Economics Foundation (2009), National Accounts of Well-being, 24. 1. http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/National_Accounts_of_Well-being_1.pdf (4. 1. 2010).
- SIMMS, A., JOHNSON, V., EDWARDS, M. (2009), *Other worlds are Possible*. The sixth report from the Working Group on Climate Change and Development. London: international institute for Environment and Development. http://www.neweconomics.org/sites/neweconomics.org/files/Other_worlds_are_possible_0.pdf (3. 1. 2009).
- STA (2009), Gospodarska kriza naj ne zavre razvojne pomoči, 22. 10. <http://kr-og.sta.si/2009/10/2610/> (4. 1. 2010).

Christine Bryden (2005)

DANCING WITH DEMENTIA: MY STORY OF LIVING POSITIVELY WITH DEMENTIA

London, Philadelphia: Jessica Kingsley. 200 strani.
ISBN 1-84310-332-X

Monografija Christine Bryden je osebna izpoved o življenju z demenco, ki ga sama poimenuje kar »ples z demenco«. Nazorno prikaže, kako se je njeno življenje spreminjalo od določitve diagnoze dalje. Diagnozo Alzheimerjeve demence je dobila pri komaj 46. letih. Po natančnejših preiskavah je dobila še diagnozo frontotemporalne demence. Zdravniki so ji napovedali še deset let življenja, od tega zadnjih pet v domu za stare. To je bilo za Christine, visoko državno uradnico srednjih let, zaposleno na uradu avstralskega predsednika vlade in mater samohranilko treh hčera, neizmerno kruto spoznanje. Spoznala je, da se ji življenje končuje. Vendar se je negativnim napovedim zdravnikom trmasto uprla in odšla na ples z demenco, da bi sebi in drugim dokazala, da še vedno živi, da je tukaj in zdaj. Kajti kot pravi:

Ljudje z demenco usmerjamo vso energijo v sedanost, v življenje zdaj, ne ukvarjamo se z življenjem potem. Včasih imamo zato velike težave, ker smo zaskrbljeni glede preteklosti ali prihodnosti, za kateri pa sploh ne vemo, da obstajata. (Str. 99.)

»Ples z demenco« nas popelje v svojevrsten svet, v katerem odkrivamo, kakšne spremembe demenca prinaša v življenje prizadetega in ljudi, ki z njim živijo, kot tudi kaj vse je v življenju še možno ustvariti, pa čeprav z demenco. Avtorica nazorno prikaže učinke, ki jih demenca povzroča na ravni spomina, opiše, kako vpliva na izgubo različnih sposobnosti za samostojno življenje, in opisuje težave z verbalnim sporazumevanjem tako s tistimi, ki nimajo demence, kot tudi s tistimi z njo. Predstavi nam neizmerno naporne vsakodnevne naloge, ki jih ljudje brez demence opravljamo dobesedno spotoma, samodejno, se jih sploh ne zavedamo, njej pa povzročajo veliko težav in jo vsakodnevno izčrpavajo.

Iztirijo me povsem običajne stvari in mi povzročajo migreno. Pogosto pozabim besede sredi stavka, to me zmede, ne vem več, kako bi nadaljevala, zdi se mi neizmerno težko odločati se o stvareh. [...] Rutinska opravila postajajo vedno bolj zapletena. Nič več se ne dogaja samodejno. Vsega se moram naučiti na novo. Kuhanje se konča z zažgano jedjo, na likanje pozabim, perila pred pranjem ne razvrščam, vožnje z avtomobilom se bojim. Dopovedujete mi, da ste mi eno in isto vprašanje postavili že večkrat, a si ga ne morem priklicati v spomin. Preteklost je le praznina, ki mi povzroča čudne občutke, strah, vas pa frustrira. (Str. 98.)

Avtorica zelo dobro prikaže, kako ji je ob pomoči moža Paula uspelo kljub demenci ostati aktivna, hkrati pa ponuja številne usmeritve in odgovore oskrbovalcem oseb z demenco, kako naj ravnajo, da bo njihova pomoč uspešna. Svojo popotnica za dobro delo z ljudmi z demenco je strnila takole:

Ravnajte z nami, kot da nimamo demence, in v naši navzočnosti ne govorite, kot da nas ni. Ne kritizirajte, ne iščite napak in ne zasmehujte nas. Predvsem ne delajte namesto nas. Spoštujte nas in spoznavajte, kako zelo se trudimo obvladovati naše življenje. Pozorni bodite na naše sposobnosti, ne na pomanjkljivosti. Ravnajte z nami kot z osebami in nas vključujte v življenje. Spodbujajte nas pri dejavnostih, ki jih imamo radi, saj nam pomagajo občutiti spoštovanje in nam dajejo občutek, da smo še vedno del družbe. (Str. 143–144.)

Rdeča nit avtoričine pripovedi je opozarjanje na stigmatiziran položaj oseb z demenco v družbi. Poudarja, da v družbi prevladujejo stereotipi in predstave le o poznejšem stadiju bolezni, v katerem človek ne more več funkcionirati, pri tem pa spregledamo proces od določitve diagnoze do smrti. Proces je postopen in človek v tem času še marsikaj zmore. Ljudje ne poznajo dovolj značilnosti demence, vzbuja jim strah in odpor. Okolica navadno preži na znamenja, ki potrjujejo diagnozo in nesposobnost osebe za določena opravila. Oseb z demenco tudi ne sprašuje za mnenje in jih kot posameznikov ne upošteva. Prav stigma, ki jo okolje prilepi ljudem z demenco, jih socialno izolira in povzroči hitro poslabšanje stanja.

Brydnova navaja ravnanja okolice, ki osebe z demenco najbolj motijo:

- pokroviteljski odnos,
- nerazumevanje njihovih težav,
- napačne predstave o tem, kako se prizadeti počutijo, ne da bi jih zares poslušali in skušali razumeti (ljudje z demenco imajo izkušnjo, kakšno je življenje brez demence, drugi pa ne vedo zares, kako je živeti z njo).

V knjigi najdemo tudi opis njenega plesa z demenco na makro ravni, saj se je podala na pot preseganja stereotipne podobe oseb z demenco. Z možem Paulom ji je uspelo »potovanje« tako v domači Avstraliji kot tudi v tujini, saj je bila leta 2003 izvoljena v upravni odbor svetovne organizacije *Alzheimer's Disease International* kot prva oseba z demenco. Imela je številne intervjuje v medijih v Avstraliji in na Novi Zelandiji, v Kanadi, Veliki Britaniji, Franciji, Izraelu, Južnoafriški republiki, Braziliji, Dominikanski Republiki, na Tajvanu, Japonskem, v Južni Koreji, Turčiji in Nemčiji.

Čeprav je knjiga napisana kot osebna pripoved, ji prav izpovednost in izkušnost dodajata posebno vrednost. Še posebej je takšen način pisanja dobrodošel in uporaben za socialne delavce, saj izhaja iz perspektive posameznika, človeka z osebno izkušnjo. Bralcu ponudi drugačen vpogled v razumevanje demence, takšnega, ki odstopa od klasičnega pojmovanja demence, v skladu s katerim demenca pomeni zgolj nazadovanje, odmiranje, umiranje, skratka, nič dobrega, sploh pa ne človeka vrednega življenja.

V prilogi je seznam najpogostejših vprašanj, ki se nam zastavljajo, ko slišimo besedo demenca, vprašanjem pa sledijo natančni in jasni odgovori. Tako se bralec seznani s tem, kaj je demenca, kdo jo lahko dobi, kaj je Alzheimerjeva demenca, ali je demenca dedna bolezen, kakšne vrste demenc poznamo, kakšni so prvi znaki demence, kako poteka diagnosticiranje, kakšne so možnosti zdravljenja.

Plesno popotovanje s Christne Bryden vsekakor priporočam vsem, ki se želite spoznati z demenco, še preden se demenca spozna z vami!

Jana Mali

UGOTOVITEV OČETOVSTVA ZA OTROKA, ROJENEGA V ZUNAJZAKONSKI ZVEZI, PO SMRTI DOMNEVNEGA OČETA

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (*Ur. l. RS*, št. 69/2004/ZZZDR – UPB-1/, 101/2007 Odl. US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl. US: U-I-11/07-45, v nadaljevanju ZZZDR) v poglavju, ki govori o razmerjih med starši in otroki, obravnava tudi ugotavljanje očetovstva in materinstva. Ugotovitev očetovstva za otroka je neproblematično, če je otrok rojen v zakonski zvezi. Takrat velja domneva očetovstva: za otrokovega očeta velja mož otrokove matere. Domneva očetovstva pa velja tudi tristo dni po prenehanju zakonske zveze (86. člen ZZZDR). Domneva očetovstva tako velja tudi, če se zakonska zveza konča s smrtjo moža otrokove matere pred rojstvom otroka.

Bolj problematična je ugotovitev očetovstva za otroka, ki je rojen v zunajzakonski skupnosti. V tem primeru je potrebno priznanje očetovstva. To se lahko uredi pri centru za socialno delo ali pri matičarju. Lahko pa se očetovstvo prizna tudi v javni listini ali oporoki. Tako priznanje očetovstva, ki ga poda oseba, ki je razsodna in stara najmanj petnajst let, se vpiše v matično knjigo, s tem pa se mora otrokova

mati strinjati. Zaplete se, kadar oče priznanja ne da ali se mati s priznanjem ne strinja. Mati lahko v otrokovem imenu vloži tožbo na ugotovitev očetovstva za otroka, ki je rojen v zunajzakonski zvezi, in sicer dokler ima roditeljsko pravico (praviloma do otrokovega 18. leta starosti). Tožbo lahko vloži tudi otrok, ko postane polnoleten, vendar najpozneje pet let od dneva, ko je postal polnoleten. Takšno tožbo lahko vloži tudi skrbnik otroka ob privolitvi centra za socialno delo (92. člen ZZZDR).

ZZZDR pa je dokaj skop glede ugotovitve očetovstva za otroka, rojenega v zunajzakonski skupnosti, pri čemer je domnevni oče že pokojni. Omenjeni zakon v tem primeru v 2. odst. 92. člena določa le to, da se tožba na ugotovitev očetovstva lahko vloži tudi po smrti domnevnega očeta, vendar najpozneje leto dni po njegovi smrti. Poleg te določbe ZZZDR je treba upoštevati tudi sodno prakso. ZZZDR ne odgovori na vprašanje, kdo je v takem pravnem postopku pasivno legitimiran oziroma proti komu je mogoče v takem postopku vložiti tožbo. Odgovor na to vprašanje najdemo v sodni praksi. Iz sodbe Vrhovnega sodišča RS številka II Ips 927/93 izhaja, da je treba tožbo na ugotovitev očetovstva v primeru smrti domnevnega očeta vložiti proti dedičem domnevnega očeta. V pravnem postopku zaradi ugotovitve očetovstva v takem primeru je tako tožena stranka dedič oziroma dediči domnevnega očeta. Iz sodbe Vrhovnega sodišča RS številka II Ips 702/94 z dne 10. 11. 1994 pa izhaja, da so dediči pokojnega domnevnega očeta enotni sosporniki (spor je mogoče rešiti samo na enak način za vse dediče), vendar ne nujni (ni potrebno, da so toženi vsi, pravnomočnost sodbe o ugotovitvi očetovstva se prenese na vse dediče) (Ljujić 1998: 73).

Iz predloga Družinskega zakonika, ki je bil poslan v javno obravnavo dne 21. 9. 2009, izhaja, da se določba zdajšnjega 92. člena ZZZDR spremeni. Vprašanje ugotovitve očetovstva po smrti domnevnega očeta predlog Družinskega zakonika ureja v 121. členu, ki določa, da po smrti moškega, katerega očetovstvo naj bi se ugotovilo, lahko vloži tožbo proti njegovim pravnim naslednikom mati, dokler izvaja

starševsko skrb, oziroma otrokov skrbnik ob privolitvi centra za socialno delo, otrok sam, če lahko po predpisih o pravnem postopku samostojno opravlja procesna dejanja, in mati v svojem imenu, vendar najpozneje v enem letu po partnerjevi smrti. Predlog Družinskega zakonika tako pri vprašanju ugotovitve očetovstva po smrti domnevnega očeta upošteva tudi sedanjostno sodno prakso s tega področja.

OPIS PRIMERA IZ PRAKSE

V konkretnem primeru je na center za socialno delo prišla noseča mati, ki je urejala porodniški dopust ter dopust za nego in varstvo otroka. Poleg teh pravic iz naslova starševskega varstva se je stranka na centru za socialno delo zanimala tudi za ureditev očetovstva za svojega nerojenega otroka. Po pogovoru s stranko in po preučitvi določb ZZZDR je stranka dobila nasvet, da je za ureditev očetovstva v tem primeru treba vložiti tožbo na ugotovitev očetovstva pri pristojnem okrožnem sodišču, seveda šele po rojstvu otroka. V skladu z določbami ZZZDR je bila stranka poučena, da je takšno tožbo treba vložiti v enem letu od smrti domnevnega očeta. Za to stranko je bilo pomembno urediti vprašanje očetovstva za otroka, saj je šlo za zunajzakonsko skupnost. Njen zunajzakonski partner se je namreč smrtno ponesrečil v času njene nosečnosti, pred rojstvom otroka pa očetovstva nista uredila. Ureditev tega vprašanja pa je bila seveda podlaga za ureditev drugih pravic za otroka, predvsem družinske pokojnine za otroka po določbah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju in pa seveda za uveljavitev pravice do dedovanja za otroka v zapuščinskem postopku po pokojnem očetu. Center za socialno delo je za stranko pripravil tožbo na ugotovitev očetovstva, seveda ob upoštevanju določb ZZZDR in sodne prakse s tega področja. Tožba je bila vložena proti dedičem pokojnega domnevnega očeta. Pravni postopek se je končal s priznanjem dedičev pokojnega domnevnega očeta, da je mladoletni otrok njuna polsestra. Tako je okrožno sodišče v tem pravnem postopku izdalo sodbo v imenu ljudstva, s katero je bilo ugotovljeno, da je pokojnik res oče mladoletne deklice.

SKLEPNE MISLI

Na podlagi navedenega je mogoče skleniti, da je položaj poročene nosečnice v primeru možne smrti boljši od položaja nosečnice, ki ji umre partner, s katerim je živela v zunajzakonski skupnosti. Za otroka poročene nosečnice v takem primeru velja domneva očetovstva in se za očeta šteje mož otrokove matere. Tak otrok je po rojstvu tako tudi dedič po svojem pokojnem očetu. Spočeti otrok (*nasciturus*) velja za rojenega, toda samo, če se rodi živ (*nasciturus iam pro nato habetur quoties de commodis eius agitur*) (člen 125/2 Zakona o dedovanju). Šteti je, da je bil otrok že spočet ob smrti zapustnika, če se je rodil v času tristo dni po njegovi smrti (analogija s 86. členom ZZZDR). Če se otrok rodi živ, je dedič od trenutka zapustnikove smrti, če pa se rodi mrtev, velja, kot da nikoli ni bil dedič (Zupančič 1984: 44).

Za otroka noseče ženske, ki živi v zunajzakonski skupnosti, pa je treba v takem primeru najprej urediti vprašanje očetovstva in na ugotovitev očetovstva pri pristojnem okrožnem sodišču vložiti tožbo proti dedičem domnevnega očeta. To je precej dolgotrajen postopek. Šele s pravomočno sodno odločbo je mogoče za takega otroka urediti pravico do socialnega in pokojninskega zavarovanja (družinska pokojnina, varstveni dodatek) in pravico do dedovanja.

Melita Leva

VIRI

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Ur. l. RS*, št. 69/2004.

Zakon o dedovanju. *Ur. l. SRS*, št. 15/76, 23/78, *Ur. l. SRS*, št. 17/91, 13/94-ZN, 40/94 – odločba US, 82/94 – ZN-B, 117/00 – odločba US, 67/2001, 83/2001.

Ljubič, B. (1998), *Zbirka sodnih odločb, Zakonska zveza in družinska razmerja*. Ljubljana: Bonex Založba d.o.o.

Zupančič, K. (1984), *Dedno pravo*. Ljubljana: ČZ, *Ur. l. SRS*.

[Http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi](http://www.mdds.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi) (27. 1. 2010).

DRUGA MEDNARODNA KONFERENCA O SOCIALNI EKONOMIJI

Prvega in drugega oktobra 2009 je v organizaciji Švedskega inštituta za socialno ekonomijo, Platforme za socialno ekonomijo Osrednje Švedske, Mednarodnega centra za raziskovanje in informiranje o javni, socialni in zadružni ekonomiji ter Univerze Osrednje Švedske v glavnem mestu Jämtlandskega okrožja Östersund potekalo drugo mednarodno srečanje raziskovalk in raziskovalcev s področja socialne ekonomije.

Učne ure iz socialnega podjetništva ali zakaj je švedska čokolada boljša od perila Bjorna Börga

Številni udeleženci smo se prvih nekaj minut konference spraševali, zakaj ravno oddaljeni in težko dostopni Östersund, vendar smo ob uvodnih nagovorih hitro spoznali, da imata mesto in okrožje močno razvito tradicijo socialnega podjetništva in socialne ekonomije. Župan mesta Jens Nilsson, ki za svoje mesto pravi, da ima socialna ekonomija v njem osrednjo vlogo, je na oder prikorakal v promocijski majici mesta Ljubljana (to je bilo sicer bolj naključje kot ne, vendar hkrati odlična iztočnica za povabilo v Slovenijo) in pojasnil, da je

uspeh socialne ekonomije v veliki meri odvisen od lokalnih oblasti, ki morajo znati poslušati svoje občane in skupaj z njimi razvijati lokalne skupnosti. Po njegovem mnenju so spremembe mogoče le z udeležbo, sodelovanjem in vključevanjem ljudi, z uresničevanjem koncepta aktivnega državljanstva, z mrežo kakovostnih javnih socialnih storitev in s spodbujanjem socialnega podjetništva.

Jens Nilsson okrožje vodi že od leta 1997 in je podpredsednik Evropske mreže mest in regij za socialno ekonomijo (REVES). Njegovemu navdihujočemu govoru sta sledili promocija okrožja in predstavitev uspešnih primerov socialnega podjetništva, župan pa je konferenco aktivno spremljal oba dneva, nam pripravil nepozabno večerjo v Sindikalnem domu in tudi napovedal obisk v Sloveniji, ker nam želi predstaviti svoj koncept mesta, ki stavi na socialno ekonomijo. Večina udeležencev konference je prišla iz raziskovalnih ustanov, specializiranih za raziskovanje socialne ekonomije, in iz socialnih podjetij.

Socialna ekonomija se nanaša na zadrage (kooperative), vzajemne družbe, združenja, fundacije, nepridobitne organizacije in druge oblike podjetništva, katerih namen ni ustvariti čim večji finančni dobiček za lastnike, ampak zagotavljati storitve ali izdelke svojim članom.

Socialno podjetništvo, imenovano tudi podjetništvo v imenu družbe, se tako nanaša na podjetja, katerih temeljni cilji so usmerjeni v zadovoljevanje potreb članov in skupnosti ter v demokratične delitve dobička, vodijo pa jih vrednote, kot so avtonomija delovanja, demokratičnost odločanja, enakost, sodelovanje in dajanje prednosti doseganju družbenih ciljev pred ustvarjanjem dobička. V socialnih podjetjih je zagotovljeno sodelovanje tako uporabnikov oziroma članov kot delavcev, delovanje pa temelji na načelih krepitve moči, udeleženiosti ter kolektivne in individualne odgovornosti.

Večina udeležencev konference je prišla s področja ekonomije, zato so prispevki bolj obravnavali ekonomske učinke socialne ekonomije kot družbene.

V dveh dneh se je na štirih vzporednih zasedanjih zvrstilo več kot sto prispevkov.

Na vsakem so sočasno potekale delavnice. V povprečju je vsak dan potekalo kar dvanajst delavnic, na katerih so udeleženci predstavljali svoje prispevke, primere dobrih (in tudi slabih) praks ter raziskave o socialni ekonomiji iz Evrope, obeh Amerik, Afrike in Azije.

Predstavljalci so v prispevkih prikazali velike učinke socialne ekonomije, ki je bila v preteklosti velikokrat spregledana, vendar pridobiva gospodarski in socialni pomen, predvsem pa kaže na pomembnost enakomernejše, pravičnejše razdelitve bogastva, skrbi za okolje in zagotavljanja trajnostnega razvoja družbe.

Povzela bom le nekaj primerov, številni med njimi so bili predstavljeni na konferenci in so povezani z najpogosteje zastopanimi področji socialne ekonomije, drugi pa so rezultat domačih praks socialnega podjetništva.

- *Socialno in zdravstveno varstvo.* Socialna podjetja članom in uporabnikom zagotavljajo zdravstvene in socialne storitve. Takšne rešitve so pogoste v državah z neurejenim javnim zdravstvom, kot so Združene države Amerike. Znana ameriška zdravstvena zadruga je Berkeleyjska brezplačna klinika, ki je del Mreže delavskih zadrug širšega območja San Franciscas. Klinika je nastala leta 1969 kot rezultat gibanja zdravnikov ter zdravstvenih in socialnih delavcev, ki so delovali neposredno na ulici, saj sistem zdravstvene oskrbe ni bil (in še vedno ni) enak dostopen vsem državljanom. Njihovo vodilo je: »Zdravstvena oskrba je pravica, ne privilegij!« Svojih storitev nikomur in nikoli ne zaračunajo, delujejo pa kot zadruga, se pravi, da imajo z glasovanjem vsi pravico do soodločanja. ([Http://www.berkeleyfreeclinic.org/home.html](http://www.berkeleyfreeclinic.org/home.html).)
- *Zavarovalništvo.* Koncept organiziranja v zadruge se kaže predvsem v nižjih zavarovalnicah za člane. Dodatna zdravstvena zavarovanja, ki jih zagotavljajo izvajalci, organizirani v obliki zadrug, pomenijo prednost za zavarovance tudi iz vidika moči, ki jo imajo v odnosu do države, saj velja pravilo: več članov, več moči. Pri nas je na takšen način organizirana Vzajemna, vendar se kot problem pojavljata moč zavarovancev in njihov vpliv pri odločanju, prav tako pa svojim članom v primerjavi s tržnimi zavarovalnicami

ne ponuja večjih ugodnosti. Želja po večjem vplivu članov, torej zavarovancev, se kaže predvsem v civilnodružbeni pobudi Zveze društev upokojencev Slovenije, ki opozarja na to, da Vzajemna kot neprofitna zavarovalnica ne deluje neprofitno in v interesu članov, čeprav je bila ustanovljena prav s tem namenom. Izkušnje številnih držav so podobne in kažejo na to, da lahko socialno podjetništvo in socialna ekonomija brez ustreznega posredovanja države, urejene zakonodaje in pravega sklopa vrednot upravljavcev delujeta v nasprotju z interesi svojih članov.

- *Bančništvo.* Najbolj znan primer socialnega bančništva je verjetno Vaška banka (*Graamen bank*) iz Bangladeša, ki svojim komitentom od leta 1983 ponuja tako imenovane mikrokredite. Pri tem se je specializirala za mikrokredite za ženske iz ruralnih okolij Bangladeša, ki jih revščina in marginalizacija še posebej ogrožata. Koncept mikrokreditov se je medtem razširil po vsem svetu, na konferenci pa je bil predstavljen primer iz Venezuele. Tam je vlada leta 2006 uvedla zadružne svete, katerih cilj je zagotavljanje udeležbe in združevanja interesov različnih organizacij v skupnosti, družbenih skupin in civilnih pobud. Zadružni sveti omogočajo organizirano uresničevanje neposredne demokracije in soodločanje pri sprejemanju pomembnih odločitev za skupnost. Na podlagi takšnih pobud se je oblikovala Zadružna banka, katere cilj je spodbujanje in financiranje nepridobitnih projektov in projektov socialnega podjetništva v lokalni skupnosti.
- *Javne storitve.* Sem sodijo komunala, urejanje javnih površin, upravljanje stavb, javni prevoz, dobavljanje električne energije, telekomunikacij ipd. Zadruga *Vector Limited* je največji distributer električne energije na Novi Zelandiji in je prek sklada *Auckland Energy Consumer Trust* v 75,1-odstotni lasti članov (potrošnikov). Ta vsako leto posameznemu lastniku, torej potrošniku, izplača med 150 in 320 dolarjev dividend. Omenjena zadruga pa je v zadnjih letih vzbujala precej medijske pozornosti zaradi intenzivnih povezav med upravnim odborom zadruga in skladom. ([Http://www.vector.co.nz/](http://www.vector.co.nz/).)

- *Izobraževanje, usposabljanje in raziskovanje.* Primeri dobre prakse so socialno podjetniški inkubatori v Braziliji. Dva izmed bolj znanih sta Mreža tehnoloških inkubatorjev ljudskih zadrug in Regionalni inkubator ljudskih zadrug Zvezne univerze v São Carlosu. Univerzitetni inkubator od leta 1998 podpira ustanavljanje solidarnostnih zadrug ter podjetij v ruralnih in urbanih območjih države São Paulo na jugovzhodu Brazilije. Med drugim podpira delovanje čistilnega servisa, ki deluje v obliki zadruge v mestu São Carlos, in mizarske delavnice v ruralnih območjih São Paula. V prvem primeru zadruga po desetih letih obstoja šteje 250 članov, od tega 70 odstotkov žensk, ter ustvarja dobiček, ki zadostuje za preživetje družin članov. Mizarska delavnica, ki prav tako deluje kot socialno podjetje, je namenjena izdelavi lesenih gradbenih komponent za domove, zaposluje pa večinoma ženske. Te so začele razvijati dodatne dejavnosti in nove izdelke ter v svoje dejavnosti vključevati mlade. ([Http://socck.se](http://socck.se).)
- *Kultura, športne in druge prostočasne dejavnosti.* Večinoma gre za kombinacijo potrošniških in specializiranih zadrug, kot je ameriška REI, specializirana za proizvodnjo in prodajo opreme za šport in prosti čas. Glede na navedbe revije *Fortune* se zadruga REI uvršča med sto podjetij, za katere je najboljše delati. Začetek zadruge sega v leto 1938, ko se je 23 prijateljev, ljubiteljev plezanja, odločilo ustanoviti zadrugo, namenjeno športu. Danes ima REI več kot 6 milijonov članov. ([Http://www.rei.com](http://www.rei.com).)
- *Socialni turizem.* Prav gotovo je velik izziv klasičnim oblikam turistične ponudbe. Pomen takšne ponudbe je prepoznala tudi Evropska komisija, saj je podprla projekt BITS – Mednarodni urad za socialni turizem (<http://www.bits-int.org/en/index.php>), nepridobitno združenje, ki promovira dostopnost turizma za vse skupine, predvsem revne.
- *Energetika.* Poudarek je na alternativnih virih in trajnostnem razvoju. Energetske zadruge se zelo pogosto ukvarjajo z vetrnimi elektrarnami, pa tudi s sistemi ogrevanja, povezanimi s sežiganjem odpadkov. Izjemen primer je škotski otok Eigg, ki meri zgolj 31 km² in je bil vse do leta 1997 v zasebni lasti. Takrat je otok odkupilo šestdeset otočanov in ti so potem ustanovili svoje socialno podjetje. Ukvarjalo se je z razvojem turizma na otoku (zgradili so trgovino, pošto, čajnico, plažo opremili s stranišči in prhami). Naslednji velik projekt, otočani so ga poimenovali *Island going Green* (Zeleni otok), je bila postavitev vetrnih elektrarn na otoku. Projekt sta financirala Nacionalna loterija Škotske in podjetje *Highlands and Islands Community Energy Company*. ([Http://www.isleofeigg.net](http://www.isleofeigg.net).) Otok je bil januarja 2010 eden izmed zmagovalcev natečaja Veliki zeleni izziv, ki ga je organizirala nacionalna loterija NESTA. Glavni dobiček v vrednosti milijon funtov so si razdelili štiri projekti, ki jim je v letu dni uspelo zmanjšati izpust ogljikovega dioksida na čim bolj inovativne načine, ki so vključevali celotno skupnost. ([Http://islandgoinggreen.org/2010/01/22/one-week-on/](http://islandgoinggreen.org/2010/01/22/one-week-on/).)
- *Potrošništvo.* Gre predvsem za trgovske zadruge, sorodne nam znanim trgovskim verigam, kot je Tuš. Vendar po podatkih novembrske številke revije *Manager* Mirko Tuš, ki velja za najbogatejšega Slovenca, zaposlene plačuje precej manj kot konkurenčna podjetja, te trgovske zadruge pa so v lasti bodisi malih proizvajalcev, ki te zadruge oblikujejo (podobno našim kmetijskim zadrugam), bodisi zaposlenih (najpogosteje pa oboje). Coop, ki velja za največjo verigo supermarketov v Italiji sploh, sestavlja grozd manjših zadrug, v katerih sta temeljni načeli solidarnost in vzajemnost. Coop zaposluje skoraj 56.000 ljudi, ima nekaj več kot 6 milijonov članov ter ustvarja letni dobiček v višini dobrih 11 milijard evrov. ([Http://en.wikipedia.org/wiki/Coop_\(Italy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Coop_(Italy)).) Italijanska pokrajina Emilia Romagna je eno najbolj razvitih območij s socialno ekonomijo na svetu, saj skoraj polovico bruto domačega proizvoda (BDP) v pokrajini ustvarijo socialna podjetja, prav tako pa regija slovi po 50 odstotkov višjem deležu BDP na prebivalca v primerjavi z državnim povprečjem, kar dva od treh meščanov Bologne pa sta člana kake zadruge. ([Http://www.cooperativegrocer.coop/articles/index.php?id=483](http://www.cooperativegrocer.coop/articles/index.php?id=483).)

- *Industrijska produkcija.* Socialna ekonomija je usmerjena v ekološko proizvodnjo. Na konferenci smo spoznali primer iz Brazilije. Domačini iz območja Manaus v Amazoniji so se organizirali v zadruga, ki proizvajajo inovativne proizvode s področja energetike, pa tudi farmacevtske izdelke, kot so protivnetna zdravila. Proizvajajo jih na podlagi tradicionalnih znanj, njihovi izdelki pa so iz ekoloških materialov. Odlikuje jih skrb za okolje in trajnostni razvoj Amazonke, saj jo želijo ohraniti za prihodnje rodove. Zadruga se nenehno spopadajo s problemi pretirane državne regulacije, saj država ne spodbuja socialnega podjetništva in socialnih gibanj, ki so pogosto povezana s socialno ekonomijo.
- *Kmetijska pridelava.* Velja za eno najbolj razširjenih oblik socialnega podjetništva in socialne ekonomije. Kako se delovanje kmetijskih zadrug povezuje z zagovarjanjem pravic prvotnih prebivalcev, je vidno iz številnih kmetijskih zadrug v Južni in Srednji Ameriki. V Evropi takšne zadruga velikokrat povezujemo s pojmom pravične trgovine. Mato Grosso do Sul je ena izmed držav Brazilije, v kateri pleme Janavama proizvaja semena urukuja in andirobe; semena odkupuje kozmetično podjetje Aveda, specializirano za naravno kozmetiko. Ekološko kmetijstvo Braziliji na leto prinese 70 milijonov evrov dobička. ([Http://findarticles.com/p/articles/mi_m0BEK/is_1_11/ai_100141243.](http://findarticles.com/p/articles/mi_m0BEK/is_1_11/ai_100141243))
- *Obrtništvo.* Gre za obrtništvo v lokalnem okolju, z lokalnimi znanji in materiali. Udeleženci konference smo imeli srečo, saj smo lahko poskusili izdelke socialnega podjetja, specializiranega za ročno izdelavo čokolade, predstavili pa so nam tudi primere povezovanja lokalnih znanj in izkušenj s podjetništvom. Tu se je pokazala švedska praktičnost, saj je veliko lokalnih socialnih podjetij specializiranih za proizvodnjo zimskih oblačil, smučarske opreme, opreme za kampiranje in spodnjega perila za zimske športe. Za enega največjih izvoznikov Švedske velja Bjorn Börg, ki je svojo teniško slavo prenesel v izdelavo spodnjega perila, vendar se pri tem ni odločil za socialno podjetništvo, temveč za donosnejšo

kapitalistično različico. Njegovo perilo lahko kupite po zasoljenih cenah, vendar ga proizvajajo na Kitajskem. Odgovoren potrošnik bo s Švedske tako odšel z lokalno pridelanim sirom ali čokolado, ki veljata za specialiteti.

- *Zadružni stanovanjski projekti in gradnja.* Eden bolj znanih projektov zadnjih let je zeleno stockholmsko naselje Hammarby Sjöstad. Hammarby danes velja za vodilni model urbane ekološke gradnje na svetu. Rešitve, ki jih ponuja, so izjemne, saj na primer naselje kar 50 odstotkov energije, ki je potrebuje za svoje potrebe, proizvede samo. To omogoča reciklaža odpadnih vod: pozimi jih uporabijo za sistem ogrevanja, poleti omogoča hlajenje prostorov, porabo vode pa za polovico zmanjšajo tako, da vodo za umivanje in prhanje zmešajo z zrakom in tako povečajo prostornino vode. ([Http://www.hammarbysjostad.se/frameset.asp?target=inenglish/inenglish_project.asp](http://www.hammarbysjostad.se/frameset.asp?target=inenglish/inenglish_project.asp). [Http://www.sweden.se/eng/Home/Lifestyle/Sustainability/Reading/Hammarby-Sjostad--living-green-in-central-Stockholm.](http://www.sweden.se/eng/Home/Lifestyle/Sustainability/Reading/Hammarby-Sjostad--living-green-in-central-Stockholm.))

Na konferenci smo imeli priložnost spoznati številne potenciale socialne ekonomije, predvsem v smislu ponujanja alternative obstoječi kapitalistični ureditvi sveta. Ključno za uspešnost socialne ekonomije in socialnega podjetništva je predvsem spoznanje, da lahko uporaba načel podjetništva pripomore k doseganju socialnih ciljev. Maksimizacija dobička je v kontekstu socialne ekonomije podrejena maksimizaciji družbenih koristi. Pojem konkurenčnosti se tako iz negativne paradigme neoliberalnega kapitalizma spremeni v orodje za doseganje trajnostnega razvoja.

Za razvoj prakse socialne ekonomije na lokalni ravni je pomembno učenje na podlagi analogije, ne pa s kopiranjem praks iz tujine. Trg namreč ni proaktiven, temveč interaktiven, zato se je nujno povezovati in ustvariti mrežo socialne ekonomije, katere cilj je ustvarjanje novega družbenega reda.

Verjetno najpomembnejša popotnica konference pa je bilo sporočilo: misli lokalno, deluj lokalno, povezuj se globalno!

INTENZIVNI SEMINAR EVROPSKE MREŽE ŠOL ZA SOCIALNO DELO NA PODROČJU SOCIALNEGA DELA S STARIMI LJUDMI

Na Finskem je pod okriljem Univerze v Turkuju (oddelek za socialno politiko in socialno delo) med 14. in 23. aprilom 2008 potekal intenzivni seminar Evropske mreže šol za socialno delo, in sicer na področju socialnega dela s starimi ljudmi. Udeležile so se ga le tri od petih članic: Evangeličanska strokovna visoka šola Univerze za uporabne znanosti Porenje-Vestfalija-Lippe iz Bochuma v Nemčiji, Regionalni inštitut za socialno delo Lorene iz Francije in Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani. Z naše fakultete je prišlo pet študentk.

Intenzivni seminar smo člani mreže naslovlili *Stari ljudje in socialno delo v luči demografskih sprememb in medgeneracijskih odnosov: Iskanje možnosti za nove in ustvarjalne oblike socialnega dela s starimi ljudmi*. Program je bil kombinacija predavanj profesorjev s fakultet, članic mreže, predavanj vabljenih domačih socialnih delavcev, predstavitev projektov in delavnic študentov ter ogledov konkretnih institucij in metod socialnega dela s starimi ljudmi v Turkuju.

Najprej so nas seznanili s skrhjo za stare ljudi na Finskem, predvsem v samem mestu Turku. Socialna delavka Päivi Hakala je podrobno

opisala sistem skrbi za stare ljudi, v katerem je za naše razmere zanimiva delitev finančnih sredstev, s katerimi zagotavljajo zdravstvene in socialne storitve: 62 % prispeva občina, 28 % država in 10 % posameznik. Najbolj razvite so skupnostne oblike skrbi, ki starim ljudem zagotavljajo čim daljše samostojno življenje v domačem okolju, zato tudi finančno podpirajo in krepijo pomoč neformalnih oskrbovalcev (svojcev). Zaradi čedalje daljše življenjske dobe in pojavljajočih se zdravstvenih težav postaja oskrba na domu vedno bolj medicinsko usmerjena.

Mesto Turku ima pet domov za stare ljudi. Starejšim občanom zagotavljajo tako dolgotrajno kot kratkotrajno namestitve. Cena storitve dolgotrajne institucionalne namestitve znaša 82 % posameznikovega dohodka, a mora vsaj 90 evrov na mesec posamezniku ostati za zadovoljitev lastnih potreb, torej v obliki žepnine. Navajala je tudi dela in naloge geriatričnega socialnega delavca, ki kljub skopemu opisu potrjujejo medicinsko naravnost socialnega dela (to se vidi že iz poimenovanja): svetovanje, voderlje in podpora v vseh življenjskih zadevah; obiski na domu in ocena potreb; multidisciplinarno delo (sodelovanje s socialnimi delavci, zdravniki, oskrbovalci) in sprejemanje odločitev. O krepitvi moči uporabnikov, sodelovanju uporabnikov pri sprejemanju odločitev in soustvarjanju rešitev nismo slišali kaj veliko.

Smo pa dobršen del slovenske predstavitve namenili prav tem konceptom. Udeležencem seminarja smo v teoriji in praksi predstavili razumevanje procesov staranja in starosti iz perspektive socialnega dela, z medgeneracijskega vidika in vidika empiričnega raziskovanja. Predavanje Jane Mali je temeljilo na predstavitvi konceptov socialnega dela¹, ki jih uporabljamo pri delu s starimi ljudmi, da bi povečali njihove zmožnosti in sposobnosti za spoprijemanje s težavami in reševanje problemov v tem življenjskem obdobju.

1 Predstavitve je temeljila na doktorski disertaciji Mali, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

Socialni delavec pomaga staremu človeku in njegovi družini dobiti pomoč različnih služb, ki obstajajo v danem okolju, in je pri tem v vlogi koordinatorja storitev. Na podlagi poznavanja potreb starih ljudi pripomore k razvijanju in medsebojnemu povezovanju različnih služb in storitev. Vpliva lahko na izboljšanje interakcij med starimi ljudmi in drugimi ljudmi v družini in širšem socialnem okolju. Družini pomaga pri reorganiziranju življenja na način, ki je sprejemljiv za vse družinske člane. Da jim ustrezne informacije, ki jim pomagajo pri reorganiziranju življenja, in jih usposablja za življenje s starejšim družinskim članom.

Pomembno je, da socialni delavec stare ljudi in njihove oskrbovalce poveže s formalno mrežo pomoči v skupnosti. Pri svojem delu se opira na nekatera načela, kot so: mobilizacija moči in sposobnosti starih ljudi, maksimalno funkcioniranje, zagotavljanje okolja, ki človeka ne bo omejevalo, etičnost in ctničnost pri delu, sistemska perspektiva, določanje ustreznih ciljev (Burack-Weiss, Brennan 1991).

Delegacija slovenskih študentk je predstavila izsledke kvalitativne raziskave *Podobe starosti v Sloveniji*. V njej so na podlagi devetih poglobljenih intervjujev ugotavljale razumevanje starosti in odnos do nje pri treh generacijah (mladi, srednji in starejši). Teme raziskovanja so bile: doživljanje in vrednotenje starosti, pogled na socialno in materialno varnost v starosti, poznavanje oblik pomoči in predlogi za razvoj teh oblik v prihodnje, mnenje o domovih za starejše. Intervjuvanci definicije starosti ne opredeljujejo s kronološkimi leti. Pravijo, da starostne meje ni mogoče določiti z leti in da je človek star takrat, ko se počuti starega. K dvigu kakovosti življenja v starosti lahko pripomorejo: materialna varnost, zdravje in primerna zdravstvena oskrba, sprejetost v okolico in skupnost, možnosti aktivne udeležbe pri različnih odločitvah, občutek spoštovanosti, pomembnosti in koristnosti ter bivanje v okolju in med ljudmi, ki so osebi najbližji. Zanimivo je, da so v tem sklopu o določenih temah razmišljali in spregovorili predstavniki zgolj mlajše generacije, ki so navedli še vprašanje spolnosti v starosti in smrti.

Vse tri generacije poročajo o tem, da je današnji pokojninski sistem odpovedal, da ga je treba prenoviti, saj morata mlada in srednja generacija za materialno varnost v tretjem življenjskem obdobju varčevati že zdaj. Kot najbolj znane oblike pomoči starim ljudem so študentke navedle: domove za stare, pomoč na domu, dostavo hrane na domu, društva za pomoč pri oskrbi starejših, materialno pomoč in prostovoljce/prostovoljke. Mlada in srednja generacija menita, da je oblik pomoči premalo in da je potreba po različnih oblikah pomoči velika, starejša generacija pa opozarja še na pomanjkljivost, da so takšne storitve predrage in da si jih zato veliko ljudi ne more privoščiti.

Splošno mnenje vseh treh generacij o domovih za stare je izjemno negativno. Menijo, da se ljudje v domovih za stare počutijo osamljene in neuporabne. Domovi za stare so ustrezna rešitev za ljudi, ki ne morejo več skrbeti zase oziroma zanje ne morejo več poskrbeti najbližji družinski člani. Stanovalci domov, pravijo intervjuvanci, bi morali biti glavni akterji pri odločanju o svojem življenju, ne pa le pasivni prejemniki formaliziranih storitev.

Predstavili smo tudi tri raziskave, ki smo jih na Fakulteti za socialno delo izvajali med letoma 2003 in 2006². Vse tri raziskave pokrivajo področje socialnega dela s starimi ljudmi. V prvi raziskavi (*Zgodovina domov za stare v Sloveniji*) smo ugotavljali značilnosti in specifičnosti razvoja domov za stare od konca druge svetovne vojne do danes, v drugi raziskavi (*Delo z dementsnimi osebnimi – priprava modela obravnave oseb z demenco*) smo obravnavali izkušnje in življenje stanovalcev z demenco v slovenskih domovih, v tretji raziskavi (*Skrb za osebe z demenco v skupnosti*) pa smo raziskovali življenje oseb z demenco v skupnosti, vrste problemov, ki jih prinaša demenca staremu človeku in ljudem v njegovi socialni mreži, ter načine reševanja teh problemov. V vseh treh raziskavah je specifični poudarek na ugotavljanju značilnosti socialnega dela. To omogoča povezovanje

² Za podrobnejšo predstavitev glej Mali, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

praktičnih problemov ljudi, s katerimi se ukvarja socialno delo s starimi ljudmi, in konceptov socialnega dela (s starimi ljudmi).

Organizator intenzivnega seminarja Heikki Suhonen je predstavil zanimiva razmišljanja o *baby boom* generaciji (rojeni med letoma 1945 in 1954), ki na Finskem prav zdaj prehaja v t. i. obdobje starosti. *Baby boomerji* so drugačni od generacije svojih staršev, imajo drugačne vrednote, življenjske nazore in pričakovanja, tudi pričakovanja od življenja v zadnjem življenjskem obdobju. V starosti ne želijo biti nemočni in odvisni od drugih ljudi, želijo biti aktivni doma in v skupnosti, starost pričakujejo optimistično in v pričakovanju, da jih najlepša leta še čakajo, pričakujejo posamezniku prilagojene službe, ne razmišljajo o starosti in se nanjo ne pripravljajo, živeti želijo v varnem in ne predragem okolju. Navedene ugotovitve so na Finskem dobili z raziskavo, socialni delavci pa jih lahko uporabijo pri načrtovanju in razvijanju oblik pomoči.

Gostujoča predavateljica Ritta Aalto je predstavila metodo zapisovanja življenjskih zgodb in avtobiografij, ki starim ljudem lahko pomagajo odkriti smisel življenja v starosti. Ljudje po navadi premalo opazimo dosežke v svojem življenju, ne znamo veliko povedati o sebi in svojem življenju, radi pa občudujemo uspehe drugih ali smo zaradi uspehov drugih zavistni. Metoda pomaga posamezniku izluščiti pomembne dogodke in prelomnice v življenju. Z zapisovanjem teh dogodkov lahko tudi v zadnjem obdobju življenja povečamo lastno samozavest, hkrati pa domačim, prijateljem, znancem zapustimo dragoceno darilo.

Celoten seminar je imel poudarjeno evropsko razsežnost, ne le zaradi povezovanja s kolegi iz evropskih držav, temveč tudi zato, ker je udeležbo na seminarju finančno podprla Evropska unija. Gérard Schaefer iz Francije je zelo natančno predstavil politiko Evropske unije do starih ljudi, ki temelji na preventivi starostne diskriminacije, zagotavljanju medgeneracijske solidarnosti in mobiliziranju virov za zagotavljanje zdravstvene in dolgotrajne oskrbe.

Zelo zanimivi so bili obiski na terenu. Prevzel nas je obisk organizacije Kotikunnas. Namenjena je starejšim ljudem, ki hodijo samo

na kosilo ali na prostočasne dejavnosti v dnevni center, pa tudi osebam z demenco, ki stalno živijo v domu in potrebujejo celodnevno oskrbo. Kotikunnas uporabnikom zagotavlja druženje v skupinah za osebe z demenco, dnevni center in pomoč na domu. Organizacija ima 65 zaposlenih za 100 uporabnikov.

Naš vtis je bil zelo pozitiven. Navdušene smo bile nad domačnostjo v domu, ki jo ustvarjajo s pretarjenim občutkom za estetiko (imajo lepo urejene hodnike, ki so označeni kot ulice, »domače koticke«, kjer prebivalci lahko uživajo v udobnih naslanjačih ob kamnu, poslušajo glasbo, berejo knjige). Prav tako smo bile navdušene nad inovacijami, kot so zelena soba (soba z veliko zelenja, pomirjajočo glasbo in posebnimi lučmi), bela soba (soba za stimulacijo čutov), savna, fitness, bazen in frizerski salon. V Kotikunnasu je v ospredju skrb za osebe z demenco, zato je zgradba, v kateri bivajo, arhitektonsko prilagojena njihovim potrebam (krožni hodnik), skupine so majhne (osem oseb v štirih sobah, z lastno kuhinjo in vrtom), pristop osebja do uporabnikov pa individualiziran.

Del stavbe je namenjen bivanju starih ljudi in spominja na naša oskrbovana stanovanja. Stanovalci bivajo v sobah, opremljenih s svojim pohištvo. Osebje uporabnikom dovoljuje, da v sobah na željo uporabnikov prenočijo tudi svoji. Uporabnik je deležen storitev in pomoči osebja toliko, kot sam želi in potrebuje. To mu/ji omogoča, da kar najbolj ohranja svoje zmožnosti in sposobnosti, npr. še zmeraj kuha sam/a, naroči pa lahko zgolj čiščenje stanovanja.

V Kotikunnasu imajo uporabniki možnost uporabe tako imenovanih zapestnic vivago v obliki ure, ki meri krvni tlak in aktivnost stanovalca. Vse morebitne zdravstvene spremembe organizma ura s piskom sporoča medicinski sestri. Prav tako lahko ob slabem počutju stanovalec sam pritisne na gumb na uri in s tem opozori medicinsko sestro, da potrebuje pomoč. Ta sistem, ki pripomore k večji varnosti, so začeli uvajati tudi za ljudi zunaj domov, v tem primeru pa zapestnica vivago deluje v povezavi z zdravstvenim domom. Čeprav se

za ta sistem vsak odloči prostovoljno, smo bili udeleženci seminarja malce skeptični do takšne uporabe moderne tehnologije, saj smo se spraševali o etičnih dilemah, ki jih v smislu nadzora nad življenjem posameznika zelo hitro lahko povzroči takšen sistem.

V Turkuju smo obiskali nevladno organizacijo Daisy ladies. Njena poglavitna namena sta informiranje in pomoč priseljenkam pri integriranju v finsko okolje, denimo pri zaposlovanju, izobraževanju, reševanju vsakodnevnih težav. Organizacija je bila ustanovljena leta 2002 in ima danes 160 članic iz 37 različnih držav. Dejavnosti, ki so na voljo članicam, so: tečaj finskega jezika, tematski kuharski tečaji, filmski večeri, ustvarjalne delavnice in izleti. Posebnih programov za starejšo populacijo priseljencev za zdaj še nimajo, zavedajo pa se, da jih potrebuje, saj se zelo težko prilagajajo finski kulturi. Ustanovitev takšnih programov načrtujejo, v enem letu pa nameravajo ustanoviti organizacijo, ki bo podobne storitve ponujala samo moškim priseljencom. Daisy ladies ima štiri zaposlene z osebno izkušnjo imigriranja, zato pri načrtovanje novih programov izhajajo tudi iz svojih izkušenj. Profesionalno socialno delo v organizaciji še ni našlo svojega mesta, po pričevanju zaposlenih pa ga za zdaj tudi še ne bo, saj bi s tem, pravijo, pokvarili pristno in neformalno ozračje med uporabnicami storitev.

Zanimiv se nam je zdel tudi prispevek nemških študentov, v katerem so nas seznanili s projektom »medgeneracijske hiše«. Projekt je leta 2006 uvedla nemška vlada za obdobje štirih let. Do zdaj so ustanovili 200 hiš. Namen projekta je spodbuditi medgeneracijsko sodelovanje na podlagi skupnih dejavnosti, druženja v kavarnah, petja, varstva otrok ipd.

Na intenzivnem seminarju smo spoznale, da pojmovanje socialnega dela s starimi ljudmi in socialnega dela nasploh ni enotno v vseh evropskih državah. Med državami obstajajo različne prakse socialnega dela in razlike v konceptualnih izhodiščih.

**Jana Mali, Živa Gabaj,
Polona Germ, Marija Klaric,
Maja Štiglic, Silvia Rukmini Tavčar**

VIRA

- BURACK-WEISS, A., BRENNAN, F. C. (1991), *Social Work with the Elderly*. New York: The Haworth Press.
- MALI, J. (2007), *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (doktorska disertacija).

IZOBRAŽEVANJE ZA SOCIALNO DELO NA KOSOVU

Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani od leta 2006 dejavno sodeluje pri ustanavljanju novega oddelka za socialno delo na Univerzi v Prištini. Pobudnica sodelovanja je prof. Ruth Scifert z Visoke šole za socialno delo v Regensburgu v Nemčiji. Dejavnije sodelovanje se je začelo razvijati predvsem od leta 2007, ko je tamkajšnji oddelek za socialno pedagogiko (v okviru katerega trenutno poteka dodiplomski študij socialnega dela) postal član Vzhodnoevropskega regionalnega združenja šol za socialno delo v okviru IASSW, katerega pobudnica in ustanoviteljica je bila prof. dr. Darja Zaviršek. Cilji združenja vključujejo tudi vzajemno podporo na področju izobraževanja, dobrih praks socialnega dela in raziskovanja, in tako smo na Univerzi v Prištini izvedli že dve izobraževanji (februarja 2008 Ana M. Sobočan in maja 2008 red. prof. Darja Zaviršek). Februarja 2009 smo v okviru Katedre za preučevanje socialne pravičnosti in vključevanja gostili profesorja in dva študenta s prištinske univerze – pripravili smo jim enotedenski program predavanj, obiskov socialnovarstvenih služb in terenskih obiskov.

Naše sodelovanje je podprlo tudi Mednarodno združenje šol za socialno delo (IASSW),

saj je finančno pripomoglo k izvedbi raziskovalnega projekta, ki združuje vse tri fakultete: našo, prištinsko in Visoko šolo za socialno delo v Regensburgu. V okviru projekta »zbiranje praktičnega znanja v centrih za socialno delo v Prištini« se je v zadnjem tednu oktobra 2009 v Prištini zbralo: 6 študentk in študentov iz Prištine, 4 študentje in študentke iz Regensburga in 3 študentke z naše fakultete (Živa Štefanec, Janja Sraka in Monika Bohinec). Tema raziskovalnega projekta je raziskovanje socialnega dela, socialnovarstvenih storitev in položaja različnih družbenih skupin na Kosovu, namena projekta pa sta predvsem sodelovanje in vzajemno učenje (pa tudi priprava diplomskih nalog) študentk in študentov z vseh treh fakultet.

Skupina z naše fakultete je skupaj s študentom Lorikom Berbatovicijem opravila poglobljene intervjuje in neformalne pogovore s strokovnimi delavci in delavkami, člani katedre za socialno pedagogiko Filozofske fakultete, zaposlenimi na Ministrstvu za delo in socialne zadeve, članicami različnih nevladnih organizacij in društev ter z zaposlenimi v različnih ustanovah, ki ponujajo socialnovarstvene storitve za stare, otroke, hendikepirane, ženske, ki so preživele nasilje. V petih dneh smo opravili več kot 20 obiskov in se pogovarjali s predstavniki in predstavnicami različnih etničnih skupnosti (poleg večinske albanske še s srbsko in romsko) – predvsem na terenskih obiskih najrevnejših območij v okolici Prištine – s predstavniki društev, ki delujejo kot uporabniška gibanja, z raziskovalkami centra za študij spolov itd.

Na Kosovem, ki februarja 2010 praznuje drugo obletnico neodvisnosti, smo se srečale s številnimi nasprotji, predvsem pa s pomanjkanjem najosnovnejših sredstev – za delo in preživetje. V državi, ki ima približno enako število prebivalcev kot Slovenija, imata skoraj dve tretjini prebivalcev manj kot 25 let, tretjina je stara manj kot 15 let. Več kot 70 % prebivalcev v aktivni dobi ne more dobiti zaposlitve in po podatkih Svetovne banke živi polovica vseh ljudi pod pragom revščine, 15 % vseh pa v skrajni revščini (prihodek na prebivalca

je tu najnižji v Evropi). Eden od naših sogovornikov, ki, odkar je zbežal iz domače vasi v času vojne, s svojo družino živi v drvarnici ob razkošni in prazni hiši družine, ki se je odselila v Nemčijo, je večkrat vzkliknil: »Sramota! Sramota za državo, ki ne more niti malo poskrbeti za svoje državljane!« Deset let po vojni na Kosovu in po tem, ko je bila ta pokrajina pod začasno upravno misijo Združenih narodov na Kosovu (UNMIK), se danes počasi unikajo tudi številne mednarodne organizacije in fundacije, ki so »kolonizirale« povojno Kosovo. Kosovo tako ostaja z ustavo in zakonodajo, ki so jo pripravili večinoma tuji strokovnjaki in politiki in ki poudarja predvsem gospodarske vidike (pravica do lastnine, spodbujanje tržnega gospodarstva, ekonomska blaginja), demokratičnost in svobodo, ne pa tudi pravic do socialne varnosti, in brez sredstev za izvajanje zakonov in določil, ki jih predvideva ustava. Socialna politika, ki je bila oblikovana »od zunaj«, je vzpostavila sistem socialnovarstvenih služb, ki pa niso bile zasnovane trajnostno in integrativno, zato se hitro zapirajo in puščajo za seboj še večjo praznino.

Na ministrstvu za delo in socialne zadeve smo se srečale z uradniki, ponosnimi na socialnovarstvene storitve, ki jih njihova država ponuja, med obiski na teh službah pa smo bile priča zamiranju storitev in nezmožnosti dela, ki sta posledici finančnih primanjkljajev, pa tudi pomanjkanja drugih oblik podpore in načrtovanja, ki bi jih morali opravljati usposobljeni domači strokovnjaki. Največ zanosa in najboljše prakse smo videle v organizacijah, ki so jih ustanovili in jih vodijo lokalni strokovnjaki, ki poznajo problematiko področja in so predani izboljševanju položaja ljudi v kosovski družbi. Ti so tudi kritični do trenutnega stanja stvari, ki kažejo na patriarhalno, razslojeno in skrajno kapitalistično naravnost, ki pripomore k temu, da ljudje z ovirami, stari, manjšinsko prebivalstvo, ženske brez virov ali močne podporne socialne mreže komaj preživijo. Vsak, ki smo ga vprašali, česa bi si zase želel v bližnji prihodnosti, naj bo to v društvu HENDIKOS, ki po vsem Kosovu združuje ljudi z ovirami, v primeru samozagovornice, ki deluje v Pobudi

za pravice oseb z intelektualnimi ovirami, v ženski organizaciji na Kosovem polju ali v pogovorih z najrevnejšimi romskimi prebivalci naselja Janjevo, je navedel en sam odgovor: »Želim si izobrazbe oziroma dela«.

Tudi kosovski študentje in študentke, ki bodo v letu 2010 končali študij socialnega dela, si želijo, da bi lahko dobili zaposlitev. Za zdaj še nimajo možnosti za opravljanje študijske prakse ali drugih oblik praktičnega dela na področju socialnega dela, zato številni med njimi niti ne poznajo oblik pomoči in organizacij, ki delujejo na področju socialnega varstva in dela z različnimi družbenimi skupinami, še toliko manj pa dobrih praks in praktičnih izkušenj. Za državo, ki v preteklosti ni imela svojega izobraževanja za socialno delo, in za stroko, ki je v zadnjih letih doživela številne spremembe (od strukturnih do idejnih itd.), je še posebej pomembno, kako se bodo izoblikovali novi rodovi strokovnih delavcev, ki imajo pred seboj velike naloge in številne ovire. Gotovo bodo potrebovali tudi veliko iznajdljivosti in vztrajnosti pri iskanju odgovorov na vprašanja, kot so: kako pomagati preživeti družinam, ki lahko dobijo največ 65 evrov finančne podpore na mesec (pogoj zanjo je vsaj en otrok, mlajši od pet let, drugi člani pa brez zaposlitve ali nezmožni za delo), kako poskrbeti, da bodo tudi otroci z ovirami lahko obiskovali šolo (če ne živijo v bližini Lipljan, kjer je organizirana šola za otroke z ovirami), kako se v patriarhalni družbi bojevati proti nasilju v družini (razen nekaj varnih hiš nimajo ženske na Kosovem podpore in imajo zelo majhne možnosti za življenje zunaj družin, v katerih doživljajo nasilje), kako organizirati službe in društva za različne skupine ljudi, kjer državna mesečna podpora, iz katere krijejo stroške za plače zaposlenim, aktivnosti in vzdrževanje, znaša vsega skupaj 50 evrov (primer: Društvo hendikepiranih in oviranih oseb Kosova), itd.

Znanja in metode socialnega dela bodo pri iskanju poti za izboljšanje situacije, ki je sicer v znamenju ekonomskega primanjkljaja, ključnega pomena. Primeri lokalne samoorganizacije, reševanja iz stiske in okrevanja – denimo primer skupine žensk v vasi Krushe e Vogel,

ki se danes imenuje tudi »vas brez moških« (vsi moški so bili ubiti v pokolu med vojno), ki so brez zunanje pomoči obnovile domačo vas in poskrbele za preživetje svojih družin (ena od žensk danes celo sedi v parlamentu) – pa morajo zagotovo pomeniti dodatno vedenje in izkušnje pri izobraževanju za socialno delo, ki za zdaj v veliki meri temelji na znanju predavateljev in tuji študijski literaturi.

Ilkriati so lokalne izkušnje tudi dragoceno orodje za nas, ki na Kosovu sodelujemo pri vzpostavitvi izobraževanja za socialno delo. Ob tem vabim vse, ki bi želeli pri tem prostovoljno sodelovati, da se nam pridružite.

Ana Marija Sobočan

SEMINAR O ENAKEM OBRAVNAVANJU ŽENSK IN MOŠKIH

V Trierju, nemškem mestu ob francoski meji, je 21. in 22. septembra 2009 potekal seminar z naslovom Pravo Evropske skupnosti o enaki obravnavi žensk in moških. Organizirala ga je Evropska pravna akademija. Seminar je del vrste seminarjev, ki jih akademija organizira v okviru projekta PROGRESS in jih delno financira Evropska unija. Njihov namen je poglobiti znanja in razumevanje temeljnih konceptov Evropske unije o načelu enakovrednega obravnavanja žensk in moških, podpirati razvoj ustreznih statističnih mehanizmov in metod, ki bi omogočale spremljanje poglavitnih ekonomskih in drugih kazalcev tudi z vidika spola, spodbujati ustrezno spremljanje uresničevanja prava Skupnosti in ocenjevati njegovo učinkovitost in vplivnost, spodbujati mreženje in medsebojno učenje, razširjati primere dobrih praks in inovativnih pristopov, povečati ozaveščenost najpomembnejših akterjev na področju zagotavljanja enakosti med spoloma. Seminar o enaki obravnavi žensk in moških v pravu Evropske unije je bil posebej namenjen univerzitetnim učiteljem in predavateljem. Podobne seminarje o tej temi Evropska pravna akademija organizira tudi za sodstvo, pravnike, ki delajo v praksi, in druge skupine, ki jih to področje zanima.

V uvodnem prispevku je Nathalie Wuiame predstavila kratek pregled obstoječe zakonodaje Evropske skupnosti o enakem obravnavanju žensk in moških ter novosti, ki jih prinaša nova (preoblikovana) Direktiva 2000/54/ES. V zanimivem zgodovinskem razvoju (od prve določbe o enakem plačilu za ženske in moške v ustanovitveni Rimski pogodbi iz leta 1957 prek pomembnih sodb Sodišča Evropskih skupnosti (SES) do najnovejših predlogov za nove direktive na tem področju) je med drugim pojasnila tudi ekonomske, socialne in politične razloge za delovanje Skupnosti na tem področju. Zanimivo je omeniti, da je bila prvotna določba o enakem plačilu žensk in moških vključena v ustanovitveno pogodbo Evropske gospodarske skupnosti leta 1957 na zahtevo Francije, ki je tedaj že imela zakonodajo o enakem plačilu in je želela s tem preprečiti socialni damping drugih držav v novi skupnosti; določba je imela prvotno torej samo gospodarski pomen. Šele pozneje je SES v svoji znameniti sodbi Defrenne, ki so ji sledile še številne druge, poudarilo, da ima določba – četudi prvotno utemeljena z gospodarskimi razlogi – zlasti socialne cilje, ki jih je treba upoštevati pri interpretaciji. Določbi je SES priznalo tudi neposredni učinek in ji s tem zagotovilo velik pomen in dejanski vpliv na nacionalne ureditve držav članic na področju prepovedi diskriminacije in zagotavljanja enakega obravnavanja žensk in moških na področju dela.

Prof. Ursula Rust z Univerze v Bremnu je analizirala temeljne pravne koncepte na področju enakega obravnavanja žensk in moških v pravu Skupnosti: neposredna in posredna diskriminacija, nadlegovanje, enako plačilo, enako delo in delo enake vrednosti, vprašanje primerjave, obrnjeno dokazno breme, izjeme, objektivno utemeljen razlog za dopustno razlikovanje itn. Opozorila je na probleme in omejen doseg obravnavanih pravnih konceptov, težave pri uporabi v praksi, problem individualnega uveljavljanja pravice do enakega obravnavanja na podlagi individualnih tožb in poudarila pomen socialnih partnerjev, nevladnih organizacij in neodvisnih institucij na tem področju.

Prof. Olivier De Schutter s Katoliške univerze iz Louvaina se je v svojem prispevku spraševal, kako učinkovito uveljavljati načelo enakega obravnavanja v praksi s pomočjo pravila o obrnjenem dokaznem bremenu oziroma pravila o delitvi dokaznega bremena v sporih glede diskriminacije ter s pomočjo t. i. pozitivnih ukrepov v korist pripadnic ali pripadnikov zapostavljenega spola. Zaradi problemov z dokazovanjem v sporih glede diskriminacije je tudi v pravu Skupnosti določeno pravilo o obrnjenem dokaznem bremenu.

Osrednje vprašanje, s katerim se je De Schutter ukvarjal, je bilo, ali v sporih glede diskriminacije zadostujejo za domnevo o tem, da je bilo kršeno načelo enakega obravnavanja, tudi statistični dokazi, statistični podatki. Iz analize sodne praskе SES je pokazal, da je to sodišče takšen pristop v nekaterih primerih dopustilo (navidezno nevtralen ukrep ima v praksi takšen učinek, da v manj ugoden položaj postavi bistveno večji delež pripadnikov ali pripadnic enega spola, kar je vidno iz statističnih podatkov). Sporna je uporaba takšnih dokazov v kazenskih zadevah glede diskriminacije, vendar ne – po njegovem mnenju – popolnoma izključena.

Obravnavo pozitivnih ukrepov je umestil v širši okvir mednarodnih dokumentov (konvencije OZN s področja človekovih pravic, med njimi kot najpomembnejša za obravnavano področje Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk iz leta 1979, konvencije Mednarodne organizacije dela, zlasti št. 111, itd.). Opozoril je na razlike med pozitivnimi ukrepi (ti naj bi bili le začasni in namenjeni odpravi vzrokov za obstoječo in predhodno manj ugodno obravnavo in zapostavljen položaj enega spola) in posebnimi ukrepi (ti naj bi bili nujni sestavni del ureditve o zagotavljanju enakega obravnavanja žensk in moških, trajni po svoji naravi, kot so ukrepi varstva v zvezi z nosečnostjo, porodniškim dopustom, usklajevanjem družinskih in delovnih obveznosti ipd.). Eno izmed zanimivih vprašanj za razpravo je bilo, ali glede na direktive o enakem obravnavanju lahko pozitivne ukrepe, npr. v korist žensk pri dostopu do zaposlitve,

sprejme tudi posamezni delodajalec, četudi ni posebnih določb v smislu pravne podlage za takšen pozitivni ukrep delodajalca v nacionalni zakonodaji, ali pa direktiva pooblašča nacionalno zakonodajo, da uredi možnosti (ali obveznosti) za pozitivne ukrepe in je torej ustrezní nacionalni predpis nujen pogoj za zakonitost in s tem dopustnost pozitivnih ukrepov konkretnega delodajalca.

Prof. Fiona Beveridge z Univerze v Liverpoolu je govorila o vedno bolj aktualnem konceptu *gender mainstreaming*, s katerim imamo težave pri prevajanju ne le v Sloveniji, temveč tudi v drugih državah članicah. *Gender mainstreaming* zdaj izhaja kot obveznost tudi iz ustanovitvene pogodbe – zahteva, da države članice vključijo vidik spola v vse svoje zakonodajne postopke, politike, ukrepe, delovanje. To pomeni, da je treba vsak zakon, ukrep, akcijo analizirati tudi z vidika, kakšen je (bo, bi bil) njegov vpliv na ženske in moške oziroma preveriti, ali je tak, da ne učinkuje diskriminatorno, torej da tudi v praksi zagotavlja enako obravnavo in enake možnosti za ženske in moške. Gre za izjemno pomembno vprašanje, kako povečati dejansko učinkovitost in dejansko uresničitev v praksi (!) sicer na deklarativni ravni splošno sprejetega načela enakega obravnavanja in enakih možnosti.

Prof. Maria do Rosário Palma Ramalho z Univerze v Lizboni je obravnavala problem usklajevanja zasebnih (družinskih) in poklicnih obveznosti. Gre za eno od osrednjih tem zadnjega obdobja na področju zagotavljanja enakosti spolov. Opozorila je na težave pri praktičnem uveljavljanju načela enakega obravnavanja in pomanjkanju učinkovitosti tega načela v praksi. Po njenem mnenju za to obstaja vsaj pet razlogov: majhna prepoznavnost načela, kompleksnost (zahtevnost) temeljnih pojmov v zvezi s prepovedjo diskriminacije v pravu Skupnosti, težavnost tožb glede spolne diskriminacije, tradicionalna segregacija trga dela na »ženske« in »moške« poklice, družbeni vzorci glede poklicnih in družinskih obveznosti.

Glede zadnjega razloga je poudarila, da je treba nujno povezati pravo o enakosti spolov na

eni strani in pravice, povezane z materinstvom, očetovstvom in usklajevanjem družinskega in delovnega življenja, na drugi. Vendar je ta povezanost v pravu lahko obravnavana na dva načina: prvega poimenuje pristop »z izjemo« (pravice, povezane z materinstvom in očetovstvom in usklajevanjem družinskega in delovnega življenja, se obravnavajo kot (dopustna) izjema od načela enakega obravnavanja ne glede na spol), drugega poimenuje integriran pristop (varstvo materinstva in očetovstva ter uravnoteženo usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti je nujni (vsebinski) pogoj za enakost spolov). Meni, da je le drugi pristop pravi, elemente pa je mogoče zaznati tudi v nekaterih novejših dokumentih Evropske unije.

Prof. Aileen McColgan s King's Collegea v Londonu je predstavila zahtevno temo enakega plačila za delo enake vrednosti. Analizirala je nekatere najpomembnejše in novejše sodbe SES v tej zvezi in tudi nekaj primerov iz angleške sodne prakse. Velikega zanimanja je bila deležna angleška zadeva, v kateri je pritožbeno sodišče spremenilo odločitev prvostopenjskega sodišča, ki je ugotovilo obstoj diskriminacije, in sicer zaradi razloga, ker po njegovem mnenju tožnici ni uspelo uporabiti ustreznega komparatorja: črnka je kot prva članica izvršnega odbora nekega pravniškega društva trdila, da gre za obstoj diskriminacije na podlagi spola in rase, torej za obstoj t. i. večkratne diskriminacije, vendar je sodišče njeno tožbo zavrnilo, ker ji po mnenju sodnikov ni uspelo prikazati manj ugodnega obravnavanja niti na podlagi spola niti na podlagi rase (po mnenju sodišča bi morala uporabiti primerjavo z belko in črncem, da bi lahko pokazala obstoj obeh vrst diskriminacije, vendar tega ni mogla, ker primerljivih oseb, komparatorjev, v odboru pač (še) ni bilo). Zakaj kot ustreznega komparatorja sodišče ni sprejelo belega člana odbora, ki jih je bilo na pretek, saj je tožnica zatrjevala prav diskriminacijo v primerjavi z njimi?! Odločitev res kaže na sprevrženost pravniškega (res le pravniškega?) formalizma in nerazumevanje vedno bolj aktualnega problema večkratne diskriminacije.

Prof. Dagmar Schiek z Univerze v Leedsu je celoten prispevek namenila prav večkratni diskriminaciji (*multiple discrimination*). Ta izraz se je uveljavil v dokumentih Evropske unije, v teoriji pa v tej zvezi govorijo tudi o križni ali presečni diskriminaciji (*intersectional discrimination*). Izraz »križna diskriminacija« naj bi ponazarjal, da je oseba žrtev dveh ali več različnih diskriminacij oziroma je žrtev diskriminacije na podlagi dveh ali več različnih osebnih okoliščin, kot bi stala na križišču, v katerem trčijo skupaj avtomobili iz več smeri – posledice so (praviloma) hujše, če sta v nesrečo vpletena vsaj dva avtomobila, kot če bi bil en sam. Križna oziroma večkratna diskriminacija si le počasi utira pot v relevantne dokumente, v praksi pa je najti kar nekaj primerov, ko je bila prezrta.

Prof. Ann Numhauser-Henning z Univerze v Lundu je v sklepnem prispevku povzela najpomembnejše značilnosti razvoja pravne ureditve Skupnosti glede načela enakega obravnavanja in enakih možnosti žensk in moških.

Seminar je bil izjemno zanimiv in koristen ne le zaradi vrhunskih predavateljev in odlične organizacije, temveč zlasti zaradi bogate razprave večine udeležencev, ki je sooblikovala potek in vsebino seminarja. Prišli smo iz 17 različnih držav članic EU. To je omogočilo res intenzivno medsebojno izmenjavo stališč, izkušenj, primerov dobre prakse in hkrati vpogled v prednosti in slabosti nacionalne ureditve v luči ureditev drugih držav članic in ureditve v okviru EU.

Barbara Kresal

INDEKS

SOCIALNO DELO, LETNIK 48 (2009)

ČLANKI

- BEN-ARI, A. (& LIVNI, T.) – Družbena konstrukcija materinstva v istospolnih družinah: Pogledi bioloških in socialnih mater 1–3: 87
- BURCAR, L. – Socializacija mladih skozi literarne pravljice: Primer konstrukcije biološkega in socialnega starševstva 1–3: 17
- ELMELAND, K. (KOLIND, T., &) – Preventiva ali užitek: Različna diskurza o opijanju z alkoholom 5–6: 307
- GORIČAN, B. – individualizacija, pluralizacija družine in družinska politika 1–3: 123
- GREBENC, V. (Kvaternik, I., &) – Varnejši prostor za uživanje drog kot smiseln odgovor na potrebe uživancev drog in skupnosti 5–6: 287
- GREBENC, V. (Rode, N., Rihter, L., & Šabič, A., Rape Žiberna, T., Kvaternik, I.) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- JUVAN, J. – Usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti v vojaški organizaciji 4: 227
- KERŽAN, D. – Naravno starševstvo? 1–3: 131
- KLUN, M. – Posvojitve v Sloveniji kot oblika socialnega starševstva 1–3: 35
- KOLIND, T. (& ELMELAND, K.) – Preventiva ali užitek: Različna diskurza o opijanju z alkoholom 5–6: 307
- KVATERNIK, I. (& GREBENC, V.) – Varnejši prostor za uživanje drog kot smiseln odgovor na potrebe uživancev drog in skupnosti 5–6: 287
- KVATERNIK, I. (& RIHTER, L.) – Med nacionalnimi usmeritvami in prakso: Politika zmanjševanja povpraševanja na področju dovoljenih in nedovoljenih drog 5–6: 263
- KVATERNIK, I. (Rode, N., Rihter, L., Grebenc, V., Šabič, A., Rape Žiberna, T., &) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- LESKOŠEK, V. – Zaposlitvene možnosti mladih 4: 207
- LIVNI, T. (Ben-Ari, A. &) – Družbena konstrukcija materinstva v istospolnih družinah: Pogledi bioloških in socialnih mater 1–3: 87
- RAPE ŽIBERNA, T. (Rode, N., Rihter, L., Grebenc, V., Šabič, A., & Kvaternik, I.) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- REZAR, I. – Mednarodne posvojitve kot oblika socialnega starševstva: Izkušnje ljudi, ki so posvojili otroka v tujini 1–3: 51
- RIHTER, L. (Kvaternik, I. &) – Med nacionalnimi usmeritvami in prakso: Politika zmanjševanja povpraševanja na področju dovoljenih in nedovoljenih drog 5–6: 263
- RIHTER, L. (Rode, N., & Grebenc, V., Šabič, A., Rape Žiberna, T., Kvaternik, I.) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- RODE, N. (& Rihter, L., Grebenc, V., Šabič, A., Rape Žiberna, T., Kvaternik, I.) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- ROŠKER, J. S. – Zveze zlate orhideje: Ženske poroke in socialno starševstvo istospolnih družin v kitajski provinci Guangdong v 19. stoletju 1–3: 99
- SANDE, M. – Uporaba alkohola med udeleženci maturantskih izletov 5–6: 297
- SMOLEJ, S. – Negativne plati fleksibilizacije zaposlovanja: Delo za določen čas v storitvenem sektorju in pojav revščine med zaposlenimi 4: 199
- SOBOČAN, A. M. – Istospolne družine v Sloveniji 1–3: 65
- ŠABIČ, A. (Rode, N., Rihter, L., Grebenc, V., & Rape Žiberna, T., Kvaternik, I.) – Problematika drog v očeh diplomantk in diplomatov Fakultete za socialno delo 5–6: 275
- ŠVAB, A. (Žakelj, T. &) – Usklajevanje dela in družine: Med zakonodajnimi spodbudami in vsakdanjim življenjem 4: 215
- THOM, B. – Delo s skupnostmi: Oris večkomponentnih programov za obravnavanje škode, ki jo povzroča uživanje alkohola in drog 5–6: 315
- URH, Š. – Nove tehnologije – stare ideologije: Oploditev z biomedicinsko pomočjo 1–3: 111
- ZAVIRŠEK, D. – Med krvjo in skrbjo: Socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu 1–3: 3
- ŽAKELJ, T. (& Švab, A.) – Usklajevanje dela in družine: Med zakonodajnimi spodbudami in vsakdanjim življenjem 4: 215

STROKOVNI PRISPEVKI

- ALLAMANI, A. (Beccaria, F., & Cipriani, F., Prina, F.) – Zakaj se je uživanje alkoholnih pijač v Italiji med letoma 1970 in 2005 zmanjšalo 5–6: 337
- BECCARIA, F. (& Allamani, A., Cipriani, F., Prina, F.) – Zakaj se je uživanje alkoholnih pijač v Italiji med letoma 1970 in 2005 zmanjšalo 5–6: 337
- CIPRIANI, F. (Beccaria, F., Allamani, A., & Prina, F.) – Zakaj se je uživanje alkoholnih pijač v Italiji med letoma 1970 in 2005 zmanjšalo 5–6: 337
- ELEKES, Z. – Stare in nove navade uživanja drog med srednješolci glavnega mesta Madžarske: Preliminarni izsledki raziskave, opravljene med šolsko populacijo v Budimpešti 5–6: 327
- PRINA, F. (Beccaria, F., Allamani, A., Cipriani, F., &) – Zakaj se je uživanje alkoholnih pijač v Italiji med letoma 1970 in 2005 zmanjšalo 5–6: 337

RECENZIJE

- KAVAR VIDMAR A. – Grega Strban (2005), Temelji obveznega zdravstvenega zavarovanja 4: 241
- KOCMUR, D. – Ines Kvaternik Jenko (2006), Politika drog: Pogledi uporabnikov in uporabnic 5–6: 349
- PETROVIC JESENOVEC, B. – Umberto Galimberti (2009), Grozljivi gost: Nihilizem in mladi 5–6: 353
- SOBOČAN, A. M. – Rachel Cook, Shelly Day Sclater, Felicity Kaganas (ur.) (2003), *Surrogate Motherhood: International Perspectives* 1–3: 171
- SOBOČAN, A. M. – Ute Gerhard, Trudie Knijn, Anja Weckwert (ur.) (2005), *Working Mothers in Europe: A comparison of Policies and Practices* 1–3: 167
- URH, Š. – Časopis za kritiko znanosti, XXX (2002), 207–208, *Nove družine – nove stare ideologije* 1–3: 163
- ZORN, J. – Hannah Arendt (2007 [1963]), Eichmann v Jeruzalemu 4: 235

NARACIJE

- REZAR, I. – Pripoved socialne mame 1–3: 141
- KLUN, M. – Pripovedi socialnih staršev in otrok 1–3: 147
- POTOČNIK, N. – Materinski dan 1–3: 155
- ZAVIRŠEK, D. – Pripoved socialne in biološke mame o prvih mesecih izkušenj starševstva 1–3: 157
- SOBOČAN, A. M. – Razmišljanja študentk FSD o socialnem starševstvu 1–3: 161

POROČILO IZ PRAKSE

- STERGULC, K. – Skupina za samopomoč pri Centru za socialno delo Tolmin: Kako so se organizirali starši otrok, odvisnih od prepovedanih drog 5–6: 355

POROČILA S POTI

- KRESAL, B. – Evropska gospodarska integracija in nacionalni sistemi socialne zaščite 4: 247
- KRESAL, B. – Vpliv novele ZDR-A na delovna razmerja 4: 345
- KVATERNIK, I. – Poročilo iz 17. mednarodne konference o zmanjševanju škode 5–6: 361
- KVATERNIK, I. – Poročilo o udeležbi na Evropski konferenci o socialnem vključevanju in zdravju v Sofiji 5–6: 359
- RIHTER, L. – Evropske družbe v tranziciji: Socialni razvoj in socialno delo 4: 243

DOKUMENT

- indeks avtoric in avtorjev v letniku 47 (2008), 1–3: 183

DRUGO

- GORIČAN, B. (Sobočan, A. M., Zaviršek, D., Mastnak, T., & Klun M., Rezar, I., Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- KLUN M. (Sobočan, A. M., Zaviršek, D., Mastnak, T., Goričan, B., & Rezar, I., Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- LESKOŠEK, V. – Četrty kongres socialnega dela 5–6: 369
- MASTNAK, T. (Sobočan, A. M., Zaviršek, D., & Goričan, B., Klun M., Rezar, I., Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- REZAR, I. (Sobočan, A. M., Zaviršek, D., Mastnak, T., Goričan, B., Klun M., & Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- SOBOČAN, A. M. (& Zaviršek, D., Mastnak, T., Goričan, B., Klun M., Rezar, I., Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175

- UREK, M. (Sobočan, A. M., Završek, D., Mastnak, T., Goričan, B., Klun M., Rezar, i., & Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- URH, Š. (Sobočan, A. M., Završek, D., Mastnak, T., Goričan, B., Klun M., Rezar, I., Urek, M., &) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175
- ZAVIRŠEK, D. (Sobočan, A. M., & Mastnak, T., Goričan, B., Klun M., Rezar, i., Urek, M., Urh, Š.) – Priporočena literatura za razumevanje teme socialnega starševstva 1–3: 175

UREDNIČE TEMATSKIH ŠTEVILK

- GREBENC, V. – Droge, 4–5
- ŠABIĆ, A. – Droge, 4–5
- ZAVIRŠEK, D. – Socialno starševstvo, 1–3

Nina Mešl

SOCIALNO DELO Z DRUŽINO

UPORABA IN SOUSTVARJANJE ZNANJA V PRAKSI

V socialnem delu so teoretska znanja premalo dosledno uporabljena, čeprav lahko pomenijo oporo za ravnanje v kompleksnih praktičnih situacijah. Predpostavko, da kompetentni praktiki po navadi vedo več o svojem delu, kot lahko o tem povedo, lahko prenesemo v socialno delo, a moramo narediti še korak naprej. Potrebujemo znanje in besede, da svoje delo poimenujemo, kajti le tako lahko zagotovimo soudeležnost v procesu dela, ki vodi k dobrim razpletom. Raziskovati moramo smeri, da bi se lahko približali ekspliciranju ravnanja. K temu pripomore tudi predstavljena raziskava o uporabi teoretskega znanja v praksi socialnega dela z družino. Rezultati kažejo na razhajanja med teorijami ravnanja, ki so jih socialne delavke opredelile kot privzete teorije, in njihovimi teorijami v uporabi. Možen korak k bolj eksplicitni opori na teoretske koncepte, k bolj kompetentnemu ravnanju v praksi, je uporaba predstavljenega modela socialnega dela z družino. Model je odprt za izbor različnih konceptov, ki jih v konkretnem praktičnem primeru socialna delavka premišljeno uporabi v praksi – na način, ki bo za družino, njene družinske člane in socialno delavko pomenil soustvarjanje dobrih izidov v vsakokrat izvornem delovnem projektu pomoči in bo hkrati pripomogel k razvijanju uporabne teorije za prakso socialnega dela z družino.

KLJUČNE BESEDE: privzete teorije, teorije v uporabi, reflektivni pristop, delovni odnos, družina.

Dr. Nina Mešl je asistentka na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani, Topniška 31, 1000 Ljubljana. Med letoma 1998 in 2003 je kot socialna delavka delala na področju dela z mladimi in družino. Področji njenega raziskovalnega dela sta socialno delo z družino in teorije pomoči v socialnem delu. Kontakt: (01) 3006232, nina.mesl@fsd.uni-lj.si.

Federico Farini

HIBRIDIZACIJA KOT POSLEDICA NOVIH KULTURNIH OBLIK

UDELEŽBA PRISELJENIH MLADOSTNIKOV, MODENSKIH ŠTUDENTOV, V DRUŽBENIH PROCESIH DRŽAVE GOSTITELJICE

Članek temelji na podatkih, zbranih spomladi 2006 s pomočjo kvalitativnih skupinskih intervjujev, opravljenih z 48 mladoletnimi priseljenci, ki so dijaki srednje šole tehnične ali poslovne usmeritve v Modeni in so bili pred tem vključeni v evropski projekt COMICS. Avtor ugotavlja, da sodelovanje v določenih družbenih procesih v državi gostiteljici ne zahteva samo samoumevnega angažiranja v njenih kulturnih oblikah niti ne predpostavljaja sprejemanja njenih kulturnih simbolov. Socialna udeležnost je povezana z nenehnimi procesi pogajanj in stapljanj pomenov simbolov in kulturnih oblik v medkulturni komunikaciji. Ker se zdi, da kategorije, kot sta »integracija« in »prilagajanje«, zelo poenostavljajo odtenke socialne udeležnosti, želi članek prikazati raznolikost pomenov, pričakovanj in problemov na poti do integracije na način, na katerega so to občutili in tudi sami izrazili mladoletni priseljenci.

KLJUČNE BESEDE: marginalizacija, pogajanje o identiteti, socialni razvoj, integracija, priseljenci.

Dr. Federico Farini je pogodbeni raziskovalec na področju sociologije komunikacij in kulturnih procesov na Univerzi v Modeni in Reggio Emilii. Predava predmet »medkulturna mediacija in menedžment medkulturnih konfliktov«. Je mentor dodiplomskim in diplomskim študentom pri njihovih raziskovalnih projektih na področju medkulturne komunikacije. Kontakt: Università di Modena e Reggio Emilia, Dipartimento di Scienze del Linguaggio e della Cultura, Largo Sant'Eufemia, 19, I – 41100 Modena, tel. (0039) 3288836086, federico.farini@unimore.it.

Borut Grabrijan

PROGRAMI MATERINSKIH DOMOV IN VARNIH HIŠ 17 LET PO USTANOVITVI

V Sloveniji so se materinski domovi znova pojavili po letu 1990. Po več kot 17 letih delovanja programov materinskih domov in varnih hiš, po koncu prvega nacionalnega programa socialnega varstva in na podlagi Resolucije nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2010 je mreža izvajalcev na tem področju skorajda razvita po celotni Sloveniji. S sprejeto resolucijo naj bi materinski domovi in varne hiše po verifikaciji programa postali javni socialnovarstveni programi. Skupno število ležišč v vseh teh programih je bilo v letu 2009 373, resolucija pa predvideva 350 mest v mreži materinskih domov in varnih hiš. Indikatorja kvantitete v teh programih sta število ležišč in pokritost navedenih programov po regijah. Na podlagi ocen o številu primerov nasilja nad ženskami ali v družini se v družbi pojavlja stališče, da je navedeno število mest premajhno. Podatki izvajalcev programov varnih hiš in materinskih domov v letu 2007 pa kažejo, da je bila povprečna zasedenost v varnih hišah približno 90-odstotna, v materinskih domovih okoli 80-odstotna. Določene značilnosti (starost, samskost, število otrok) pri uporabnicah v teh programih kažejo še nekatere druge spremembe v primerjavi z uporabnicami na začetku delovanja teh programov.

KLJUČNE BESEDE: javni socialnovarstveni programi, nasilje, družina, nevladne organizacije.

Mag. Borut Grabrijan je zaposlen na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve v Ljubljani. V okviru svojih pristojnosti pokriva nevladne organizacije na področju socialnega varstva, javne programe s področja duševnega zdravja, razvojne in eksperimentalne programe, pa tudi programe s področja materinskih domov in zatočišč za ženske in otroke, ki so žrtve nasilja. Kontakt: (01) 3697750, borut.grabrijan@gov.si.

Nina Mešl

SOCIAL WORK WITH FAMILY

USE AND CO-CREATION OF KNOWLEDGE IN PRACTICE

The use of theoretical knowledge in social work that can mean a support for action in complex practical situations is not consistent enough. The premise that competent practitioners usually know more than they can tell, can also be transferred to social work; yet in social work one further step needs to be taken. We need knowledge, words to name our work; this is the only way in which co-participation in work process can be provided which leads to good outcomes. Different directions should be researched in order for us to be able to move closer to the explicitness of our actions. The presented research on the use of theoretical knowledge in practice of social work with family means a contribution to this aim. The results show the gap between theories of actions that social workers defined as the espoused theories and their theories-in-use. Possible step to more explicit use of theoretical concepts, to more competent action in practice, is the use of presented model of social work with family. The model is opened, offering social workers a choice of different theoretical concepts which they would reflexively use in concrete practical cases – in a way that would for families, their members and the social worker mean a co-creation of good results in a unique working project of help, and at the same time contributing to the development of a useful theory for the practice of social work with family.

KEYWORDS: espoused theories, theories-in-use, reflexive approach, working relationship, family.

Nina Mešl, PhD., is an assistant lecturer at the University in Ljubljana, Faculty of Social Work, Topniška 31, 1000 Ljubljana, Slovenia. She worked as a social worker in fields of youth and family social work (from 1998 to 2003). Her field of research is family social work and social work theories of help. Contact: (+3861) 3006232, nina.mesl@fsd.uni-lj.si.

Federico Farini

PATHS OF HYBRIDIZATION THROUGH THE INVENTION OF NEW CULTURAL FORMS

PRACTICES OF PARTICIPATION TO HOST SOCIAL PROCESSES BY IMMIGRANT ADOLESCENTS ATTENDING HIGH SCHOOLS IN MODENA

The paper is based on data collected during spring 2006, through qualitative group interviews addressed to 48 immigrant adolescents attending technical and business oriented high schools in Modena, Italy, previously involved in the European project COMICS (Children Of Migrants Inclusion Creative Systems). The paper highlights that participation in relevant social processes of the host society doesn't require neither non-critical engagement in its cultural forms nor fully sharing of the meanings of cultural symbols. Social participation is connected to non-stop processes of negotiation and mixing of symbols' meanings and cultural forms, through intercultural communication. As categories like "integration" and "adaptation" seem to oversimplify the shades of social participation, the paper aims to report the variety in meanings, expectations and problems of the integration paths followed by young immigrants, accordingly to their autonomous self-expression.

KEYWORDS: marginalization, identity negotiation, social evolution, integration, immigrants.

Federico Farini is a contract researcher in sociology of communication and cultural processes at the University of Modena and Reggio Emilia. He teaches at the same University "Intercultural mediation and intercultural conflict management". He supervises undergraduate and graduate students in their research activity in the intercultural communication field. Contact: Federico Farini, Università di Modena e Reggio Emilia, Dipartimento di Scienze del Linguaggio e della Cultura, Largo Sant'Eufemia, 19, I - 41100 Modena, Tel. (0039) 3288836086, federico.farini@unimore.it.

Borut Grabrijan

**PROGRAMMES OF MATERNITY HOMES AND
WOMEN'S SHELTERS – 17 YEARS AFTER
THEIR ESTABLISHMENT**

The re-establishment of maternity homes in Slovenia began after 1990. After more than 17 years of maternity homes' activities and women's shelters programmes, after the completion of the first National Social Protection Strategy Programme, and on the basis of the »Resolution on National Social Assistance Programme and Social Services 2006–2010«, the network, in this domain, is practically developed on the entire Slovenian territory. With the adopted Resolution, the maternity homes and women's shelters became – after the verification of the programme – public social protection programmes. In 2009, these programmes included 373 beds in total, while the plan of the Resolution states altogether 350 beds in the network of maternity homes and women's shelters. The quantity indicators of these programmes are the number of beds and implementation of the stated programmes in regions. Because of a number of cases of violence against women and of domestic violence, one may hear that the stated number of beds may be insufficient. However, the 2007 data, collected by people who implement the programmes of women's shelters and maternity homes, show different structural changes. In 2007, women's shelters were in average only 90% occupied and the number for maternity homes is even lower, about 80%. In contrast, certain features (age, single status, number of children) of the users show important changes in comparison with the users from the time these programmes started.

KEYWORDS: public social protection programmes, violence, family, non-governmental organizations.

Borut Grabrijan, M. Sc., works at the Ministry of Labour, Family and Social Affairs of Slovenia. He monitors non-governmental organizations in the field of social security, public programmes in the field of mental health, development and experimental programmes, but also programmes in the field of maternity homes and shelters for women and children, who are victims of violence.

4. kongres socialnega dela

OD REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUČENOSTI K ENAKOSTI,
SOCIALNI PRAVIČNOSTI IN SOLIDARNOSTI

od 21. do 23. aprila 2010,
Kongresni center Brdo pri Kranju

Prijava udeležbe je mogoča na spletni strani

www.fsd.uni-lj.si/kongres

